

I

T.C.
IĞDIR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
HADİS BİLİM DALI

HADİSLERDE İSÂR HASLETİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İbrahim KAYA

IĞDIR- 2012

III

T.C.
IĞDIR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
HADİS BİLİM DALI

HADİSLERDE İSÂR HASLETİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
İbrahim KAYA

Danışman
Yrd. Doç. Dr. Fahri HOŞAB

IĞDIR- 2012

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE,

Bu çalışma, jürimiz tarafından Temel İslam Bilimleri, Hadis Bilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

İmza:

Başkan: Prof. Dr. Şadi EREN

Üye (Danışman): Yard. Doç. Dr. Fahri HOŞAB

Üye: Yard. Doç. Dr. Fatih ÖZKAN

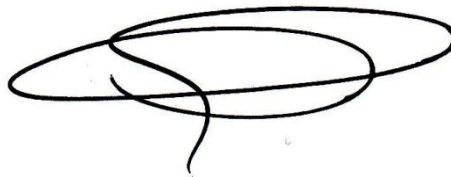
ONAY: Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

(U Y G U N D U R)

23/11/2012

Yard. Doç. Dr. Necmettin ŞEKER

ENSTİTÜ MÜDÜRÜ

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
İÇİNDEKİLER.....	VI
ÖNSÖZ.....	VIII
KISALTMALAR.....	X
1. GİRİŞ.....	1
1.1. İSÂR KAVRAMI.....	1
1.1.1. İSÂRIN KELİME VE TERİM ANLAMI	1
1.1.2. KUR'ÂN'DA İSÂR KAVRAMI.....	3
1.1.3. KUR'ÂN'DA İSÂR AYETİ.....	4
1.1.4. İSÂR AYETİNİN SEBEB-İ NÜZULÜ	7
2. BİRİNCİ BÖLÜM: HZ. PEYGAMBER'İN İSÂR HASLETİ.....	10
2.1. BAŞKALARINI KENDİSİNE TERCİH ETMESİ.....	11
2.1.1. ELBİSELERİNİ İHTİYACI OLANLARA VERMESİ	15
2.1.2. YİYECEĞİNİ İHTİYACI OLANLARA VERMESİ.....	17
2.1.3. GANİMETLERDEKİ PAYINI İHTİYACI OLANLARA VERMESİ.....	21
2.1.4. ELİNDE MEVCUT DEĞİLSE İHTİYAÇ SAHİBİ İÇİN BORÇ ALMASI.....	21
2.1.5. ELİNDE MEVCUT DEĞİL İSE İHTİYAÇ SAHİBİNE VAAT ETMESİ.....	22
2.1.6. KENDİSİNE GELEN HEDİYELERİ BAŞKALARINA VERMESİ	23
2.1.7. MİSAFİRLERİNİ AĞIRLAMADA İSÂR	24
2.2. MÜELLEFE-İ KULÛBU ASHABINA TERCİH ETMESİ.....	25
2.3. ASHABINI AİLE VE AKRABASINA TERCİH ETMESİ.....	27
2.4. MAHRUMİYETİ ZENGİNLİK VE RAHATA TERCİH ETMESİ.....	29
2.5. HASIMLARINA BEDDUA YERİNE DUA ETMESİ.....	31
2.6. HİLMİ SERTLİĞE TERCİH ETMESİ.....	32
3. İKİNCİ BÖLÜM: HZ. PEYGAMBER'İN HADİSLERİNDE İSÂR.....	35
3.1. İSÂRA TEŞVİK EDEN HADİSLER	35
3.1.1. MAL İLE İSÂRA TEŞVİK EDEN HADİSLER.....	35
3.1.2. CAN İLE İSÂRA TEŞVİK EDEN HADİSLER.....	37
3.2. İSÂR SAHİPLERİNİ ÖVEN HADİSLER.....	38
3.3. HZ. PEYGAMBER'İN İSÂR SAHİPLERİNE YAKINLIĞINI İFADE EDEN HADİSLER.....	39
4. ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: HZ. PEYGAMBER'İN ASHABINDA İSÂR HASLETİ.....	41
4.1. ASHABIN HZ. PEYGAMBER'E KARŞI İSÂRI.....	41
4.1.1. HZ. PEYGAMBERİ KENDİLERİNE TERCİH ETMELERİ.....	42
4.1.2. HZ. PEYGAMBER'İ AİLELERİNE TERCİH ETMELERİ.....	45
4.1.3. HZ. PEYGAMBER'İ AKRABALARINA VE DOSTLARINA TERCİH ETMELERİ.....	46
4.1.4. HZ. PEYGAMBER'İN SEVDİĞİNİ KENDİ SEVDİKLERİNE TERCİH ETMELERİ.....	47
4.1.5. HZ. PEYGAMBER'İN AKRABALARINI KENDİLERİNE	

TERCİH ETMELERİ.....	48
4.1.6. HZ. PEYGAMBER'İN AKRABALARINI KENDİ AKRABALARINA TERCİH ETMELERİ.....	49
4.1.7. SAHABENİN HZ. PEYGAMBER'İ FEDAKÂRCA KORUMALARI.....	50
4.2. ASHABIN KENDİ ARASINDA İSÂR.....	52
4.2.1. ASHABIN MÜ'MİNLERİ KENDİLERİNE TERCİH ETMELERİ.....	53
4.2.2. ASHABIN MÜ'MİNLERİ AİLELERİNE TERCİH ETMELERİ.....	54
4.3. HİCRET VE İSÂR.....	55
4.3.1. MUHACİRLERİN MALLARINI GERİDE BIRAKARAK YAPMIŞ OLDUKLARI İSÂR.....	56
4.3.2. MUHACİRLERİN SEVDİKLERİNİ GERİDE BIRAKARAK YAPTIKLARI İSÂR.....	57
4.3.3. MUHACİRLERİN VATANLARINI TERK EDEREK YAPMIŞ OLDUKLARI İSÂR.....	58
4.3.4. ENSÂR'IN MUHACİRLERE KARŞI İSÂRI.....	59
4.4. CİHAD VE İSÂR.....	60
SONUÇ.....	62
BİBLİYOGRAFYA.....	63
ÖZET.....	68
ABSTRACT.....	69
ÖZGEÇMİŞ.....	70

ÖNSÖZ

Yüce Allah, kendisine kulluk etmeleri için yarattığı âdemoğullarına sayısız nimetler lütfetmiştir. Onun lütuflarından birisi de insanları yeryüzünde başıboş bırakmayarak,¹ onlara Yüce Zatının mesajını ileten,² dünya ve ahiret saadetinin yolunu gösteren,³ üstün vasıflara sahip⁴ ve aynı zamanda kendilerinden olan peygamberler göndermesidir.⁵ Yüce Allah tarafından seçilen ve insanlığa dinini tebliğ eden peygamberler, dini yaşama hususunda da insanlık için bir model olmuştur.⁶ Onları örnek almak, onlar gibi yaşamaya çalışmak, emir ve tavsiyelerine uymak insanlığa hem dünya hem de ahiret hayatında mutlu bir hayatın kapılarını aralamıştır. İnsanların mutluluğu için onlara tebliğde bulunan Allah elçileri, vazifelerini tamamen hasbi olarak ve büyük fedakârlıklarla yerine getirmişlerdir. Peygamberler ifa etmiş oldukları bu hayati vazife için insanlardan herhangi bir ücret talep etmemişlerdir.⁷

Peygamberler silsilesinin son halkası olan Hz. Muhammed'de (s.a.v.) kendisinden önceki Allah elçileri gibi, nübüvvet / tebliğ görevini ekmel bir şekilde ve büyük fedakârlıklarla yerine getirmiştir. Bu uğurda sayısız zorluklarla karşılaşmasına rağmen olağanüstü bir çabayla kendisine Rabbi tarafından yüklenen bu mukaddes görevi ifa etmiştir. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) tebliğ etmiş olduğu İslam, son ilahi dindir. Ondan sonra insanlara Allah tarafından herhangi bir ilahi mesaj gelmeyecektir. İnsanlara son ilahi mesajı sunan Hz. Muhammed'de (s.a.v.) aynı şekilde Allah tarafından insanların içinden seçilen son peygamberdir. Bu yönüyle Allah Rasulü'nün (s.a.v.) tebliğ ettiği son ilahi dini fert ve kitle olarak hayata geçirmede, Onun siyer ve sünneti çok önemli bir rehberdir. Âlemlere rahmet olarak gönderilen,⁸ büyük bir ahlak üzere olan⁹ ve bizzat Yüce Allah tarafından terbiye edilen¹⁰ Allah Rasulü (s.a.v.), gönderiliş maksatlarından birini, "güzel ahlakı tamamlamak" olarak beyan etmektedir.¹¹ Kendisi yaşadığı hayatla, ahlâkta da insanlığa en güzel model olmuştur.

Allah Rasulü'nün (s.a.v.) sahip olduğu ahlaki faziletlerden birisi de, kendisi ya da yakınları ihtiyaç içinde olmasına rağmen, elinde var olan veyahut eline ileriki bir zaman da geçecek maddi imkânları diğer ihtiyaç sahibi insanlara vermek suretiyle, onları kendi nefesine ya da yakınlarına tercih etmesi, yani; "îsâr" hasletidir. Allah Rasulü (s.a.v.) insanlar içinde bütün ahlaki faziletlerde olduğu gibi, îsâr hasletinde de zirvedeydi. Kendisi bu hasleti şahsında yaşadığı gibi, hadîsleriyle mü'minlere de tavsiye etmiş ve bu haslet, ashabına da sirayet etmişti.

¹ Bkz. Kıyamet, 75/36.

² Bkz. Mü'minun, 23/32.

³ Bkz. İbrahim, 14/27; Mü'min, 40/40-51.

⁴ Bkz. Bakara, 2/253.

⁵ Bkz. Araf, 7/35-69; Bakara, 2/151; Ali İmran, 3/164.

⁶ Bkz. En'am, 6/90.

⁷ Bkz. En'am, 6/90.

⁸ Bkz. Enbiya, 21/107.

⁹ Bkz. Kelam, 68/4.

¹⁰ Bkz. Suyûtî, Celâlu'd-Dîn 'Abdurrahmân b. Ebî Bekr, *el-Cami' u's-Sağîr fî Ehâdisi'l-Beşîri'n-Nezîr*, Daru'l-Kutubu'l-İlmiye, Beyrut trsz. I, 25.

¹¹ Ahmed b. Hanbel, Müsned, II, 381; Mâlik b. Enes, Muvatta, Hüsnu'l-Hulk 8.

“Hadîslerde İsbâr Hasleti” adını verdiğimiz bu çalışmamızda, isbârla ilgili Hadis kaynaklarındaki merfu ve mevkuf rivayetleri ve Siyer rivayetlerini değerlendirerek, Allah Rasulü’nün (s.a.v.) isbâr hasletini, sünnetindeki ve beyanlarındaki isbâr örneklerini ve isbârın ashabındaki yansımalarını tahlil etmeye çalıştık.

Çalışmamızda az sayıda hadîs rivayeti, farklı konuları barındırdığı için, farklı başlıklar altında aynen veya kısmen tekrara yer verilerek değerlendirilmiştir.

Araştırmanın her safhasında ilgisi ve tavsiyeleriyle bana rehberlik yapan danışman hocam **Yrd. Doç. Dr. Fahri HOŞAB**’a, yardımlarını benden esirgemeyen hocalarım **Yrd. Doç. Dr. Necmettin ŞEKER** ve **Yrd. Doç. Dr. Veysel ÖZDEMİR**’e ve kıymetli dostum **Mustafa TANRIVERDİ**’ye en içten şükranlarımı sunuyorum. Araştırmalarım müddetince uygun bir çalışma ortamı hazırlayarak araştırmaya katkı sunan değerli eşime de teşekkür ediyorum.

Gayret bizden, muvaffakiyet Allah’tandır...

İbrahim KAYA
2012- AĞRI

KISALTMALAR

a.g. e.:	Adı Geçen Eser
a.g. y.:	Adı geçen Yazar
a.s.:	Aleyhisselam
a.y.:	Aynı Yer
b.:	Bin, İbn (Türkçe karşılığı: 'oğlu')
bt.:	Binti, (Türkçe karşılığı: 'kızı')
Bkz.:	Bakınız
b.y.y.:	Basım Yeri Yok
c.:	Cilt
d.n.:	Dipnot
DİB.:	Diyanet İşleri Başkanlığı
DİA:	Diyanet İslâm Ansiklopedisi
H.:	Hicrî
Haz.:	Hazırlayan
Hz.:	Hazreti
MÜİF:	Marmara Üniv. İlahiyat Fakültesi Vakfı
s.:	Sayfa Numarası
s.s.	Sayfa sayıları
thk.:	Tahkik Eden
TDV:	Türkiye Diyanet Vakfı
Terc.:	Tercüme eden
trsz.:	Tarihsiz
v.:	Vefat Tarihi
v.d.:	Ve Devamı
yay.:	Yayınlar

1.GİRİŞ

1.1.ÎSÂR KAVRAMI

1.1.1.ÎSÂRIN KELİME VE TERİM ANLAMI

“Îsâr” kelimesi, “bir şeyin var olduğunu belirten durumun ortaya çıkması” anlamına gelen “el-esr” kökünden türetilmiştir. “el-Esr” kelimesi, istiare olarak bir şeyi diğerine tercih etmek, üstün tutmak, öncelik vermek, yeğlemek, diğerkâmlık,¹² bir şeyi veya herhangi bir kişiyi bir diğerine tercih etmek, öncelemek, yeğlemek, öncelik vermek, üstün tutmak, ikram etmek; bir şeye sevgisi olmak, meyli olmak anlamlarına gelmektedir.¹³

Literatürde ise, “Bir kimsenin kendi nefsi ihtiyaç içinde bulunsa dahi, elinde ki imkânlarını ya da eline geçen imkânları başkalarının ihtiyacını karşılamak üzere kullanması; bir başka kimseye fayda sağlamak amacıyla fedakârlıkta bulunmasıdır.”¹⁴

Îsâr terimi, İslam ahlak literatürünün önemli kavramlarından biri hâlini almıştır. Cömertliği derecelendiren İslam düşünürleri onu çeşitli derecelere ayırmışlardır.¹⁵ Kaynaklarda cömertliğin “sehâ”, “cûd” ve “îsâr” olarak başlıca üç derecesinden bahsedilir.¹⁶ Buna göre bir kimsenin elindeki imkânların bir kısmını başkasına ikram edip bir kısmını kendisine ayırmasına “sehâ”, çoğunu başkasına verip çok az bir kısmını kendisi için ayırmasına “cûd” ve imkânlarının tamamını başkaları için kullanmasına da “îsâr” denir.¹⁷

Îsâr hasletini de iki temel kategoriye ayıran Kurtûbî, bunların mal ile yapılan tercih ve can ile yapılan tercih olduğunu belirtir. Can ile yapılan tercihin, mal ile yapılan tercihten çok daha büyük bir cömertlik olduğunu vurgulayarak, “Cömertçe canını feda etmek cömertliğin en ileri derecesidir.” der. Can ile yapılan tercihin en üst mertebesini ise, sahabe-i kiramın Hz. Peygamber’i (s.a.v.) canları pahasına korumaları olarak açıklar. Bu konuda Uhud savaşında Ebu Talha’nın Allah’ın Rasulü’nü (s.a.v.)

¹² Ebu’l- Kasım el- Husyn İbn Muhammed er-Râgıb el- İsfehâni, *el- Müfredât fi Garibi’l- Kur’ân*, Daru’l-Ma’rife, Beyrut, trsz, s. 256.

¹³ Cevherî, Ebû Nasr İsmail b. Hammad, *es-Sihâh Tacü’l-Lüga ve Sihâhi’l-Arabîyye*, Daru’l-Fikr, Thk. Şihâbüddin Ebû Amr, Beyrut 1998, I, 480; İbnu Manzûr, Ebu’l Fadl Cemaluddin Muhammed b. Manzûr el-Mısırî, *Lisânu’l-‘Arab*, Beyrût, trsz., IV, 7; Canbulat Mehmet, Dini Kavramlar sözlüğü, *Îsâr*, 3. Baskı, DİB Yayınları, Ankara 2007, s. 322; Çağrıçı, Mustafa, “Îsâr”, *DİA*, İstanbul 2000, XXII, 490.

¹⁴ Canbulat Mehmet, a. g. m., s. 322; Çantay, Hasan Basri, *Kur’ân-ı Hakîm ve Meâl-i Kerîm*, İstanbul 1980, III, 1024, d.n. 32; Uludağ, Süleyman, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, İstanbul 1991, s. 252; Çağrıçı, a. g. m., XXII, 490.

¹⁵ Kasapoğlu Abdurrahman, *Kur’ân da İki Zıt Karakter Şuhh ve Îsâr*, *Kur’ân Psikoloji Atlası 2*, EKM Ofset Matbaacılık, 2010, s. 322.

¹⁶ Çağrıçı Mustafa, *Cömertlik*, DİA, İstanbul 2000, VIII, 72; Canbulat Mehmet, Dini Kavramlar Sözlüğü, *Cömertlik*, 3. Baskı, DİB Yayınları, Ankara 2007, s. 105.

¹⁷ Kuşeyrî, ‘Abdülkerîm, *er-Risâletü’l-Kuşeyriyye*, Beyrut 1990, s. 248; Bkz. Sâlih b.’ Abdillâh b. Humeyd ve ‘Abdur’r-Rahmân b. Abdi’r-Rahmân b. Mellûh, *Mevsu’atu Nâdirâtu’n-Nâ’ime Fi Mekârimi Ehlaki’r-Rasûli’l-Kerim*, Dâru’l-Vesile, Cidde 1998, III, 629.

büyük bir fedakârlıkla korumasını örnek olarak vermektedir.¹⁸

Cömertlik hasletinin zirvesi olan îsâr; aynı zamanda Kur'ân-ı Kerim'de Yüce Allah'ın sıfatları arasında gösterilerek, Onun sonsuz lütuf ve kerem sahibi olduğu,¹⁹ adlarından birinin de “el-Kerîm” olduğu ifade edilir.²⁰

Îsâr, tasavvuf kaynaklarında çok daha geniş bir yelpazede ele alınmakta, konu değişik hikâye ve görüşlerle teferruatlı olarak, iman, sevgi, şefkat ve aşk coşkusunun bir tezahürü ve neticesi olarak anlatılmaktadır.²¹

“Îsâr” anlamına gelmek üzere Batı dillerinde kullanılan “**altrüizm**” karşılığında, modern Arapçada daha çok “**gayriyye**” (fedakârlık, başkalarını düşünme), Türkçede “**diğerkâmlık**” ve “**özgecilik**” terimleri kullanılmaktadır. Bir kimsenin cömertlikte “îsâr” derecesine ulaşabilmesi için ikram ettiği şeye kendisinin fiilen muhtaç durumda bulunması şart değildir. Burada önemli olan kişinin, -kendisi muhtaç olsa dahi- başkasını kendisine tercih edebilecek bir ahlâkî anlayışa ve güçlü bir iradeye sahip bulunmasıdır.²²

İslâm âlimlerinden Gazzalî (v. 505/1111), îsâr için şu açıklamayı yapar: “Cömertliğin en üst derecesi îsârdır. Îsâr, kendisi muhtaç olduğu hâlde başkasını tercih etmektir. Cömertlik, insanın muhtaç olmadığı şeyi ihtiyaç olanlara ve olmayanlara vermektir. Kendisi muhtaç olduğu hâlde başkasına vermesi, şüphesiz daha mühimdir.”²³

Kurtûbî (v. 671/1273) îsâr hasletini şöyle tarif eder: “Kişinin başkasını nefesine ve nefsinin dünyevî paylarına, dinî payları arzu ederek tercih etmesi demektir. Bu tutum yakînin güçlü oluşundan, sevgi sağlamlığından ve meşakatlere karşı sabırlı olmaktan ileri gelir.”²⁴

Cürçânî (v. 816/1413) ise, îsârı, “kişinin başkasının yarar ve çıkarını kendi çıkarına tercih etmesi veya bir zarardan öncelikle onu koruması” şeklinde tarif ederek bu anlayışın din kardeşliğinin en ileri derecesi olduğunu belirtir.²⁵

Bediüzzaman Said Nursî ise; “îsâr” hasletinin maddî yönüne yaptığı vurgu ile beraber onun ahlaki boyutuna da dikkati çeker: “Kardeşlerinizin nefislerini kendi nefsinize şerefte, makamda, teveccühte, hatta menfaat-i maddiye gibi nefsin hoşuna giden şeylerde tercih ediniz. Hatta en lâtif ve güzel bir hakikat-i imaniyeyi muhtaç bir mü'mine bildirmek ki, en masumane, zararsız bir menfaattir; mümkünse, nefsinize bir bencillik gelmemesi için, istemeyen bir arkadaşla yaptırması hoşunuza gitsin. Eğer,

¹⁸Kurtûbî, Ebû ‘Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Ebi Bekr, *el-Câmi’u li-Ahkâmi'l-Kur’ân*, Müessesetu’r-Risâle, Beyrût 2006, XX, 368-369.

¹⁹Rahman, 55/27; Alak, 96/3.

²⁰İnfîtâr, 82/6.

²¹Sancaklı Saffet, *Hiz. Peygamber ‘in Erdemli İnsan Yetiştirme Bağlamında Îsâr Kavramına Verdiği Önem*, Tasavvuf: İlmî Ve Akademik Araştırma Dergisi, 2006, Sayı 17, s. 31-32; Ayrıca Bkz, Gazzâlî, Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed, *İhyâ ‘Ulûmi’d-Din*, (Terc.: Sıtkı Güllü), Huzur Yayın-Dağıtım, İstanbul, 1998, III, 559-586.

²²Çağrı, a. g. m., XXII, 490.

²³Gazzâlî, a. g. e., III, 583-586.

²⁴Kurtûbî, a. g. e., XX, 365.

²⁵Cürçânî, Seyyid Şerif ‘Ali b. Muhammed, *Kitâbu ‘t-Ta’rifât*, Beyrût 1997, s. 31.

‘Ben sevap kazanayım, bu güzel meseleyi ben söyleyeyim.’ arzunuz varsa, çendan onda bir günah ve zarar yoktur; fakat aranızdaki sırr-ı ihlâsa zarar gelebilir.’²⁶

Îsârın ahlaki bir değer taşıması için diğer davranışlarda olduğu gibi maddi ya da manevi bir karşılık beklemeksizin sadece Allah’ın rızasını kazanmak amacıyla yapılması gerekir. Çünkü iyilik karşılığında teşekkür ya da medh bekleyen kişinin davranışı cömertlik olarak vasıflandırılmaz. Îsâr, aynı zamanda kişiyi bencillik duygusundan kurtarır. Îsâr ruhuna sahip olmada mal zenginliği değil öncelikle iman ve gönül zenginliği önemlidir. Îsâr gönülde ortaya çıkan şefkat ve merhamet hissini en güzel şekilde yansıması olup her olgun mü’minin vicdanen sorumlu olduğu diğerkâmlık ve hassasiyetin en yüksek noktadaki tezahürüdür. Zira asıl îsâr, fakirlikten korkmaksızın verebilmektir. Cömertlik malın fazlasından kendisi için gerekli olmayı vermektir. Îsâr ise, ihtiyaç olduğu bir şeyi başkasına vermektir.²⁷

1.1.2.KUR’ÂN’DA ÎSÂR KAVRAMI

“Îsâr” kelimesi, Kur’ân-ı Kerim’de yer alan kavramlardan birisidir. Kur’ân-ı Kerim’de beş ayette “îsâr” kelimesi kullanılmıştır.²⁸ Bu ayetlerin dördü Mekkî olan surelerde, birisi Medenî olan surelerdedir. Bu ayetlerdeki “îsâr” kelimesinin kullanımları kelimenin mazi ve müzari formlarıdır. “Îsâr” kelimesi, geçtiği Mekkî surelerin dördünde de mazi formunda kullanılmışken,²⁹ Medenî suredeki kullanımı, müzari³⁰ olan formudur.³¹ Îsâr, Medenî olan dört ayette lügat anlamıyla “yeğlemek ve üstün tutmak” anlamında kullanılmıştır:

“Vallahi, Allah seni bize üstün kıldı. (le kad âserake’llâhu aleynâ). Şüphesiz biz suç işlemiştik’ dediler.³²

“İman eden sihirbazlar: ‘Seni, bize gelen apaçık mucizelere ve bizi yaratana tercih etmeyeceğiz (len nü’sirake). Ne hüküm vereceksen ver. Sen ancak bu dünya hayatına hükmedebilirsin dediler.³³

“Ve dünya hayatını yeğlemişse (ve âsera)...³⁴

“Ama sizler dünya hayatını tercih ediyorsunuz (bel tü’sirûne).³⁵

²⁶ Bediüzzaman Said Nursi, *Lem’alar*, Envâr Neşriyat, İstanbul 1996, s.162.

²⁷ Yaşaroğlu M. Kamil, *Sosyal Dengenin Sağlanması Ve Varlıklı- Yoksul Dayanışmasında İki Önemli Kavram: İnfak Ve Îsâr*, Yoksulluk Sempozyumu, Deniz Feneri Yay., İstanbul 2003, s. 375-376.

²⁸ Yusuf, 12/91; Tâhâ, 20/72; Nâziât, 79/38; A’lâ, 87/16; Haşir, 59/9.

²⁹ Yusuf, 12/91; Tâhâ, 20/72; Nâziât, 79/38; A’lâ, 87/16.

³⁰ Haşir, 59/9.

³¹ Durmuş Zülfiyar, *Sosyal Dayanışmanın Sağlanmasında Kur’ân’ın Öngördüğü İdeal Model Îsâr*, Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi, 2003, sayı I, s. 19.

³² Yusuf, 12/91.

³³ Tâhâ, 20/72.

³⁴ Nâziât, 79/38.

³⁵ A’lâ, 87/16.

Medenî olan Haşr suresinin 9. ayetinde ise “îsâr” kelimesi terim anlamıyla kullanılmaktadır:

“Onlardan önce o yurda (Medine’ye) yerleşip imana sarılanlar, kendilerine göç edip gelenleri severler; onlara verilenlere içlerinde bir arzu duymazlar, kendileri zorluk içinde bulunsalar bile, onları kendilerinden önde tutarlar. Kim nefsinin cimriliğinden korunursa, işte onlar kurtuluşa erenlerdir.”³⁶

Yukarıdaki ayette de geçtiği gibi, Mekke’de iman ettikten sonra çeşitli ezalara, sıkıntılara, alaylara ve ekonomik boykotlara rağmen inancından taviz vermeyen ilk Müslümanlar,³⁷ bu şehirde şartlar hayatta kalmalarına dahi izin vermeyecek derecede kötüleşince, göç etmek zorunda kaldılar. Mekke’den Medine’ye hicret eden muhacirler, hayatları boyunca çalışıp topladıkları maddiyatlarını da burada bırakmak zorunda kaldılar.³⁸ Dolayısıyla maddi imkânları yok denecek kadar kısıtlı, bilmedikleri, yabancıları oldukları bu diyara, inançlarını daha iyi yaşayabilmek için göç edip gelmişlerdi. Medine’de ise onları, şefkatle ve candan kucaklayıp bağırlarına basan Ensar topluluğu karşıladı.³⁹ Ensar elindeki imkânların tamamını muhacirlerle paylaşma civanmertliğini göstermişti.⁴⁰ Muhacirlere evlerinin kapısını açmış, ekmeğini onlarla bölüşmüş, hurmalıklarını, arazilerini, bağ-bahçelerini onlarla paylaşmış ve çoğu kere onları kendi nefislerine tercih etmişlerdi. İşte ayette, bu Müslümanlar (Ensar), îsâr hasletlerinden dolayı övülmektedir.⁴¹

1.1.3. KUR’ÂN’DA ÎSÂR AYETİ

“îsâr”, Haşr suresinin 9. ayetinde, “kendisi ihtiyaç içinde olsa bile, bir başkasını kendi nefisine tercih etme” mânâsında, terim karşılığı kullanılmıştır. Bu sebeple, bu ayete, “îsâr ayeti” demek mümkündür.

Bu ayetin nüzul sebebi ile ilgili olarak, tefsîr ve hadîs kaynaklarında farklı rivayetler bulunmaktadır. Bu rivayetlerdeki hâdiseler ve şahıslar, hatta yer ve zaman farklı olsa da, hepsinde anlatılan ortak husus, sahabenin, kendileri ihtiyaç sahibi olsalar da başkalarını kendi nefislerine tercih etmeleridir. Ashabın göstermiş olduğu söz konusu fedakârlık, bu ayetin inmesine sebep olmuştur. Îsâr ayetine baktığımız da şu konular işlenmektedir:

“Daha önce Medine’yi yurt edinmiş ve gönüllerine imanı yerleştirmiş olan kimseler, kendilerine göç edip gelenleri severler ve onlara verilenler karşısında içlerinde bir kaygı duymazlar. Kendilerinin ihtiyaçları olsa dahi, göç eden yoksul

³⁶ Haşir, 59/9.

³⁷ Buhârî, Menâkıb 25.

³⁸ Muhammed Ali, es-Sabuni, *Safvetu’-t-Tefâsîr*, İz Yayıncılık, İstanbul 2003, I, 244.

³⁹ Hamidullah, Muhammed, *İslam Peygamberi*, (Terc: Prof. Dr. Salih Tuğ), Yeni Şafak, Ankara 2003, I, 181.

⁴⁰ Sarıçam İbrahim, *Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı*, DİB Yayınları, Ankara 2003, 140-141-142.

⁴¹ Buhârî, Menakibu l-Ensâr 9.

kardeşlerini kendilerine tercih ederler. Kim nefsinin bencilliğinden korunursa, işte onlar başarıya erenlerdir.”⁴²

Bu ayette, Ensar’ın temel karakterini ve özelliklerini ortaya koyan bir tablo tasvir edilmiştir. Bu vasıflarıyla benzeri olmayan bu topluluk bizzat yaşamamış olsaydı, insanlar, Onu derin hayal gücünün ürettiği hayal, ütopya ve idealler dünyasındaki güzel örnekler sanırdı.⁴³

“Daha önce Medine’yi yurt edinmiş ve gönüllerine imanı yerleştirmiş olan kimseler...”:

Medine’de Muhacirlerden önce Ensar yerleşmiş bulunuyordu. Dolayısıyla burada kasdolunan Ensar topluluğudur.⁴⁴ Ensar, Medine’ye tarihin eski dönemlerinden beri yerleşmiş ve hayatını burada sürdürmektedir.⁴⁵ Aynı zamanda orada imanı da yerleştirmişlerdi. Sanki iman onların evi ve yurdu olmuştu. Bu derin anlamlar taşıyan bir ifadedir ve Ensar’ın iman durumunu tasvir etmektedir. Çünkü iman onların yurdu, onların konduğu ve kalplerinin içinde yaşadığı vatan hâline gelmişti. Ruhları orada rahata kavuşuyordu. Hep onun üzerine atılıyorlar ve onunla huzura kavuşuyorlardı. Tıpkı bir insanın kendisini güven içinde evine atıp orada rahat ve huzura kavuşması gibi.⁴⁶

“Kendilerine göç edip gelenleri severler ve onlara verilenler karşısında içlerinde bir kaygı duymazlar.”:

Ensar kendi vatanlarına göç ederek gelen muhacirleri sever. Bu asil sevgi ve cömertlik içinde mal ve mülklerini misafirleriyle paylaşırlar. Onları barındırmak, ağırlamak, türlü sıkıntılara seve seve katlanmak gibi hususlarda adeta birbirleriyle yarışıyorlardı.⁴⁷ İnsanlık tarihi bugüne kadar Ensarın Muhacirleri karşıladığı gibi sosyal bir hâdiseye şahit olmamıştır. Bu kadar zengin bir gönülle, bu kadar bol ve cömertçe yardımlarla ve bu kadar gönülden paylaşımlarla hiçbir topluluk bir diğer topluluğu böyle karşılamamıştır. Hiçbir topluluk bir başka topluluğu bu kadar bağrına basmamış ve onun tüm yükünü üstlenmemiştir. Tarihin kayıtlarında görüyoruz ki, her hicret eden adam mutlaka kura ile bir Ensarın evine yerleşmiştir.⁴⁸

“Onlara verilenler karşısında içlerinde bir kaygı duymazlar.”:

Muhacirlerin bazı yerlerde nail oldukları üstün makam, ganimet ve fey’de olduğu gibi, bazı mal ve nimetlerin onlara tahsis edilmesi gibi durumlarda içlerinde istememezlik ve kıskançlık türünden kötü duygulara kapılmazlar. Bu durum, ahlâkın ve tok gözlülüğün en üst derecesini oluşturmaktadır.⁴⁹ Nitekim Hz. Peygamber(s.a.v.),

⁴²Haşir, 59/9.

⁴³ Kutub, Seyid, *fî Zilâl’il-Kur’ân*, 17. Basım, Daru’ş-Şuruk, Beyrut 1412, VI, 35117-3534.

⁴⁴ Ebu’l Alâ Mevdûdî, *Tefhimu’l Kur’ân, Kur’ân’ın Anlamı Ve Tefsiri*, (Terc.: Muhammed Han Kayanî, Yusuf Karaca, Nazife Şişman, İsmail Bosnalı, Ali Ünal, Hamdi Aktaş,), İnsan Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 1996, VI, 210; Yazır Elmalılı M. Hamdi, *Hak Dini Kur’ân Dili*, Feza Gazetecilik, Zaman, Azim Dağıtım İstanbul trsz, VII, 501.

⁴⁵ Durmuş, a. g. m., sayı I, s. 20.

⁴⁶ Kutub, a.g. e., a.y.

⁴⁷ Durmuş, a. g. m., sayı I, s. 20.

⁴⁸ Kutub, a.g. e., a.y.

⁴⁹ Durmuş, a. g. m., sayı I, s. 20; Mevdûdî, a.g. e., VI, 210-211.

Nadiroğullarından ganimet olarak elde edilen malları ilk muhacirler arasında paylaştırarak onları, Ensara yük olmaktan kurtarmak istemiştir. Ensardan da ihtiyacı olan iki ya da üç kişiden başkasına bir şey vermemiştir. Ensar, Hz. Peygamber'in bu paylaştırmasından hoşnut olup gönüllerinde bir burukluk, haset ve kıskançlık hissetmediler.⁵⁰

Yine Muhacirlerin kavuştukları makamlar, bazı durumlarda elde ettikleri imkânlar burada sözü edilen ganimet gibi sırf onlara ayrılan mallar konusunda, içlerinde hiçbir kaygı ve endişe taşımazlar. Ayet-i kerime "onlara karşı hiçbir kıskançlık ve dargınlık hissetmezler" demiyor; "Hiçbir şey hissetmezler." diyor. Bu da onların gönüllerinin tertemiz olduğunu kalplerinin arı duru olduğunu ifade ediyor. Yani onların içlerinde kötülük namına hiçbir ize rastlanılamayacağını ifade ediyor.⁵¹

“Kendilerinin ihtiyaçları olsa dahi göç eden yoksul kardeşlerini kendilerine tercih ederler.”:

Onlar son derece ihtiyaç ve yoksulluk içinde olsalar da, malın başkalarına verilmesini tercih ederler. Onların bu tercihi, mala ihtiyaçları olmadıklarından değildir. Aksine bu tercihleri, mala ihtiyaçları olmasına rağmen. Kendisi muhtaç olduğu hâlde başkasını tercih edip üstün tutmak ahlak ve faziletlerin en yücesidir. İşte bu da îsâr hasletidir.⁵² Kişinin ihtiyacına rağmen başkasını kendisine tercih etmesi üstün bir erdemlilik. Ensar bu konuda insanlığın eşine rastlamadığı bir dereceye ulaşmıştır. Onlar her defasında ve her durumda insanların geçmişte ve günümüzde alışageldikleri sınırları aşmıştır.⁵³

“Kim nefsinin cimriliğinden korunursa, işte onlar kurtuluşa erenlerdir.”:

Ayetin bu son kısmında, her hayra engel olan mala aşırı düşkünlük, nefsin bu cimriliği, başkasıyla paylaşmamak kınanmakta, bu durumdan korunanlar ise kurtuluşa ermekle övülmektedir. Dolayısıyla burada îsârın psikolojik etkisine işaret edilmektedir.⁵⁴

Ayette geçen “**şuhh**” kelimesi aynı zamanda cimriliğin derecelerinden birisini teşkil etmektedir.⁵⁵ Sözlükte “adi, soysuz, alçak” gibi anlamlara gelen cimri kelimesi, Türkçe’ye geçmiş olup “pintilik, hasislik” anlamlarında kullanılmaktadır. “Şuhh” ve “buhl” kelimeleri Arapça da aynı anlamı ifade etmekle beraber, “**şuhh**”, öncelikle kişiyi mal-mülk edinme hırsına sevk eden harcamalarda bulunmaktan alıkoyan bencil bir duygudur. “**Buhl**”, ise bu duygunun etkisiyle iyilik ve cömertlikten kaçınmak anlamına gelmektedir.⁵⁶ Ayrıca şuhh, nefsin bahillik ve hasislik denilen kıskançlık huylarındandır.⁵⁷ “Şuhh” kelimesinin ilk çağrıştırdığı anlamlardan birisi cimrilik olmakla birlikte, Arapça da bu kelime daha kapsamlı bir psikolojik durumu dile

⁵⁰Râzî, Fahrüddîn, *Mefâtihu'l-Ğayb*, Dârü'l-Fiker, Beyrût 1997, XXIX, 287 - 288; Kurtûbî, a.g.e. XX, 362.

⁵¹ Kutub, a.g. e., a.y.

⁵² Durmuş, a. g. m., sayı I, s. 20-21.

⁵³ Kutub, a.g. e., a.y.

⁵⁴ Durmuş, a. g. m., sayı I, s. 22.

⁵⁵ Çağrııcı Mustafa, *Cimrilik*, DİA, İstanbul 2000, VIII, 22; Canbulat, Mehmet, Dini Kavramlar Sözlüğü, *Cimrilik*, 3. Baskı, DİB yayınları, Ankara Eylül 2007, s.102.

⁵⁶ Canbulat, a. g. m., s.102.

⁵⁷ Yazır, a.g. e.,VII, 504.

getirmektedir. Cimrilik, kıskançlık, hırs, doymak bilmezlik gibi durumlar, “şuhh”un insanda ortaya çıkardığı davranışlardır. Bir kavramı tarif etmenin yollarından birisi de onun ne olmadığını söylemektir. Buna göre “şuhh” kelimesi açıklanırken, onun “îsâr”ın karşıtı olduğu ifade edilir. Dolayısıyla “şuhh”, “îsâr”ın zıddı olan bir şeydir.⁵⁸

İşte insanı iyiliklerden alıkoyan da bu ahlaki zaafiyet ve insanın içindeki bu bencilliktir. Zira iyilik herhangi bir şekilde fedakârlıktır, cömertliktir. Malda özveri, duygularda ve heyecanlarda özveri, çabada özveri ve gerektiğinde hayatını ortaya koymakla gerçekleşecek özveridir. Sürekli almayı düşünen, hiçbir zaman vermeyi düşünmeyen cimri bir insanın iyilik yapması mümkün değildir. İşte içindeki bencilliğini yenen bir insan, kendisini iyilikten alıkoyan her engeli aşmış demektir. Artık o cömertçe, bol bol vererek iyiliğe hür bir şekilde ulaşabilir. İşte gerçek anlamı ile kurtuluş da budur.⁵⁹

1.1.4. İSÂR AYETİNİN SEBEB-İ NÜZULÜ

İsâr ayetinin sebab-i nüzulü hakkında kaynaklarda birbirinde farklı birkaç tane hâdise anlatılmaktadır.⁶⁰ Bu rivayetler şunlardır:

Yezid el-Esamm Rivayeti:İbnu'l-Münzir'in Yezid el-Esamm'dan rivayetle naklettiği bir habere göre Ensar Hz. Peygamber'e (s.a.v.) gelerek, “Ey Allah'ın elçisi sahip olduğumuz arazileri Mekke'den gelen kardeşlerimizle aramızda eşit bir şekilde paylaşır.” dediler. Hz. Peygamber (s.a.v.) , Ensarın bu teklifini kabul etmeyerek şöyle dedi: “Hayır böyle yapmayın, kardeşlerinizin acil olan ihtiyaçlarını karşılayın, arazilerinizin gelirlerini aranızda paylaşın; ama arazilerin mülkiyet hakkı sizde kalmaya devam etsin.” buyurdu. Ensar, bu teklifi kabul edip, “Tamam.” dediler. Bunun üzerine bu ayet nazil oldu.⁶¹

Abdullah b. Ömer Rivayeti: İsâr ayetinin inmesi ile ilgili bir diğer rivayet ise, Vâhidî'nin Ebu Abdullah b. İshak el-Müzekkî tarikiyle, Abdullah b. Ömer'den naklettiği şu rivayettir: Hz. Peygamber'in (s.a.v.) ashabından birine bir koyun başı hediye edilmişti. O ise, “Filan kardeşim ve ailesi buna benden daha fazla muhtaçtır.” diyerek, kendisine -hem de hediye olarak- gelen bu koyunun başını -îsâr yaparak- onlara gönderdi. Kendisine gönderilen sahabe ise, “Filan kardeşim ve ailesi benden daha fazla muhtaçtır.” diyerek, koyunun başını diğer bir kardeşine gönderdi. Nihayet bu şekilde birbirlerine göndermek suretiyle yedi evi dolaştıktan sonra ilk gelen sahabenin evine geri geldi. İşte bu hâdise üzerine bu ayet nazil oldu.⁶²

Abdullah b. Abbas Rivayeti: İsâr ayetinin inmesine sebep olan bir diğer rivayet ise şöyledir: Abdullah b. Abbas'tan rivayet olunduğuna göre, Hz.

⁵⁸Kasapoğlu, a.g. e.,312.

⁵⁹Kutub, a.g. e., a.y.

⁶⁰ Çetiner Bedreddin, *Fâtıha 'dan Nâsâ Esbabu'ı Nüzul*, Çağrı Yayınları, İstanbul 2006, II, 868.

⁶¹Suyûtî, Celâlu'd-Dîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr., , *Lübâbun-Nukûl*, Beyrût trsz., XI, 160.

⁶²Vâhidî, Ebu'l-Hasen Ali b. 'Ahmed b. Muhammed Nisâburî, *Esbâb-ı Nüzûli'l-Kur'ân*, Daru'l-Meyman, Riyad 2005.

Peygamber(s.a.v.), Nadiroğulları gününde Ensar 'a şöyle demiştir: “Eğer isterseniz, evlerinizden ve mallarınızdan muhacirlere bir pay verebilirsiniz. Ben de size ganimette, onlara verdiğim gibi, bir pay veririm. Yok, eğer istemezseniz ganimet (fey) onların olur, evleriniz ve mallarınız size kalır.” Onlar da: “Hayır, bilakis biz onlara, hem evlerimizden ve mallarımızdan vereceğiz, hem de fey’de onlara ortak olmayacağız.” demişlerdi. Bunun üzerine Cenab-ı Hakk bu ayeti indirmiş ve böylece, Ensar’ın Muhacirleri kendilerine tercih edişlerinin, mal hususunda zenginliklerinden dolayı olmadığını, aksine kendileri de ihtiyaç ve fakirlik içinde oldukları hâlde bu fedakârlığı gösterdiklerini beyan etmiştir.⁶³

Müfessirler, Ensarın, misafirleri olan Muhacirleri yemek hususunda kendilerine tercih edişleri, misafir doyuncaya kadar kendilerinin yemekte oyalandıkları ile ilgili birçok rivayetlere yer vermiştir. Sonra bu ayetin, bu tercih ediş (fedakârlık) hususunda nazil olduğunu söylemişlerdir. Doğru olan, bu ayetin, onların, fey konusunda muhacirleri kendilerine tercih edişleri hususunda nazil olduğudur. Hem sonra diğer tercih ediş hususlarının buna dâhil olması da imkânsız değildir.⁶⁴

Ebu Hureyre Rivayeti: İsâr ayetinin inme sebebi ile ilgili bir diğer rivayet ise, Yakup bin İbrahim tarihiyle Ebu Hureyre’den nakledilmiştir: Bir gün bir adam Hz. Peygamber’e (s.a.v.) gelerek, “Ey Allah’ın elçisi, açlık bana galip geldi, gücümün son noktasındayım.” dedi. Allah’ın elçisi onu doyurmak için hanımlarına haber gönderdi, ama onların yanlarında bir şey bulunamadı. Bunun üzerine Rasulullah (s.a.v.): “Bu gece şu adamı konuk edip yemek yedirecek birisi yok mu? Ki, Allah ona rahmet eylesin.” dedi. Derhal Ensardan bir zat ayağa kalktı: “Ben, Ey Allah’ın elçisi.” diye cevap verdi. Akabinde o adamı alıp ailesine götürdü. Hanımına hitaben:

“İşte Rasulullah’ın (s.a.v.) misafiri, ondan hiçbir şeyi tutup alıkoyma (ikram et).” diye tembih etti.

Kadın: “Vallahi yanımda çocukların azığından başka bir şey yok.” dedi.

Kocası: “O halde çocuklar akşam yemeği yemek istedikleri vakit onları uyut, gel, kandili söndür. Biz bu gece karınlarımızı dürelim (geceyi aç geçirelim).” dedi.

Kadın, kocasının dediği gibi yaptı. Sonra o misafir sabahleyin Rasulullah’ın (s.a.v.) huzuruna vardı. Rasulullah (s.a.v.): “Andolsun ki, Aziz ve Celil olan Allah, bu gece fulan erkek ve fulane kadının işlerinden hayret etti (çok hoşnut oldu).” dedi.

Allah bu hâdise sebebiyle (onlar ve bütün Ensar hakkında) şunu indirdi:

“Onlar kendilerinde fakirlik ve ihtiyaç olsa bile, başkalarını kendilerine tercih ederler. Kim nefsinin hırsından ve cimriliğinden korunursa, işte onlar kurtuluşa erenlerdir.”⁶⁵

Müsedded’in Müsnedinde, İbnu'l-Münzir’in Ebu'l-Mütevekkil en-Naci’den rivayetine göre, Hz. Peygamber’e (s.a.v.) gelen bu yoksulu evinde misafir eden Sabit

⁶³Râzî, a.g. e., XXIX, 288; Kurtûbî, a.g. e. XX, 363.

⁶⁴Râzî, a.g. e., XXIX, 287- 288; Kurtûbî, a.g. e., XX, 362-363.

⁶⁵Buhârî, Tefsîr, 306. (Haşır 9); Müslim, Eşribe, 172-173; Tirmizî, Tefsîr 60, Haşır, 9.

b. Kays b. Şemmâs'tır ve ayet-i kerime onun hakkında nazil olmuştur.⁶⁶

Kurtubî ise, Ebu Hureyre'den rivayet eden Mehdevî'den naklen bunun zıddını zikreder. Yani Sabit b. Kays'ı, Ensardan evinde kendisinin ve çocuklarının yiyeceğinden başka hiçbir şeyi olmayan Ebu'l-Mütevekkil misafir etmiştir.⁶⁷

Bu rivayetlerden, ayetin bu cümlesinin, anlatılan bu hâdise üzerine indiği anlaşılır ki bu doğru değildir. Çünkü ayet bütündür, bölünmez, cümleleri birbirinden ayrılmaz. Eğer bu cümle, bu hâdise üzerine inseydi, bağımsız bir ayet olurdu. Ayetin diğer cümleleri gibi bu cümlesi de Nadiroğulları toprağının Muhacirlere dağıtılmasından bir kıskançlık, bir burukluk duymayan Ensarın yüksek karakteri ile ilgilidir. Ensarın çoğunluğu bu meziyete sahipti.

Rivayette hâdisenin kahramanı Ebu Hureyre görünmektedir. Oysa ayet Nadiroğulları vak'ası üzerine, yani Hicretin dördüncü yılında inmiştir. Ebu Hureyre ise henüz o zaman Yemen'den gelip Müslüman olmamıştı. Çünkü Ebu Hureyre'nin, Hz. Peygamber'in sohbetine katılması, Medine döneminin son üç yılındadır. Bu sebeplerden dolayı, metin bakımından ayetin iniş sebebi olamayacak nitelikte bulunan bu hâdise, ayete bir iniş sebebi bulmak maksadıyla tefsirlere konmuş bir yakıştırma. Yahut Ebu Hureyre, başından geçen bu hâdiseyi anlatırken, ilgi kurarak bu ayeti okumuştur. Daha sonra râviler, ayetin bu olay üzerine indiğini sanmıştır.⁶⁸

⁶⁶Suyûtî, *Lübâbun-Nukûl*, XI, 161.

⁶⁷Kurtubî, a.g. e., XX, 363-364.

⁶⁸Ateş, Süleyman, Kur'ân Ansiklopedisi, Kuba Yayınları trsz., X, 241-245.

2. BİRİNCİ BÖLÜM: HZ. PEYGAMBER'İN İSÂR HASLETİ

İnsanlara Allah'ın dini İslâm'ı tebliğ eden Hz. Peygamber(s.a.v.), dinin tatbikatını da bizzat onlara öğretmiş, kendisi öğrettiklerini teferruatlı bir şekilde ve hassasiyetle yaşamış, dinin hayata geçirilmesinde Müslümanlara model olmuştur. Allah'ın Rasulü(s.a.v.), her hususta olduğu gibi İslâm ahlâkını hayata geçirme hususunda da en güzel örnekleri ve hasletleri ortaya koymuştur.

Rasulullah'ın(s.a.v.) insanlığa miras bıraktığı hasletlerden ve faziletlerden birisi de, insanlığın dünya huzuru ve ahiret kurtuluşu için çabalamanın ve fedakârlığın ekmel mertebesi olan isâr hasletidir. O sahip olduğu bu hasletin gereği olarak, insanların hidayeti ve selameti için sahip olduğu bütün imkânları kendisine en küçük bir hisse dahi bırakmaksızın sarf etmiş, imkânların tükendiği safhada yeni imkânların arayışına girmiştir.

Mevzuya mukaddeme olması açısından Hadis kaynaklarında geçen Hz. Peygamber'in(s.a.v.) "isâr" hasletiyle ilgili bazı örnekleri sıralamakta fayda var:

Allah Rasulü(s.a.v.), isâr hasletinde öyle bir noktadaydı ki, sahip olduğu her imkânı vakit geçirmeden harcar, geriye en ufak bir şey bırakmazdı. Onun bu hâlini on yıl boyunca Allah'ın Rasulü'nün(s.a.v.) hizmetinde bulunan Enes b. Malik⁶⁹ şöyle haber verir:

"Onun, yarın için herhangi bir şeyi biriktirmek / evde geceletmek gibi bir âdeti yoktu."⁷⁰

Allah Rasulü'nün(s.a.v.) maddiyat adına herhangi bir şeyi erteletmeme hâli ömrünün sonuna kadar devam etmiştir. Rivayetlerde Allah Rasulü'nün(s.a.v.) vefatında evinde maddiyat adına herhangi bir tereke bırakmaması da,⁷¹ Onun isâr hasletinin eseri idi. Bu hassasiyet o derece ileri bir boyuttaydı ki, Hz. Peygamber(s.a.v.), vefatından önceki hastalığında bile evinde yedi (veya altı) tane altın bulunduğunu hatırlayınca, onların fakirlere dağıtılmasını istemişti.⁷²

İsâr hasleti aynı zamanda, Hz. Peygamber'in(s.a.v.), emsalsiz cömertliğinin neticesiydi. Hz. Enes, cömertliğin zıddı olan cimrilikten son derece uzak olan Allah Rasulü'nün(s.a.v.), Rabbine iltica ettiği huylar arasında cimriliği de zikrettiğini şu rivayette belirtir:

"Rasulullah(s.a.v.), şöyle istiâze ederd: **'Allah'ım! Acizden, tembellikten, korkaklıktan, düşkünlük derecesine varan ihtiyarlıktan, cimrilikten sana sığınırım. Keza, kabir azabından sana sığınırım. Hayat ve ölüm fitnessinden sana sığınırım.**"⁷³

⁶⁹Buhârî, Edeb 39; Müslim, Fezâil 51.

⁷⁰Tirmizî, Zühd 38.

⁷¹Bkz. Buhârî, Vesâyâ 1, Cihâd 60, 85, Meğazi 88; Müslim, Vesâye 18.

⁷²Bkz. İbnüSa'd, Ebû 'Abdillâh Muhammed, *et-Tabakâtu'l-Kubra*, Mektebet'ul-Hâneçî, Kâhire 2001, II, 237-239.

⁷³Buhârî, Daavât 37, 38, 40, 42, Cihâd 25; Müslim, Zikr 52; Tirmizî, Daavât 71.

Câbir b. Abdillâh el-Ensârî bir rivayetinde, Rasûlullah'ın(s.a.v.) cimrilik ve neticeleri hususunda şu ikazı yaptığını nakletmektedir:

“...Cimrilikten kaçın, zira cimrilik, sizden öncekileri helak etmiş, onları birbirlerinin kanlarını dökmeye, haramlarını helal addetmeye sevk etmiştir.”⁷⁴

H.z. Peygamber'in(s.a.v.) îsâr hasleti, bir günsahabeden H.z. Ömer'in gözlerini yaşartmış, Allah Rasûlü(s.a.v.) onun ağlamasının sebebini sorduğunda, H.z. Ömer şu cevabı vermişti:

“Ey Allah'ın Rasûlü, Kisra ve Kayserler kuş tüyü yataklarda yatarken, sen kuru hasır üzerinde yatıyorsun. Üzerinde yattığın hasır, teninde izler bırakıyor. Hâlbuki sen Allah'ın Rasûlüsün. Ve Sen rahat olan bir yatağa herkeslerden daha layıksın!”

Bunun üzerine Allah Rasûlü (s.a.v.) şu cevabı vermişti:

“Ey Ömer, dünyanın onlara, ahiretin bize verilmesine razı değil misin?”⁷⁵

2.1. BAŞKALARINI KENDİSİNE TERCİH ETMESİ

H.z. Peygamber (s.a.v.) her ahlâkî davranışta olduğu gibi, paylaşma ahlakında da en güzel örnekleri ortaya koymuştur. Allah Rasûlü (s.a.v.), çok cömert ve hayırseverdi.⁷⁶ Onun cömertliği ve hayırseverliği îsâr mertebesindeydi. Sahabe, Onun (s.a.v.) cömertliğini anlatmak için kelime bulmakta zorlanmış, Onun bu hasletini esen rüzgâra, yağın yağmura teşbih etmişlerdir. Abdullâh b. Abbas Allah Rasûlü'nün (s.a.v.) cömertliğini şöyle anlatır:

“Allah'ın Rasûlü (s.a.v.), insanların en cömerti ve en iyilikseveri idi. Ramazan ayında Cebrail (a.s.) ile beraber bulunduğu zamanlarda her şeyini verirdi. Cebrail (a.s.), her Ramazan gecesi Rasûlullah'ın (s.a.v.) yanına gelir ve ona Kur'ân-ı Kerim'i öğretirdi. Cibril (a.s.) ile karşılaştı mı, Allah'ın Rasûlü (s.a.v.) bereket getiren rüzgârlardan daha cömerttir.”⁷⁷

Enes b. Mâlik de Allah Rasûlü'nün (s.a.v.) **“insanların en cömerti”** olduğunu ifade etmiştir.⁷⁸

H.z. Peygamber'in (s.a.v.) sahip olduğu îsâr ahlakı kendisinde çeşitli şekillerde tezahür etmiş ve hayatının hemen hemen her safhasında kendini göstermiştir. Allah Rasûlü'nün (s.a.v.) bağışta bulunma ve paylaşma anlayışı, sadece elinde mevcut olan

⁷⁴ Müslim, Birr 56.

⁷⁵ Buhârî, Tefsîr, Tahrîm 2.

⁷⁶ Afzalur-Rahman, *Siret Ansiklopedisi*, (Terc.: Yusuf Balcı, Hakan Bayrak, Bülent Biberici, Kenan Dönmez, Talha Özkök, Sami Şener, Emine Taşer, Selim Top.), İnkılap Yayınları trsz., I, 55, (Yeni Şafak)

⁷⁷ Müslim, Fezâil 50.

⁷⁸ Müslim, Fezâil 48.

maddi olanakları dağıtmak suretiyle gerçekleşmemiştir. O elinde olanı zaten dağıtıyordu, elinde varlık adına olan maddiyatı dağıtmadığı zamanlarda huzur bulamıyordu. Yanında dağıtılacak herhangi bir şey olduğu zaman bunları dağıtmadan sükûnete ermez ve bu durum, Onun hâl ve hareketlerine yansır, bundan dolayı yuksuz geceler geçirir ve hastalıklı bir hâle gelerek rahatsızlanırdı.

Allah Rasulü'nün (s.a.v.)yanında tasadduk edilecek herhangi bir şey bulunduğu durumlarda bunları dağıtmadan sükûnet bulmadığını hanımlarından Ümmü Seleme şöyle haber vermektedir:

“Bir gün Allah Rasulü (s.a.v.) yüzünün rengi değişmiş bir vaziyette yanıma çıka geldi. Onun bu hâlini gördüğüm zaman bunun herhangi bir ağrı ya da hastalık sebebiyle olabileceğini düşünerek, bundan dolayı endişe ederek korktum ve bu hâlimle ona sordum: ‘Ey Allah’ın Rasulü (s.a.v.), neyiniz var, yüzünüzün rengi değişmiş?’ dedim. Allah Rasulü (s.a.v.) bana şu cevabı verdi:“**Bize dün gelen yedi dinar vardı, işte onların yüzünden bu hâldeyim. Zira vakit akşam oldu ben ise hâlâ onları infak edemedim.**”⁷⁹

Allah Rasulü'nün (s.a.v.) korkusuz ve bedelsiz bir biçimde dağıtma konusundaki bu tavizsiz hâli hakkında ki bir diğer hâdiseyi de Ukbe b. Haris şöyle anlatmaktadır:

“Allah Rasulü (s.a.v.) bize bir gün ikinci namazını kıldırmişti. Selam verir vermez hemen o anda acele ile cemaati yardı ve hanelerine girdiler. Halk, Allah Rasulü'nün (s.a.v.) bu telaşlı hâlimden dolayı hayrete düştü. Ancak Onun dönüp cemaate geri gelmesi de çok gecikmedi. Hz. Peygamber (s.a.v.) gelince, halkın bu meraklı hâllerini onların yüzlerinden anladı ve hemen şu açıklamayı yaptı: “**Benim yanımda dağıtılmamış bir kısım altınlar vardı, ben ise onları namazda iken hatırladım. Beni meşgul edeceğinden korktum ve hemen gidip onları dağıttım.**”⁸⁰

Bunun yanında Hz. Peygamber (s.a.v.), kendisinden herhangi bir şey istenildiği zaman asla hayır demez,⁸¹ istenilen şey o anda elinde mevcut ise hemen verir. ⁸² Eğer istenilen şey o anda yanında mevcut değil ise, ya daha sonra eline geçer geçmez vermek şartıyla vaat eder,⁸³ ya başkasından kendi adına borç almak suretiyle⁸⁴ ya da ihtiyaç sahibi olanın ihtiyacını giderebilecek bir başka şahsa yönlendirmek suretiyle⁸⁵ ihtiyacı giderirdi.

Allah Rasulü'nün (s.a.v.) îsâr derecesindeki infak hassasiyetini sahabeden Ebu Zerr'in rivayet etmiş olduğu şu hadiste de görmek mümkündür:

“Allah Rasulü (s.a.v.) ile beraber bir gün akşama doğru, Medine'nin Harre mintıkasında beraber yürüyorduk. Hz. Peygamber (s.a.v.) Uhud Dağı'na bakarken bana şöyle dedi: ‘**Ey Ebu Zerr! Şu Uhud Dağının benim için altına çevrilmesini ve**

⁷⁹ Ahmed İbn-i Hanbel, Müsned, VI, 293.

⁸⁰Buhârî, Amel fi's-Salât 77, Zekât 21.

⁸¹Buhârî, Edeb 39; Müslim, Fezâil 56.

⁸²Müslim, Fezâil 60.

⁸³Müslim, Fezâil 60.

⁸⁴Ebû Dâvûd, Harâc 33-35.

⁸⁵Müslim, İmaret 134; Ebu Davud, Cihad 175.

ondan da bir tek dinar dışında, üç günden fazla yanımda akşamlamasını / beklemesini arzu etmem. O bir tek dinarı da ben, sadece borç için yanımda bulundururdum. Geriye kalanın tamamını Allah'ın kullarına, alınız, alınız diyerek dağıtmak isterdim.' Eliyle sağına, önüne ve soluna dağıtma işareti yaptı.⁸⁶

Bir diğer rivayette ise şu ifade vardır: **“Eğer Uhud Dağı kadar altınım olsa, borç ödemek için sakladığım dışında, ondan yanımda bir miktar bulunduğu hâlde üzerimden üç gece bile geçmemesi beni sevindirir.”**⁸⁷

Sahabeden Cübeyr b. Mut'im'in mevzu ile ilgili bir rivayeti ise şöyledir:

“Allah Rasulü (s.a.v.) Huneyn dönüşünde yol alırken bedevîlerin bir kısmı kendisine gelerek ganimetin taksimini ısrarla talep ediyorlardı. Bu durum öyle bir hâl aldı ki bir ara, Allah'ın Rasulü'nü (s.a.v.) bir semure ağacına doğru sıkıştırdılar ve Onun ridasını kaptılar. Bunun üzerine Allah Rasulü (s.a.v.) durup onlara şunları söyledi: **‘Ridamı verin, şu vadide bulunan taşlar ya da ağaçlar sayısınca koyun olsa, ben onları da aranızda taksim ederdim. Daha sonra siz, benim cimri, yalancı ve korkak olmadığımı görürdünüz.’**”⁸⁸

Hız. Peygamber (s.a.v.) hayatı boyunca, kendisine henüz Risalet görevi verilmeden önce ve Risalet görevi verildikten sonra sahip olduklarının tamamını Allah yolunda harcamıştı.⁸⁹ Bunun yanında Allah Rasulü'nün (s.a.v.) ilk eşi ve aynı zamanda ilk Müslüman olan Hız. Hatice de aynı şekilde sahibi olmuş olduğu servetinin bütünü bu uğurda harcamıştı.⁹⁰ Allah Rasulü'nün (s.a.v.) isâr hasleti sebebiyle günlerce aç kaldığını, karnını doyuracak sıradan birkaç tane hurma dahi bulmakta zorlandığını ve bu hâlinin de sadece kendisiyle sınırlı olmadığını, bakmakla yükümlü olduklarının tamamının da aynı durumda olduklarını haber veren rivayetler bulunmaktadır.⁹¹

Hız. Peygamber (s.a.v.) infak ettiği zaman rızık hususunda yarınılardan endişesiz bir şekilde dağıtıyordu. Sahabeden Safvan b. Ümeyye Müslüman olduğu zaman Allah Rasulü'nün (s.a.v.) kendisine yapmış olduğu bağış neticesinde söylemiş olduğu şu sözler dikkat çekicidir:

“Ey kavmim koşun ve hemen İslâm dinini tercih edin! Zira Hız. Muhammed (s.a.v.) öyle bir verişle verip infak edip dağıtıyor ki, ancak ve ancak fakirlikten korkmayan ve Allah'a tam itimat eden bir insan böyle verip dağıtabilir!”⁹²

Hız. Âişe'den nakledilen bir rivayet de şöyledir:

“Rasul-i Ekrem'in (s.a.v.) ailesi bir koyun kesmişlerdi. Kesilen bu koyunun etinden birçok kimseye infakta bulunuldu. Daha sonra Hız. Peygamber (s.a.v.)

⁸⁶ Buhârî, Rikâk 14.

⁸⁷ Buhârî, Temennî 2.

⁸⁸ Buhârî, Cihâd 24, Humus 19.

⁸⁹ Buhârî, Bed'ü'l-Vahy, Enbiya 21, Tefsir, Alak Tabir 1; Müslim, İman 252; Tirmizî, Menakıb 13.

⁹⁰ İbnu Hişâm, Muhammed Abdülmelik, *İslam Tarihi, Sîret-i İbn-i Hişâm Tercemesi*, (Terc.: Hasan Ege), Kahraman Yayınları, İstanbul 2006, I, 319.

⁹¹ Bkz. Müslim, Zühd 36; Tirmizî, Zühd 38; Buhârî, Et'ime 23, Rikâk 16, 17; Müslim, Zühd 26, 28; Tirmizî, Zühd 38; Tirmizî, Kıyamet 34.

⁹² Müslim, Fezâil 57, 58, 59.

koyundan geriye neyin kaldığını sordu. Hz. Âişe'de: 'Sadece bir kürek kemiği kaldı' diye cevap verdi. İşte bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.) şu karşılığı verdi: **“Desene bir kürek kemiği hariç, hepsi bizim oldu!”**⁹³

Hız. Peygamber (s.a.v.) kendisine gelen herhangi birinin ihtiyacını, kendi nefesine tercih etmek şeklinde de olsa giderir, kendisi ise eski hâline, yani ihtiyaç sahibi olduğu ilk durumuna dönerdi. Ya da elinde mevcut olanı bir başkasına verdiği için bu defa kendisi ihtiyaç sahibi hâline gelirdi.

Allah Rasulü'nün (s.a.v.) giymesi için kendisine bir hanım sahabe bir bürde getirmişti. Bu elbiseyi giydikten hemen sonra sahabeden bir zatın kendisinden bunu istemesi üzerine, hemen çıkarıp ona vermesi ve bunun üzerine olaya şahit olan diğer sahabenin söylemiş oldukları şu sözler gayet dikkat çekicidir:

“Allah Rasulü'nün (s.a.v.) ihtiyacı olduğu için alıp kabul ettiği o bürdeyi kendisinden istemekle hiç de iyi bir şey yapmadın. Zira kendisinden herhangi bir şey istendiğinde yok demediğini bildiğin hâlde onu kendisinden istedin...”⁹⁴

Bu sözlerden de anlaşıldığı üzere sahabenin tamamı, Allah'ın Rasulü'nden (s.a.v.) herhangi bir şey istenildiği zaman, Onun yok demediğini, isteneni mutlaka bir şekilde yerine getirmeye çalıştığını çok iyi biliyorlardı.

Hız. Peygamber'in (s.a.v.) infak ahlakına vermiş olduğu önemi ve Onun bu konuda ki hassasiyetini sahabenin ileri gelenlerinden olan Hız. Cabir, şöyle dile getirmiştir:

“Ondan herhangi bir şey istenip de Onun 'hayır' dediği hiç görülmemiştir.”⁹⁵

Allah Rasulü'nün (s.a.v.) îsâr ahlakı bazen etrafında bulunan diğer insanları rahatsız edecek boyutlara varıyordu. Zira kendilerinden defaatle bir şeyler isteniyor ve Allah Rasulü (s.a.v.) ise bu arka arkaya gelen istekler karşısında herhangi bir yılgınlık ya da bıkkınlık anlamına gelebilecek herhangi bir davranış içinde olmadan bu istekleri karşılama gayreti içinde oluyordu. Üstelik bu durumdan şikâyetçi de olmuyordu. Onun, bu hâlimden memnun olma durumu, çoğu zaman Onu değil de etrafındaki diğer sahabeleri rahatsız ediyordu. Onlar bu durumdan rahatsız oluyor, bu vaziyetten şikâyet ediyor, üstelik bu duruma itiraz da ediyorlardı.

Bir bedevî gelerek Allah'ın Rasulü'nden (s.a.v.) bir şey istemişti. Allah Rasulü (s.a.v.) o adama istemiş olduğu şeyi vermişti. Biraz sonra adam bir kez daha gelerek yine bir şeyler istedi, Allah Rasulü (s.a.v.) ona istediğini yine verdi. Adam Üçüncü kez yine gelerek bir şeyler daha istedi, ama verecek bir şeyler olmadığı için Allah Rasulü (s.a.v.) bu sefer de vaat etti. O anda bütün bunlara şahid olan Hız. Ömer fevkalâde üzüldü ve Allah Rasulü'nün (s.a.v.) bu derece rahatsız edilmesinden çok rahatsız oldu. Daha sonra Hız. Ömer dizleri üzerine doğruldu ve şöyle dedi: “İstediler

⁹³ Tirmizî, Kıyâme 33.

⁹⁴ Buhârî, Libâs 18, Buyû 31, Edeb 39, Cenâiz 28.

⁹⁵ Buhârî, Edeb 39; Müslim, Fezâil 56.

verdin. Bir daha istediler, yine verdin. Bir daha istediler, vadettin. Ey Allah'ın Rasulü (s.a.v.) kendini bu kadar eziyete sokma.”⁹⁶

Yukarıda sıralanan örnekler gösteriyor ki, Allah'ın Peygamberi (s.a.v.), kendisi için yaşamamış, insanlara şefkat göstererek, bu saikle onların ihtiyaçlarını karşılayıp hidayetlerine vesile kılarak dünya ve ahiret saadetleri için bütün varlığını seferber ve sarf etmiştir.

2.1.1. ELBİSELERİNİ İHTİYACI OLANLARA VERMESİ

Allah Rasulü'nün (s.a.v.) îsâr hasletini her insani meselede görmek mümkündür. İnsanın zaruri ihtiyaçlarından birisi, belki de ilki, bedenini örtecek giysilerdir. Allah Rasulü'nün (s.a.v.) insanların giyinme ihtiyaçlarına yönelik olarak, zaruri ihtiyacı dışındaki elbiselerini ihtiyacı olanlara vermek suretiyle yapmış olduğu îsâr örnekleri bulunmaktadır. Allah Rasulü (s.a.v.), ihtiyaç sahiplerine, üzerindeki elbisesini veya kendisine hediye olarak gelen veyahut hibe yoluyla gelen elbiseleri dağıtmıştır.

Sehl b. Sa'd, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) muhtaç veya kendisinden talepte bulunan insanlara elbiselerini vermesi ile ilgili şahit olduğu bir hâdiseyi şöyle nakleder:

“Bir gün bir kadın, kenarı dokunmuş bir bürde ile Allah'ın Rasulü'ne (s.a.v.) geldi. Kadın şöyle dedi: ‘Ey Allah'ın Rasulü (s.a.v.), bu bürdeyi ben kendi ellerimle dokudum ki, Onu sana kendi ellerimle giydireceğim.’ Bunun üzerine Allah'ın Rasulü (s.a.v.), kadının dokumuş olduğu o bürdeyi aldı ve giydi. Zaten kendisinin de böyle bir bürdeye ihtiyacı vardı. Daha Sonra Allah Rasulü (s.a.v.), bu bürdeyi giyinmiş olduğu hâlde bizim yanımıza çıka geldi. Oradaki toplulukta bulunan bir sahabe, bu bürdeye eliyle dokundu: ‘Ey Allah'ın Rasulü (s.a.v.), bu ne güzel bir bürdeymiş. Bunu, bana giydir!’ dedi. Allah Rasulü (s.a.v.) da: ‘Peki, olur.’ dedi. Sonra evine döndü, akabinde o bürdeyi sırtından çıkarıp dürerek onu, isteyen adama gönderdi. Bu olaya şahit olan sahabeden bazıları onu isteyen sahabeyi kınarcasına şöyle dediler: ‘Allah Rasulü'nün (s.a.v.) ihtiyacı olduğu için onu alıp kabul etti. Ondan herhangi bir şey istendiğinde, yok, demediğini bildiğin hâlde onu kendisinde neden istedin?’ dediler. Bunun üzerine o zat: ‘Vallahi, bu bürdeyi giymek için istemedim. Ben onu, ancak öldüğüm gün benim kefenim olsun diye istedim.’ dedi.”⁹⁷

Hz. Peygamber'in (s.a.v.) bu îsârı bazen öyle bir hâl alıyordu ki, bu sefer kendisi zaman zaman giyebilecek elbise bulmakta zorluk yaşıyordu. Allah Rasulü (s.a.v.) böyle bir durumla da karşılaştığı zaman, diğer bazı sahabeden ödünç elbiseler almak suretiyle bu ihtiyacını giderdiği durumlar olmuştur.

Şeffa bt. Abdullah adlı hanım sahabe bununla ilgili başından geçen bir hâdiseyi şöyle anlatmaktadır:

⁹⁶İbnu Kesîr, ‘İmâduddîn, Ebu'l-Fidâ‘İsmâ‘îl b. Ömer el- Kureşiyi'd-Dimeşki, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, Daru Hicr, 1977, VIII, 515.

⁹⁷Buhârî, Libâs 18, Buyû‘ 31, Edeb 39, Cenâiz 28.

“Allah’ın Rasulü’ne (s.a.v.) gidip kendisinden yardım istemiştim. Allah Rasulü’nün (s.a.v.) yanında bana verecek herhangi bir şey olmadığı için benden özür dilemeye başladı. Zira yanında olduğu hâlde yok dediği olmamıştır. Ben de onun bu hâlini bilmediğim için Onu kınamıştım. Nihayet namaz vakti geldiğinde çıkıp kızımın evine gittim. Kızım da o zaman Şurahbil b. Hasene ile evliydi. Baktım ki o vakitte Kocası Şurahbil b. Hasene de evindeydi. Namaz vakti olduğu hâlde onu evde görünce bu sefer onu da kınayarak, ona şöyle dedim: ‘Namaz vakti gelip namaz başladığı hâlde sen hâlâ evde oturuyor musun?’ O da cevaben bana dedi ki: ‘Ey Teyze beni kınama. Çünkü benim yalnızca bir tek elbisem vardı, onu da Rasulullah (s.a.v.) benden emanet olarak aldı, onunla cemaate gitti.’ Bunun üzerine ben: ‘Ey Allah’ın Rasulü (s.a.v.) anam babam sana feda olsun! Sabahtan beridir seni kınayıp duruyordum. Oysaki senin sırtına giyebileceğin bir elbisen bile yokmuş.’ dedim. Şurahbil bana: ‘Allah’ın Rasulü’ne (s.a.v.) emanet olarak verdiğim elbise de yamalı idi.’ dedi.”⁹⁸

Hiz. Peygamber’in (s.a.v.) sırtına giymiş olduğu elbiselerini, kendi sırtından çıkarıp onu kendisinden isteyen şahıslara vermesi, hayatında zaman zaman görülen bir durumdur. Bunlardan birisi de, Allah Rasulü (s.a.v.) Arafat’ta vakfe yaparken vukua gelmiştir.

İbnu Cünade es-Selüli şunu rivayet eder:

“Allah Rasulü (s.a.v.), Arafat’ta vakfe yaparken bir bedevi Ona geldi ve giymiş olduğu ridasının bir ucundan tuttu ve ‘Ey Allah’ın Rasulü (s.a.v.) bunu bana verir misin?’ diyerek ondan istedi. Hiz. Peygamber (s.a.v.) de sırtına giymiş olduğu bu ridasını sırtından çıkardı ve onu bedeviye verdi. Adam da o ridayı alıp beraberinde götürdü...”⁹⁹

Allah Rasulü’nün (s.a.v.) bazen sırtındaki dış giysisini çıkarıp ihtiyaç sahibine verdiği de olmuştur. Bu örneklerden biri Hendek Gazvesi esnasında yaşanmıştır. Hâdiseyi yaşayan sahabeden Huzeyfe, şunları anlatmaktadır:

“Allah’a yemin ederim ki, Ahzap günü Hiz. Peygamber (s.a.v.) ile beraberdim. Şiddetli bir rüzgâr ve korkunç bir soğuk vardı. Hiz. Peygamber (s.a.v.) şöyle dedi: ‘Bir kişi yok mudur ki, müşriklerden bana bir haber getirsin de kıyamet günü benimle beraber bulunsun.’ Daha Sonra Hiz. Peygamber (s.a.v.) haber getirmem için beni gönderdi. Üzerimde beni düşmanların silahlarından koruyacak bir zırhım bile yoktu. Hatta ve hatta üzerimde beni soğuktan koruyacak bir elbisem dahi yoktu. Sırtımda dizlerimden aşağıya inmeyen hanımına ait bir elbise vardı. Soğuktan tir tir titriyordum. Gidip Kureys’in durumunu öğrendikten sonra Rasulullah’a (s.a.v.) geri geldim. Düşmanın yanından döndükten sonra yine eskisi gibi soğuktan titremeye başladım. Rasulullah’a (s.a.v.) haberi verdim. O ise abasını bana giydirdi. Oysaki abasının sırtındaydı ve onunla namaz kılıyordu. Sabaha kadar Hiz. Peygamber’in (s.a.v.) abasının altında uyudum. Sabahladığımız zaman Allah Rasulü (s.a.v.) bana seslenerek: ‘Ey Uykucu kalk!’ dedi.”¹⁰⁰

⁹⁸ Ebû Abdillâh, Hâkim el-Nisaburî; *el-Müstedrek ala’s-Sahihayn*, Daru’l-Harameyn, Kahire 1997, 1.Baskı, IV, 149.

⁹⁹ Tirmizî, Zekât 23.

¹⁰⁰ Müslim, Cihâd 99.

Soğuktan titreyen sahabeyi, soğuk havadan korumak için giymiş olduğu elbisesini ona vererek onu kendi nefesine tercih eden Allah Rasulü (s.a.v.), bu sefer de kendisi soğuk havaya katlanmak durumunda kalmıştı.

2.1.2. YİYECEĞİNİ İHTİYACI OLANLARA VERMESİ

Allah Rasulü'nün (s.a.v.) hayatı gayet sadeydi. O hiçbir zaman israfa kaçmamıştı. İçine hurma lifi doldurulmuş bir yastık, kuru bir yatak,¹⁰¹ sırtındaki elbisesi ve evde ki birkaç tane elzem olan eşya, belki de Allah Rasulü'nün (s.a.v.) başlıca servetiydi. Hanesinde günlerce yemek pişirilmek için ateş yakılmaz,¹⁰² günler olur da karnını doyurmak için sıradan birkaç tane hurma dahi bulamazdı.¹⁰³ Öyle zaman olurdu ki, bir gün karnını doyursa birkaç gün aç gezerdi.¹⁰⁴ Bu sade hayat tarzını Allah Rasulü'nün (s.a.v.) bizzat kendisi seçmişti. Allah Rasulü'nün (s.a.v.) bu hâli yokluktan ya da çaresizlikten ileri gelmiyordu. Aksine O, sahip olduklarının ya da eline geçenlerin tamamını başkalarına dağıttığı için böyle bir hayat yaşıyordu. Hz. Âişe, Allah Rasulü'nün (s.a.v.) bu durumuyla ilgili şu ifadelerde bulunmaktadır:

“Rasulullah (s.a.v.), üst üste üç gün doyasıya yemek yemedi, isteseydik doya doya yerdik fakat Allah Rasulü (s.a.v.) başkalarına yedirmeyi sever kendisi az yerdii”¹⁰⁵

Allah Rasulü (s.a.v.) şayet isteseydi pekâlâ zengin olabilecek kadar mal ve serveti biriktirebilir, hatta çok zengin bir insan hâline gelebilirdi. Ancak Allah Rasulü (s.a.v.), sahip olduklarını ya da eline geçenleri hep dağıtma yolunu tercih etmiştir. Hz. Peygamber (s.a.v.), daha Mekke de tebliğini açıkça yapmaya başladığı günlerde Mekkeli müşrikler, davasından vazgeçmesi karşılığında kendisine büyük servetler teklif etmişlerdi.¹⁰⁶ Savaşlardan payına düşen ganimetlerin sadece belli bir kısmını elinde tutmaya devam etseydi, bunlar kendisini fevkalade zengin etmeye yeterdi. Ganimetlerin beşte biri Allah Rasulü'nün (s.a.v.) hakkıydı. Bu hak kendisine Allah tarafından taksim edilmiş ve Kur'ân ayetiyle de sabittir:

“Bir de malunuz olsun ki savaşta elde ettiğiniz ganimetin beşte biri Allah'ındır. Yani Rasulullah'a (s.a.v.), onun akrabalarına, yetimlere, yoksullara ve yolculara (gariplere) aittir.”¹⁰⁷

¹⁰¹İbnu Hişâm IV, 51.

¹⁰²Buhârî, Et'ime 23, Rikâk 17; Müslim, Zühd 20-27; Tirmizî, Zühd 38, 35.

¹⁰³Müslim, Zühd 36.

¹⁰⁴Müslim, Zühd 22.

¹⁰⁵Münzirî, Ebû Muhammed Zekiyyuddîn 'Abdul'azîm b. Abdulkavî, *et-Tergîb ve't-Terhîb, Hadislerle İslam*, (Terc.: Ahmet Muhtar Büyükçınar, Ahmet Arpa, Durak Pasmaz, Abdullah Yücel), Huzur Yayın, trsz, VI, 255; Ayrıca benzer bir rivayet için bkz: Tirmizî Ebî İsa Muhammed b. İsa, *eş-Şemâi'lu'l-Muhammediyye*, Daru'l Kütübü'l-İlmiyye, Beyrut, 1996, s. 64-65.

¹⁰⁶İbnu Hişâm, I, 389-393.

¹⁰⁷Enfâl, 8/41.

Allah Rasulü'nün (s.a.v.) payına düşen ganimetler bazen çok büyük rakamları bulabiliyordu. Sadece Huneyn Gazvesinden Allah Rasulü'nün (s.a.v.) payına düşenleri kaynaklar şöyle haber vermektedir: 40.000 koyun, 24.000 deve, 6.000 esir, 4.000 okka gümüş.¹⁰⁸ Sadece bu gazveden ele geçirilip Onun payına düşenlerin bir kısmı dahi bir insanı çok zengin etmeye yeterdi. Yine sahabe-i kiramdan kendisine gelen hediyeler, bağışlar ve ikramlar, krallardan gelen kıymetli hediyeler, dışarıdan gelen yabancı insanların bağışları; Müslümanların Allah yolunda yapmış oldukları infakların tamamı Onun elinden geçiyordu.

Bütün maddi imkânlar içerisinde Allah Rasulü (s.a.v.), dünyayı / dünyalığı değil, ahirete müteveccih sade bir hayatı tercih etmiş; **“Benim dünya ile ne alakam var. Ben bu dünyada, bir ağaç altında gölgelenip de bırakıp giden bir yolcu gibiyim,”**¹⁰⁹ demiştir.

Allah Rasulü (s.a.v.) elindeki maddi imkânlarının tamamını dağıtmanın tabii bir sonucu olarak maddi sıkıntılar yaşamış ve zaman zaman borç almak suretiyle bu sıkıntılarını aşmaya çalışmıştır. Çünkü Onun da (s.a.v.) bakmakla mükellef olduğu kalabalık bir ailesi vardı. Bunun yanında Allah Rasulü (s.a.v.), evi barkı olmayan ya da dünyadan bütünüyle el çekip kendisini İslâm'ı öğrenmeye adanmış Ashab-ı Suffanın geçimini, komşu ülke ve beldelerden kendisiyle görüşmek için gelip günlerce Medine'de kalan heyetlerin masraflarını, komşu ülke ve devlet başkanlarına gönderilecek olan hediyeleri, çeşitli kabilelerden ve şehirlerden Müslüman olmak için ya da dinin ahkâmını öğrenmek için gelip günlerce misafir kalanların ağırlanmalarını, Medine halkının fakir, miskin, yetim ve borçlu olan insanların ihtiyaçlarını, vefat edip borcunu karşılayacak kadar mala sahip olmayan sahabenin borçları ile diğer sahabelerin istekleri ve ihtiyaçlarını üstlenmişti.¹¹⁰

Hiz. Peygamber (s.a.v.) hayatın normal akışında ortaya çıkan bütün bu ihtiyaçları karşılamak için eline geçenlerin tamamını dağıtmıştır. Sahip oldukları ya da eline geçenler, bu ihtiyaçları karşılamaya yetmediği ya da yetersiz kaldığı durumlarda ise, bazen borç almak suretiyle bu eksiklikleri tamamlama yoluna gider, bazen de sahabeden bu konularda destek alırdı.

Allah Rasulü (s.a.v.) bütün bu ihtiyaçları karşılamak için en çok kendisinden fedakârlık yapardı. Bu uğurda günlerce ağzına bir lokma yiyecek koyamadığı, takati kesilip yorgun ve bitkin düştüğü zamanlar olmuştur. Allah Rasulü'nün (s.a.v.) bu hâlini Hiz. Ömer şöyle dile getirmiştir: “Allah Rasulü (s.a.v.) bütün gün açlık içinde olurdu da, karnını doyuracak kadar sıradan birkaç tane adi hurma dahi bulamazdı.”¹¹¹ İbnu Abbâs, Allah Rasulü'nün (s.a.v.) bu hâlinin günlerce devam ettiğini rivayet etmiştir: “Rasulullah (s.a.v.) ve ailesi üst üste pek çok geceleri aç geçirirlerdi de, akşamları yemek için bir şeyler bulamazlardı.”¹¹²

Hiz. Âişe, Hiz. Peygamber'in (s.a.v.) ve aile fertlerinin uzun süren sıkıntılı zamanları hakkında şu bilgileri verir: “Bazı aylar olurdu da, yemek pişirmek için

¹⁰⁸ İbnu Sa'd, II, 141.

¹⁰⁹ İbnu Mâce, Zühd 3; Tirmizî, Zühd 44.

¹¹⁰ Bkz. Buharî, Ferâiz 15; Müslim, Ferâiz 16; Tirmizî, Cenâiz 69; İbn Mâce, Mukaddime 11.

¹¹¹ Müslim, Zühd 36.

¹¹² Tirmizî, Zühd 38.

hiçbir ateş yakmazdık, yiyip içtiğimiz sadece hurma ve su olurdu. Ancak, bize bir parçacık et getirilirse o hariç.”¹¹³

Allah Rasulü (s.a.v.), İslam Dini’ni tebliğ ve insanları irşad ederken yaşamış olduğu maddi sıkıntılar ve güçlükler hakkında şöyle demiştir:

“Şurası muhakkak ki, Allah hakkında benim korkutulduğum kadar kimse korkutulmamıştır. Allah yolunda bana çektirilen eziyet kadar kimseye eziyet çektirilmemiştir. Zaman olmuştur otuz gün ve otuz gecelik bir ay boyu, Bilâl ile benim yiyeceğim, Bilâl’in koltuğunun altına sıkışacak miktarı geçmemiştir.”¹¹⁴

Hiz. Fatıma’nın yapmış olduğu bir ikram neticesinde Rasulullah’ın (s.a.v.) kendisine vermiş olduğu cevap dikkat çekicidir: “Allah’ın Rasulü’ne (s.a.v.) bir parça kuru arpa ekmeği takdim ettim. Bunun üzerine Rasulullah (s.a.v.) bana şöyle dedi: **“Bu senin babanın üç gündün beri yediği ilk yemektir.”**¹¹⁵

Hiz. Aişe Allah Rasulü’nün (s.a.v.) bu konudaki davranış biçimlerinden birisini şöyle haber vermektedir: Hiz. Peygamber Mescid’den sabahleyin eve gelir, yiyecek bir şey var mı, diye sorardı? Evde yiyecek bir şey bulunmaz ve kendisine: "Yok Yâ Rasulullah!" diye cevap verirdi. Bunun üzerine Allah Rasulü (s.a.v.): Öyle ise ben oruçluyum" derdi.¹¹⁶

Bu hâl başta Allah Rasulü (s.a.v.) olmak üzere sahabe neslinin birçok ferdinde açık bir biçimde görülüyordu. Zira imkânlar son derece kısıtlıydı ve elde mevcut olan maddi imkânlar ihtiyacı daha elzem olanlara yönlendirildiği için, Allah Rasulü (s.a.v.) ile beraber diğer sahabe sıkıntılı günler ve geceler geçirirdi. Sahabeden Ebu Talha sıkıntı zamanlarını şöyle tasvir eder:

“Sahabe maddi yönden içinde buldukları sıkıntılı durumu Allah’ın Rasulü’ne (s.a.v.) arz ettiler. Midelerindeki boşluğu sıkıştırıp açlık duygusunu bastırmak için karınlarına taş bağladıklarını söylediler ve karınlarına bağlamış oldukları taşları Allah’ın Rasulü’ne (s.a.v.) gösterdiler. Bunun üzerine Allah’ın Rasulü de (s.a.v.) karnını açarak gösterdi; herkes açlık duygusunu bastırmak için karnına birer taş bağlamış olduğu hâlde O, karnına iki tane taş bağlamıştı.”¹¹⁷

Aynı konu hakkında Ebu Hüreyre de şunları anlatıyor:

Allah Rasulü (s.a.v.) bir gün veya gece mutad olmayan, daha önce gelmediği bir saatte mescide geldi. Orada Hiz. Ebu Bekir ve Hiz. Ömer'e rastladı. Onlara bu saatte niye geldiklerini sordu bunun üzerine onlar: “Bizi evden çıkaran açlıktır.” dediler.

¹¹³Buhârî, Et’ime 23, Rikâk 16, 17; Müslim, Zühd 26, 28; Tirmizî, Zühd 38.

¹¹⁴Tirmizî, Kıyamet 34.

¹¹⁵İbnu Sa’d, I, 344.

¹¹⁶Müslim, Oruç 169.

¹¹⁷Tirmizî, Zühd 39.

Allah Rasulü (s.a.v.)de onlara şöyle mukabelede bulundu: “Beni de evde çıkaran açlıktan başka bir şey değil...”¹¹⁸

Allah Rasulü'nün (s.a.v.) yaşadığı sıkıntılı durumu haber veren diğer birkaç rivayet ise şöyledir:

Hiz. Âişe, Allah Rasulü (s.a.v.) ve Onun ailesinin geçimi hakkında şu bilgileri vermektedir: “Allah Rasulü'nün (s.a.v.) aile fertleri, Hiz. Muhammed (s.a.v.) Medine'ye geldiği günden vefat ettiği güne kadar, üç gün ya da gece arka arkaya buğday ekmeğinden doya doya yememişlerdir.”¹¹⁹

Hiz. Âişe'den gelen bir diğer rivayet ise şöyledir: “Allah Rasulü (s.a.v.) ve aile fertleri, Hiz. Muhammed'in (s.a.v.) ruhu kabzedilinceye kadar, iki gün arka arkaya arpa ekmeğinden doya doya yememişlerdir.”¹²⁰

Allah Rasulü'nün (s.a.v.) bu sade yaşama tarzını, Onun bu durumdan memnuniyetini ve bunu mü'minlere tavsiyesini Ebû Ümâme b. Sa'lebe el-Ensari şöyle rivayet eder:

“Ashab, Rasulullah'ın (s.a.v.) yanında dünyayı zikretmişlerdi de, Allah Rasulü (s.a.v.) şöyle buyurmuştu:

“Duymuyor musunuz? İşitmiyor musunuz? Anlamadınız mı? Mütevazı ve sade olan bir yaşama tarzı imandandır! Mütevazı ve sade olan bir yaşama tarzı imandandır! Mütevazı ve sade olan bir yaşama tarzı imandandır!”¹²¹

Mevzu ile ilgili Ebû Hüreyre'den nakledilen bir rivayet de şöyledir:

“Allah Rasulü (s.a.v.) şöyle dua ederdi: ‘Ey Allah'ım! Al-i Muhammed'in (s.a.v.) rızkını belini doğrultacak kadar ver.’”¹²²

Allah Rasulü'nün (s.a.v.) ve aile fertlerinin geçim tarzını haber veren hadis metinlerinden seçmiş olduğumuz bu örneklerden çıkardığımız netice şudur: Allah Rasulü'nün (s.a.v.) bu sade geçimi, tamamen yokluktan ileri gelen bir hâl değildi. Aksine bu hâl, Onun sahip olduğu îsâr hasletinin neticesiydi. İslam dinini tebliğ ve insanları ona irşad eden Allah Rasulü(s.a.v.), sahabe neslinin hayatının tam merkezinde yer alıyordu. O mevkiî sebebiyle toplumun fertlerinin bütününden haberdardı ve var olan ya da ortaya çıkmaya başlayan müşkillerden herkesten önce onun haberi olur ya da bu müşkilleri herkesten önce kendisine arz edilirdi. O da sahip olduğu imkânlarla bu müşkilleri ortadan kaldırırdı. Bilhassa insanların ihtiyaçları herkesten önce Allah'ın Rasulü'ne (s.a.v.) gelir, O da sahip olduğu imkânlarla bu ihtiyaçları ortadan kaldırırdı.

¹¹⁸Müslim, Eşribe 140; Tirmizî, Zühd 39.

¹¹⁹Müslim, Zühd 20.

¹²⁰Müslim, Zühd 22.

¹²¹İbnu Mâce, Zühd 22.

¹²²Buhârî, Rikâk 17; Müslim, Zekât 126; Tirmizî, Zühd 38.

2.1.3. GANİMETLERDEN PAYINA DÜŞENİ İHTİYACI OLANLARA VERMESİ

Allah Rasulü (s.a.v.) payına düşen ganimetleri, savaşılmadan elde edilen “fey”leri ve kendisine gelen hediyeleri, kendi şahsi ihtiyaçlarını karşılamak, ailesinin geçimini temin etmek, borçlarını ödemek, gelecek olan misafirlerinin giderlerini karşılamak ya da gelecekte ortaya çıkabilecek ihtiyaçlarını karşılamak için ayırmak yerine, bunları ihtiyaç sahibi insanlara dağıtmıştır.

Allah Rasulü’nün (s.a.v.) gelen malları, ganimetleri, feyleri ve hediyeleri geçim kaygısı taşımaksızın geriye hiçbir şey bırakmadan dağıttığına dair bazı rivayetler şöyledir:

Amr b. Abese’den gelen bir rivayet:

“Rasulullah (s.a.v.),ganimet olarak ele geçen develere doğru bize namaz kıldırmişti. Namaz kıldırdıktan sonra, hayvanın yan kısmından bir tutam yün aldı ve elinde tutup göstererek şöyle dedi: **‘Ganimetinizden humus dışında şu kadarı bile bana helâl değildir. Humus da size iade edilecek ve sizin maslahatlarınızda harcanacaktır.’**”¹²³

Mevzu ile ilgili iki rivayette şöyledir:

“Rasulullah (s.a.v.) fey malı gelince, hemen gününde dağıtırdı. Evli olan sahabe iki hisse verirken, bekâr olanlara ise bir hisse verirdi.”¹²⁴

“Allah’ın Rasulü (s.a.v.) Bahreyn’den bir mal getirilmişti. O da, ‘Bunu mescide dökün.’ dedi. Bu mal şimdiye kadar Hz. Peygamber’e (s.a.v.) getirilenlerin içinde en çok olanı idi. Allah Rasulü (s.a.v.) namaza gitti ve mala hiç bakmadı. Namaz bitince gelip malın yanında durdu ve böylece her gelene ondan veriyordu. Allah Rasulü (s.a.v.) o malın tamamından bir tek dirhem kalmayınca kadar oradan ayrılmadı.”¹²⁵

Yukarıda sıralanan örneklerde görülüyor ki, Hz. Peygamber (s.a.v.), Allah’ın Ona tahsis ettiği dünyalıkları da ümmetin ihtiyacına sarf etmiştir.

2.1.4. ELİNDE MEVCUT DEĞİLSE İHTİYAC SAHİBİ İÇİN BORÇ ALMASI

Allah Rasulü (s.a.v.), kendisine yüklenen bu tebliğ ve irşad görevini hakkıyla ifa etmek adına hiçbir fedakârlıklardan geri durmamıştır. O, ashabı ile yakından ilgilenmiştir. Onlara dini tebliğ ve onları irşad ederek, imanın esaslarını, imanın

¹²³Ebu Dâvud, Cihâd 149.

¹²⁴Ebû Dâvûd, Haraç 14.

¹²⁵Buhârî, Salât 42, Cizye 4.

gereği olan ibadetlerin şekillerini ve İslam ahlakını öğretmenin yanında her birisinin hususi meseleleri ile de ayrıca ilgilenmiştir.

Sahabeden herhangi birisinin, herhangi bir ihtiyacı ortaya çıktığı zaman, ilk başvurduğu merci Allah Rasulü'ydü (s.a.v.). Sahabenin ihtiyaçları kendisine geldiği zaman Hz. Peygamber (s.a.v.), bunları gidermek için çeşitli metotlar kullanırdı. Onun ortaya çıkan ihtiyaçları gidermek adına kullanmış olduğu metotlardan birisi de, ihtiyacı giderecek hazır imkânı olmadığı zamanlarda, ödemesini daha sonra kendisi yapmak üzere başkasına borçlanırdı.

Allah Rasulü'nün (s.a.v.) borç almak suretiyle muhtaç insanların ihtiyacını karşıladığına dair rivayetlerden birisi şöyledir:

“Bir kişi Allah Rasulü'ne (s.a.v.) gelerek ondan kendisine bir şeyler vermesini istedi. Bunun üzerine Allah Rasulü (s.a.v.) şöyle dedi: **‘Şu anda sana verebilecek hiçbir şeyim yoktur. Ancak gidip benim adıma istediklerini alabilirsin. Ben de daha sonra gelecek olan mallardan onu öderim.’**”¹²⁶

Bilâl-ı Habeşî'den gelen konu ile ilgili bir rivayet şöyledir:

“Allah tarafından peygamber olarak gönderildiği günden vefatına kadar Rasulullah'ın (s.a.v.) pek çok işine, Onun namına ben baktım. Meselâ; kendisine bir Müslüman geldiğinde, onun fakir olduğunu görürse bana emir verirdi, gider borç alır o kimseye giyecek ve yiyecek alırdım.”¹²⁷

Allah Rasulü (s.a.v.) İslâm toplumunun tamamını ilgilendiren bir ihtiyacı gidermek için de borçlanma yoluna gitmiştir. Bununla ilgili sahabeden Abdullah İbnu Amr İbni'l-As'dan gelen bir rivayet şöyledir:

“Hz. Peygamber (s.a.v.) bana bir ordu hazırlamamı emretti. Elimizde mevcut olan develer askerlere yetmedi. Bunun üzerine Allah Rasulü (s.a.v.) devesi olmayan askerler için, daha sonra hazine develerinden ödenmek üzere deve te'min etmemi emretti.”¹²⁸

Ashabının fert veya kitle olarak ihtiyacını karşılamak için mevcut bir imkân yoksa bu ihtiyacı / ihtiyaçları temin için borçlanması, Allah Rasulü'nün (s.a.v.), îsâr hasletinin nihai sınırını dahi kuşattığını göstermektedir.

2.1.5. ELİNDE MEVCUT DEĞİL İSE İHTİYAÇ SAHİBİNE VAAT ETMESİ

Kendisine herhangi bir ihtiyaçla gelen insanın o ihtiyacını ortadan kaldırmadan geri göndermeyen Allah Rasulü'nün (s.a.v.) ihtiyaçları giderme yollarından birisi de, ihtiyacı giderecek olan maddi imkânlara sahip olmadığı

¹²⁶ İbnu Kesîr, *el-Bidâye*, VIII, 515.

¹²⁷ Ebû Dâvûd, Harâc 33-35.

¹²⁸ Ebû Dâvûd, Büyü 16.

durumlarda, eline mali olanak geçtiği anda, o ihtiyacı gidereceğine dair söz vermesidir.

Konu ile ilgili Kabisa b. Muharik'dan nakledilen bir rivayet şöyledir:

“Yapılan bir sulh için diyet (hamale) ödemeyi kabul ederek kefil olmuştum. Bu hususta yardım istemek üzere Allah'ın Rasulü'nü (s.a.v.) aradım ve kendisi ile karşılaşınca da, meseleyi ona açtım. Bunun üzere Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle dedi: ‘Biraz bekle, bize sadaka malı gelecek. O zaman ondan sana da verilmesini emrederim.’¹²⁹

Aynı konu hakkında ki bir diğer olay ise şöyledir:

Bir bedevî gelerek Allah'ın Rasulü'nden (s.a.v.) bir şey istemişti, Allah Rasulü (s.a.v.) o adama istemiş olduğu şeyi vermişti. Biraz sonra Adam bir kez daha gelerek yine bir şeyler istedi, Allah Rasulü (s.a.v.) ona istediğini yine verdi. Adam Üçüncü kez yine gelerek bir şeyler daha istedi, ama verecek bir şeyler olmadığı için Allah Rasulü (s.a.v.) bu sefer de vaat etti. O anda bütün bunları gören Hz. Ömer fevkalâde üzüldü ve Allah Rasulü'nün (s.a.v.) bu derece rahatsız edilmesinden çok rahatsız oldu. Daha sonra Hz. Ömer dizleri üzerine doğruldu ve şöyle dedi: “İstediler verdin. Bir daha istediler, yine verdin. Bir daha istediler, vaat ettin. Ey Allah'ın Rasulü (s.a.v.) kendini bu kadar eziyete sokma.”¹³⁰

Hz. Peygamber'in (s.a.v.), elinde imkân mevcut olmadığı zaman ihtiyaç sahiplerinin ihtiyacını karşılamaya dair vaatte bulunması, Onun insanların sıkıntısını giderme hususunda meseleyi takip ettiğini de göstermektedir. Elinde imkân olmadığına, talep edilen ihtiyacı karşılayamama özrünü beyan hakkına sahipken, O mesuliyet yüklenip ihtiyacı karşılamayı vadetmektedir.

2.1.6. KENDİSİNE GELEN HEDİYELERİ BAŞKALARINA VERMESİ

Allah Rasulü (s.a.v.) kendisine gelen hediyeleri de ihtiyaç sahiplerine dağıtırdı. Bu hususa örnek teşkil etmesi için daha önce zikredilen bir örneği mevzu münasebetiyle yeniden zikrediyoruz:

“Bir gün bir kadın, kenarı dokunmuş bir bürde ile Allah'ın Rasulü'ne (s.a.v.) gelerek şöyle söyledi:

“Ey Allah'ın Rasulü (s.a.v.), bu bürdeyi ben kendi ellerimle dokudum ki, Onu sana kendi ellerimle giydireceğim.” Bunun üzerine Allah'ın Rasulü (s.a.v.), kadının dokumuş olduğu o bürdeyi aldı ve giydi. Zaten kendisinin de böyle bir bürdeye ihtiyacı vardı. Daha Sonra Allah Rasulü (s.a.v.), bu bürdeyi giyinmiş olduğu hâlde bizim yanımıza çıka geldi. Oradaki toplulukta bulunan bir sahabe, bu bürdeye eliyle dokundu: ‘Ey Allah'ın Rasulü (s.a.v.), bu ne güzel bir bürdeymiş. Bunu, bana giydir!’

¹²⁹ Müslim, Zekât 109; Ebu Dâvud, Zekât 26.

¹³⁰ İbnu Kesîr, *el-Bidâye*, VIII, 515.

dedi. Allah Rasulü (s.a.v.) da: ‘Peki, olur.’ dedi. Sonra evine döndü, akabinde o bürdeyi sırtından çıkarıp dürerek onu, isteyen adama gönderdi. Bu olaya şahit olan sahabeden bazıları onu isteyen sahabeyi kınarcasına şöyle dediler: ‘Allah Rasulü’nün (s.a.v.) ihtiyacı olduğu için onu alıp kabul etti. Ondan herhangi bir şey istendiğinde, yok, demediğini bildiğin hâlde onu kendisinde neden istedin?’ Bunun üzerine o zat: ‘Vallahi, bu bürdeyi giymek için istemedim. Ben onu, ancak öldüğüm gün benim kefenim olsun diye istedim.’ dedi.”¹³¹

Örnekte görüldüğü gibi, bu bürdeye Hz. Peygamber’in de (s.a.v.) ihtiyacı vardı. Ancak O, kendi ihtiyacından feragat edip bunu talep edene vermiştir. Bürdeyi verirken, dürerek, belli bir nezaket ve estetik görüntü içinde vermesi de, Rasulullah’ın (s.a.v.) ihtiyaç sahibine verme âdâbı hususunda bize bir kaide telkin etmektedir.

Ayrıca bu örnekten, alınan bir hediye, yine hediye olarak bir başkasına verilebileceği hükmünü de, hadisin fevaidi açısından değerlendirmek mümkündür.

2.1.7. MİSAFİRLERİNİ AĞIRLAMADA İSÂR

Hz. Peygamber’in (s.a.v.) îsâr hasletini misafirlerini ağırlamada da görüyoruz. Allah Rasulü’nün (s.a.v.) sahibi olduğu îsâr ahlakından dolayı maddi imkânları son derece kısıtlıydı. İçine hurma lifi doldurulmuş bir yastık, kuru bir yatak, sırtındaki abası ve evdeki birkaç zaruri eşya, onun başlıca servetiydi. Allah Rasulü (s.a.v.), evde üzerine oturulacak yegâne sergi konumunda bulunan mindere gelen misafirini oturtur, kendileri ise yere oturmayı tercih ederdi.

Allah Rasulü’nün (s.a.v.) misafirlerini ağırlamada gösterdiği îsârla ilgili örneklerden birisi şöyledir:

Tayy kabilesi reisi Adıyy b. Hatim Allah Rasulü’nün (s.a.v.) yaşadığı yurda doğru sefere çıktığı haberini alınca yanına varlığından alabildiği kadarını da alarak yurdunu terk ederek Şam’a gitti. Kız kardeşi ise, gelen İslam ordusu tarafından esir alınarak Medine’ye esir olarak getirildi. Daha sonra Allah Rasulü (s.a.v.) Adıyy’in kardeşine ikramda bulundu; yedirdi, içirdi ve istediği gibi bir kabile ile de Şam’a onun yanına gönderdi. Şam’a gelen kadın, burada kardeşine kavuştu. Adıyy ondan Hz. Peygamber’in (s.a.v.) hâlinde sordu. Kadın, Allah Rasulü’nden (s.a.v.) sadece iyilik gördüğünü söyledi ve kardeşine de ona gitmesini tavsiye etti. Bunun üzerine Adıyy b. Hatim kalkıp doğruca Medine’ye geldi ve Mescitte Allah Rasulü’nü (s.a.v.) görüp kendisini ona tanıttı. Adıyy b. Hatim hâdisenin devamını şöyle anlatır:

“Hz. Peygamber (s.a.v.) beni alıp evine götürdü. Beni evine getirdiği zaman içi lifle dolu deriden bir minderi aldı ve onu bana vererek, şöyle dedi: ‘Al buna otur dedi.’ Bende kendisine şöyle dedim: ‘Hayır, onun üzerine sen otur.’ Bunun üzerine Allah Rasulü (s.a.v.) şöyle dedi: ‘Hayır, hayır onun üzerine sen otur.’ Bundan sonra onun üzerine ben oturdum. Allah Rasulü (s.a.v.) ise, yere oturdu.”¹³²

¹³¹Buhârî, Libâs 18, Buyû‘ 31, Edeb 39, Cenâiz 28.

¹³²İbnu Hişâm, IV, 313-314.

Allah Rasulü'nün (s.a.v.) gelen misafirleri kendisine tercih ettiği ile ilgili bir diğer rivayet ise şöyledir:

“Allah Rasulü (s.a.v.) bir gün otururken sütbabası çıkagelir. Rasulullah (s.a.v.) hürmeten, onun için, giydiği şeylerden birini serer ve üzerine oturtur. Aradan biraz zaman geçtikten sonra bu sefer sütannesi gelir. Allah Rasulü (s.a.v.), aynı şekilde onun için de elbisenin diğer tarafını serer ve sütannesi de onun üzerine oturur. Biraz sonra da bu sefer erkek sütkardeşi gelir. Rasulullah (s.a.v.) ayağa kalkarak oturmuş olduğu yerini ona verir, kendisi ise sütkardeşinin önüne (yere) oturur.”¹³³

Allah Rasulü'nün (s.a.v.) misafirlerine îsârı ile ilgili bir örnek de Huneyn Savaşından sonra yaşanmıştır. Savaş sona ermiş ve savaş esnasında birçok insan esir olarak ele geçirilmişti. Esir düşenlerden birisi de Hz. Peygamber'in (s.a.v.) kız sütkardeşi Şeyma bt. Haris b. Abduluzza'ydı. Şeyma esir düşünce sahabeye şöyle dedi: “Ben sizin arkadaşınızın sütten kız kardeşiyim.” Sahabe onun doğru söylediğine inanmadılar ve onu alıp Allah'ın Rasulü'ne (s.a.v.) götürdüler. Şeyma, Allah'ın Rasulü'nü (s.a.v.) görünce: “Ey Allah'ın Rasulü (s.a.v.), ben senin sütten kız kardeşinim.” dedi. Allah'ın Rasulü (s.a.v.) onu tanıdı ve ridasını onun için sererek sütkız kardeşi Şeyma'yı onun üzerine oturttu.¹³⁴

Yukarıda sıralanan örnekler, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) misafir ağırlamada mevcut imkânlarını sonuna kadar bir nezaket çerçevesinde sunduğunu göstermekte ve bize misafirperverlik sünneti hususunda kaideler ihtiva etmektedir.

2.2. MÜELLEFE-İ KULÛBU ASHABINA TERCİH ETMESİ

Allah Rasulü'nün (s.a.v.) kendilerine önem verdiğini izhar ve ihsas ettiği insanlardan bir kesim de, “Müellefe-i kulûb”tu. Zekât verilecek sınıflardan biri olup,¹³⁵ kalpleri kazanılmak, İslâm'a ısındırılmak veya kötülüklerinden emin olunmak istenen ya da Müslümanlara faydalı olacakları umulan kişiler olan müellefe-i kulûb, Müslümanlardan olabileceği gibi, gayrimüslimlerden de olabilir.

Allah Rasulü (s.a.v.) müellefe-i kulûbu, İslam Dini'nin daha geniş kitlelere ulaşması ya da onu tercih edenlerin ona daha sıkı sarılmaları için özenle korurdu. Onlara yapılan ikramların miktarını çoğu zaman daha fazla tutmak suretiyle onlara verilen ehemmiyeti hissettirir, kimi zaman bu şahısları, diğer sahabe-i kirama tercih ederek daha fazla yardımda bulunurdu. Buradaki asıl gaye, elbette onları İslam Dini'ne bir adım daha yaklaştırmak ya da kalplerinde yer edinmeye başlayan imanı kalıcı bir hâle getirmek suretiyle onları İslam dinine daha da ısındırmaktır.

Allah Rasulü (s.a.v.) bu maksatla, Huneyn savaşından sonra ele geçen ganimetlerin tamamını Mekke'nin fethinden sonra Müslüman olanlara vererek,

¹³³ Ebu Dâvud, Edeb 120.

¹³⁴ İbnu Hişâm, IV, 137.

¹³⁵ Bkz. Tevbe, 9/60.

Ensara hiç pay vermedi.¹³⁶ Ashabtan bu uygulamaya itiraz gelmesi üzerine onlara şu açıklamayı yaptı:

“Muhammed’in nefsi kudret elinde olan Zata yemin ederim ki, Cueyl b.Süraka dünya dolusu Uyeyne b. Hısın ve Ekra b. Habis gibilerden daha hayırlıdır. Fakat ben o ikisine bu büyük ikramları yaptım, onların kalplerini İslam dinine ısındırdım ki, Müslüman olsunlar. Cueyl b. Süraka’yı ise uzun süredir tabii olduğu halis, muhlis inancına havale ettim.”¹³⁷

Hicretin altıncı yılında Müslüman olarak Medine’den yurdu Yemame’ye dönen Hanifeoğulları kabilesinin ileri gelenlerinden Sümame b. Usal, her çeşit erzak ve ihtiyaç malları alımında kendilerine muhtaç ve bağımlı olan Mekkelilere erzak ve ihtiyaç maddesi satışını yasaklamış, bugünkü karşılığıyla “ambargo” uygulamaya başlamıştı. Bunun üzerine Kureyş ekonomik kriz yaşamış ve çareyi Hz. Peygamber’e (s.a.v.) başvurmakta bulmuşlardı.¹³⁸ Hz. Peygamber (s.a.v.), Sümame’ye bir yazı göndererek bu ambargoyu kaldırmış,¹³⁹ ayrıca kıtlık içinde kıvranan Mekkeli fakirlere dağıtılmak üzere beş yüz altın sikke göndermişti.¹⁴⁰

Sahabelerden Safvan b. Ümeyye Müslüman olduğu zaman Allah Rasulü (s.a.v.) ona iki dağın arasını dolduracak kadar koyun vermişti. Kendisine yapılan bu büyük ikram sonunda o, kavmine dönerek şunları söyledi: “Ey kavmim koşun ve hemen İslâm dinini seçin! Zira Muhammed (s.a.v.) öyle bir verişle verip infak ediyor ki, ancak fakirlikten korkmayan ve Allah’a tam itimat eden bir insan böyle verip dağıtabilir!”¹⁴¹ Bir rivayette de Safvan b. Ümeyye’nin şöyle dediği: “Vallahi! Rasulullah (s.a.v.) bana verdiği verdi. Ama kendisi bana insanların en menfurı idi. Buna vermeğe devam etti. Nihayet nazarımda insanların en sevimlisi oldu.”¹⁴²

Kavmine gelerek, seçmiş olduğu dininin kendisine sunmuş olduğu imkânları böyle yüksek bir sesle dile getiren bir adamın kavminin üzerinde bırakacağı etki elbette büyük olacaktır. Bu tebliğ şekli muhataplar üzerinde belki de en güçlü hatibin yapacağı davetten çok daha etkilidir. Böylece bütün bir toplumun dine olan olumsuz bir bakışı varsa ortadan kalkacak ve bütün fertler dine sempati ile bakarak, kabul noktasına daha yakın bir konumda yer alacaklardır. Yine kendisine yapılan bu infakın Onun, gönül dünyasında ne kadar büyük bir etki meydana getirdiği de çok açık bir biçimde sözlerinde görülmektedir.

Allah Rasulü’nün (s.a.v.) müellefe-i kulûb konumunda bulunan insanlara vermiş olduğu bu değer ve kendilerine yaptığı büyük ikramlar onların dini tercih etmelerine sebep oluyordu. Sahabeden gelen şu rivayet bunu açıkça göstermektedir:

“İnsan vardı, sadece dünyalık mal elde etmek için Müslüman olurdu. Ama İslam’a girdi mi, artık İslam onun gözünde, dünya ve dünyada var olan her şeyden

¹³⁶ Müslim, Zekât 132, 133, 134; İbnu Hişâm, IV, 193-194.

¹³⁷ İbnu Hişâm, IV, 190.

¹³⁸ Buhârî, Meğazi 70; Müslim, Cihâd 59; İbn-i Hanbel, II, 452; Ebu Dâvud, Cihâd 119.

¹³⁹ İbnu Hişâm, IV, 216.

¹⁴⁰ el-Ya’kûbî, Ahmed b. Ebî Ya’kub, *Târih*, Beyrût 1960. II, 56; es-Semhûdî, Nûru’-d-Din ‘Ali b. Ahmed el-Misrî, *Vefâu’-l-Vefâ bi-Ahbâri Dâri’l-Mustafâ*, Mısır 1326, I, 214.

¹⁴¹ Müslim, Fezâil 57.

¹⁴² Müslim, Fezâil 59.

daha sevgili olurdu.”¹⁴³

Allah Rasulü (s.a.v.) Arafat'ta vakfede iken, bir bedevi gelerek ridasının bir ucundan tutup, ondan bunu istedi. Allah Rasulü de (s.a.v.), bunu ona verdi. Adam ridayı beraberinde alıp gitti. Tam o sırada dilenmek haram kılındı. Bunun üzerine Allah Rasulü (s.a.v.):

“...Ben, bir adama ihsanda bulunurum. Adam da onu koltuğunun altına koyarak alıp gider veya yiyip midesine indirir. Hâlbuki bu, eğer layık değilse o adam için ateşten başka bir şey değildir.”

Rasulullah'ın (s.a.v.) bu sözü üzerine Hz. Ömer: “Ey Allah'ın Rasulü! Öyleyse ateş olan bir şeyi niye veriyorsunuz?” diye sordu.

Allah Rasulü (s.a.v.) şöyle dedi :**“Allah benim cimri olmamı kabul etmedi, insanlar da benden istememeyi kabul etmedi.”**¹⁴⁴

Mevzu ile ilgili Sa'd b. Ebî Vakkas'tan (s.a.v.) bir rivayet de şöyledir:

“Bir gün Rasulullah'ın (s.a.v.) yanında otururken, O bir grup insana ihsanda bulunarak onlara çeşitli mallar verdi. Ancak onlardan benim çok hoşlandığım bir insana ise hiçbir şey vermedi. Bunun üzerine ben şöyle dedim: “ Ey Allah'ın Rasulü (s.a.v.) falanca ile aranızda ne var ona hiçbir şey vermedin? Allah'a yemin ederim ki, ben onu mümin bir insan olarak görüyorum!” Bunun üzerine Rasulullah (s.a.v.) şöyle dedi:

“Ben, nazarımda daha sevgili olana hiçbir şey vermezken, yüzü üstü ateşe düşeceğinden korktuğum insanı, o ateşten kurtarmak için ona bolca ihsanda bulunurum.”¹⁴⁵

Bu mevzu ile ilgili serdedilen örnekler, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) îsâr tatbikatında bir davet siyaseti de takip ettiğini göstermektedir. Bu nebevî tatbikattan şu maslahatı istihraç etmek mümkündür: Kazanılmış fertlere daha çok imkân kazandırmaktansa, mevcut imkânları dışarıda duranları da kazanmak için kullanmak lâzımdır. Zira kazanılmışa daha fazla dünyalık kazandırma gayreti, kazanılmaya namzet olanları kaybettirebilir.

2.3. ASHABINI AİLE VE AKRABASINA TERCİH ETMESİ

Yüce Allah'ın (c.c.) son peygamber olarak göndermiş olduğu¹⁴⁶ Allah Rasulü (s.a.v.), bu görevi ifâ etmek adına fedakârlığın hiçbir şeklinden geri durmadığı gibi; sahip olduğu imkânların tamamını tebliğ ve irşad için bir vesile kılmıştır. Bunun yanında daha önce zenginliği ile tanınan, aynı zamana da ilk iman eden insan vasfına

¹⁴³Müslim, Fezâil 58.

¹⁴⁴Tirmizî, Zekât 2.

¹⁴⁵Müslim, İman 236; Nesâî, İman 7.

¹⁴⁶Ahzab, 33/40.

sahip Allah Rasulü'nün (s.a.v.) ilk eşi olan Hz. Hatice de bütün varlığını tebliğ ve irşad adına harcamıştı.¹⁴⁷

Allah Rasulü'nün (s.a.v.) îsâr adına ortaya koymuş olduğu davranış şekillerinden birisi de, sahabe kendi aile fertlerine tercih etmesidir. Hz. Peygamber (s.a.v.), her zaman ashâbın ihtiyaçlarını, aile fertlerinin ihtiyaçlarının önüne almıştır.

Hz. Ali'nin bu hususla ilgili bir rivayeti şöyledir:

“Evimizde hizmetçimiz yoktu, dolayısıyla evin bütün işlerini bizzat Fatıma kendisi yapıyordu. Tek hücreden meydana gelen evimizde, Fatıma ocağı yakar ve yemek pişirirdi. Ekmek yapmak, evin ihtiyacı olan suyu taşımak, yine değirmen taşını çevire çevire elleri, su taşıya taşıya da sırtı nasır bağlamıştı. Bu arada bir savaş dönüşü Medine'ye esirler getirilmişti. Allah Rasulü (s.a.v.) bu esirleri, müracaat eden Medine halkına dağıtıyordu. Fatıma'ya babasına gidip ev işlerinde kendisine yardımcı olabilecek bir cariye/hizmetçi istemesini söyledim. O da babasına gitti fakat o esnada evde yoktu. Hz. Âişe Ona şöyle dedi: ‘Geldiğinde ben haber veririm.’ O da geri döndü. Yatağa uzanmıştık ki, az sonra Allah Rasulü (s.a.v.) aniden çıkageldi. Yataktan doğrulmak istedikse de O buna mani oldu ve aramıza oturdu. Öyle ki göğsüme temas eden ayağındaki serinliği göğsümde hissediyordum. Arzumuzu sordu. Fatıma da durumu aynen nakletti. Allah Rasulü şöyle dedi:

‘Ey Fatıma! Allah’tan kork ve Allah’a karşı vazifende kusur etme! Allah’ın omzuna yüklediği farzları hakkıyla yerine getir. Kocana da daima sadık ve itaatkâr ol! Onun hakkını da gözet. Sana yine bir şey söyleyeyim. Yatağına girmek istediğin zaman otuz üç defa ‘sübhanallah’, otuz üç defa ‘elhamdülillah’, otuz üç defa da ‘Allahu Ekber’de. İşte bu senin için hizmetçiden daha hayırlıdır.’¹⁴⁸

Bir diğer rivayette ise Allah Rasulü (s.a.v.), **“Kızım, ehl-i suffeyi açlıktan kıvrandır bir hâlde bırakarak size hizmetçi veremem. Henüz onların maiyetlerini temin edemedim. Bu esirleri (cariyeleri) satıp ashâb-ı suffanın ihtiyacını karşılamayı düşünüyorum,”** demiştir.¹⁴⁹

Hz. Fatıma ihtiyaçlarını dile getirdiği zaman, Allah Rasulü (s.a.v.) seferden henüz dönmüş ve yanında da ganimet olarak ele geçirilenler arasında cariyeler vardı. Dolayısıyla Hz. Peygamber (s.a.v.) bu esnada kendisine zaruri bir ihtiyacı için gelen kızının bu ihtiyacını ortadan kaldıracak imkâna sahipti. Zira ganimetler ele geçirilmiş ve bu ganimetlerde İslam toplumunun her bir ferdi gibi Hz. Fatıma ile Hz. Ali'nin de belli bir payları vardı. Yine Hz. Fatıma ehl-i beytten olması hasebiyle ganimetlerin beşte biri tasarrufunda bulunan Allah Rasulü (s.a.v.),¹⁵⁰ bu paydan ona da bir şeyler ayırabilirdi. Hayatı boyunca kendisinden istenen hiçbir şey için yok demeyen Allah Rasulü (s.a.v.),¹⁵¹ kendisine ihtiyaç içinde gelen kendi kızının ihtiyacını da karşılayabilirdi. Bunda hukuki ya da beşeri hiçbir engel de bulunmamaktaydı. Ancak O, ashâbının ihtiyacını, kızının ihtiyacına tercih etmiştir.

¹⁴⁷ İbnu Hişâm, I, 319.

¹⁴⁸ Buhârî, Fezâilü'l-Ashab 9; Müslim, Zikr 80,81; Ebu Dâvud, Harac 19.

¹⁴⁹ Ahmed b. Hanbel, Müsned, I, 106.

¹⁵⁰ Bkz. Enfâl 8/41.

¹⁵¹ Bkz. Buhârî, Edeb 39; Müslim, Fezâil 56.

Yine bir sefer dönüşü Allah Rasulü (s.a.v.), kızı Hz. Fatıma'nın kolunda gümüş bilezik görmüş ve bunu satıp bedelini suffalılara infak etmesini emretmişti.¹⁵²

İbnu Abbas, Allah Rasulü (s.a.v.) ve Onun aile fertlerinin üst üste pek çok geceleri aç geçirdiklerini ve çoğu zaman akşam yemeği bulamadıklarını rivayet etmiştir.¹⁵³

Hz. Âişe, bir rivayetinde şöyle demiştir:

“Biz Muhammed’in (s.a.v.) hanımları, bir ay boyunca yemek pişirmek için ateş yakmazdık, gıdamız sadece su ve hurmaydı.”¹⁵⁴

Ebû Hüreyre de bir rivayetinde şöyle demiştir:

“Rasulullah (s.a.v.), dünyadan ayrılıncaya kadar ne kendisi nede aile halkı üç gün peş peşe buğday ekmeğinden doymadılar.”¹⁵⁵

Hz. Peygamber’in (s.a.v.) kendi îsâr tatbikatını ailesine ve yakınlarına teşmil etmesi, üzerinde dikkatle durulması gereken bir husustur. Kanaatimizce, bu tatbikattan çıkarılabilecek neticelerden birisi şudur: İslâm kardeşliği çerçevesinde kardeşlerimizi nefsimize tercih etmek, nebevî bir haslettir. Kaide hâline getirmek mümkün olmasa da, yeri geldiğinde îsârı, İslâm daveti adına, nefsimizin hissedar olduğu yakınlarımıza da teşmil edebiliriz.

2.4. MAHRUMİYETİ ZENGİNLİK VE RAHATA TERCİH ETMESİ

Allah Rasulü (s.a.v.), sahip olduğu îsâr hasletinin neticesi olarak maddi zorluklar içinde yaşamaktaydı. Hz. Ömer, Allah Rasulü’nün (s.a.v.) bütün gün aç olduğu hâlde yiyecek bir hurma dahi bulamadığından bahseder.¹⁵⁶ Ebu Talha, Onun açlığını bastırmak için karnına taşbağladığını rivayet eder.¹⁵⁷

Hz. Âişe, Allah Rasulü’nün (s.a.v.) ve ailesinin günlük geçimi hakkında şunu rivayet etmektedir: “Bazı aylar olurdu, bir ateş yakmazdık, yiyip içtiğimiz sadece hurma ve su olurdu.”¹⁵⁸

Hz. Peygamber’in (s.a.v.) kendisi ise, yaşamış olduğu sıkıntıları bir hadisinde şöyle dile getirmiştir:

¹⁵² Gazzâlî, a. g. e., IV, 476.

¹⁵³ Tirmizî, Zühd 38.

¹⁵⁴ Buhârî, Rikak: 17; Tirmizî, Kıyamet 34.

¹⁵⁵ Tirmizî, Zühd 38, İbnu Mâce, Etime 48.

¹⁵⁶ Bkz. Müslim. Zühd 36.

¹⁵⁷ Bkz. Tirmizî, Zühd 39.

¹⁵⁸ Buhârî, Rikâk 17.

“...Zaman olmuştur otuz gün ve otuz gecelik bir ay boyu, Bilâl ile benim yiyeceğim, Bilâl’in koltuğunun altına sıkışacak miktarı geçmemiştir.”¹⁵⁹

Aynı konu ile ilgili olarak, Ebû Ümâme ise Peygamber Efendimizin şöyle buyurduğunu rivayet etmişlerdir:

“Rabbim Mekke dağlarını benim için altına çevirme teklifinde bulundu da; Ben: “Hayır, Yâ Rabbi dedim. Bir gün tok, bir gün aç kalayım. Aç kaldığım zaman sana niyazda bulunurum, seni anarım. Doyduğum zaman ise, sana şükreder, hamdederim” dedim.¹⁶⁰

Tercih edilen bu geçim tarzı Hz. Peygamber (s.a.v.) ve aile halkına büyük zahmetler getirirdi, fakat onlar bu durumdan herhangi bir şikâyette bulunmaz, aksine büyük bir vakar içinde vaziyetlerini muhafaza ederlerdi. Bir defasında Allah Rasulü’nün (s.a.v.) yanında dünyalık mal, mülk ve servetten bahsedilmişti. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurdu:

“Duymuyor musunuz, işitmiyor musunuz? Mütevazı giyinmek imandandır, mütevazı bir hayat yaşamak imandandır!”¹⁶¹

Hz. Âişe, Allah Rasulü’nün (s.a.v.) kendisine yapmış olduğu tavsiyeleri şöyle haber vermektedir:

“Ey Âişe! Cennette benimle olman seni mesrur edecekse sana dünyadan bir yolcunun azığı kadarı kifayet etmelidir. Sakın zenginlerle sohbet arkadaşlığı etme. Bir elbiseye yama vurmadan eskimiş addetme.”¹⁶²

Bu tavsiyelerden de anlaşılıyor ki; Allah Rasulü (s.a.v.) gösteriştten uzak, az olan ile yetinme, elinde var olanları başkalarına vermek suretiyle onları kendi nefesine tercih etme ve bunun bir neticesi olan mahrumiyet ve sıkıntılı bir hayatı, ahiret adına zenginliğe tercih etmiştir.

Sıralanan örneklerde ayrıca, dünyanın faniliğinin ve ahiret hayatının baki oluşunun vurgulandığını görüyoruz. Hz. Peygamber (s.a.v.), kendisi tamamen ahirete müteveccih olduğu gibi, bu teveccühü mü’minlere de telkin etmektedir.

¹⁵⁹ Tirmizî, Kıyamet 34.

¹⁶⁰ Tirmizî, Zühd 35.

¹⁶¹ İbnu Mâce, Zühd 4.

¹⁶² Tirmizî, Libâs 38.

2.5. HASIMLARINA BEDDUA YERİNE DUA ETMESİ

Hayatında îsâr hasletinin en güzel örneklerine yer veren Allah Rasulü'nün (s.a.v.) sergilediği örneklerden birisi de, kendisine husumet besleyen, zulmeden ve eza veren kimselere duayı bedduaya tercih etmesidir.

Hız. Peygamber (s.a.v.), risaletle görevlendirilmiş olduğu Mekke'de hayat şartları iyice ağırlaşınca yeni ve farklı simaları İslâm'a davet için Mekke dışına çıkmıştır. Allah Rasulü'nün (s.a.v.) İslâm'ı tebliğ için gitmiş olduğu şehirlerden birisi de Taif'dir. Mekke'de Hüzün yılından sonra hayat şartları iyice ağırlaşmış ve davete yeni bir soluk kazandırmak amacıyla Hız. Peygamber (s.a.v.) bu şehre gitmiş, ancak olumsuz bir cevap almıştı. Bununla da yetinmeyen Taif halkı Hız. Peygamber'i (s.a.v.) tahkir ederek ve taşlayıp eza ederek şehirlerinden göndermişlerdi. Bu hâdise Allah Rasulü'nü (s.a.v.) büyük bir üzüntüye sevk etmişti. Dönüş yolunda Yüce Allah Ona bir melek gönderdi ve eğer dilerse bu kavmi helak edeceğini kendisine bildirdi. Bütün bu olanlardan sonra Allah Rasulü'nün (s.a.v.) cevabı şu oldu:

“Hayır! Bilakis Allah'tan, onların neslinden Allah'a ihlâsla ibadet edip, ona hiçbir şeyi ortak koşmayacak kimseler çıkarmasını dilerim.”¹⁶³

Burada ki îsârı şöyle anlamak mümkündür: Allah Rasulü (s.a.v.), kendi hukukunu ve hissiyatını feda ederek, zulüm ve haksızlık edenlerin hidayetini istemiş, onların dünya maslahatını ve ahiret saadetini kendi hukukunun teminine tercih etmiştir.

Uhud savaşında, Hız. Peygamber'in (s.a.v.) çok sevdiği amcası Hız. Hamza şehit edilmiş,¹⁶⁴ hâlâsının oğlu Abdullah b. Cahş'ın bedeni doğranmış,¹⁶⁵ bizzat kendi başı yarılıp dişleri kırılarak vücudu kan içinde kalmıştır.¹⁶⁶ Müslümanların savaş planlarının alt üst olup İslam ordusunun büyük darbe aldığı bu savaşta, onlarca sahabe şehid edilmiştir.¹⁶⁷ İşte böyle bir savaştan sonra Ashab Hız. Peygamber'e (s.a.v.) gelerek: “Ey Allah'ın Rasulü (s.a.v.), şu müşriklere beddua et.” dedikleri zaman, O beddua yerine dua ederek şu cevabı vermiştir:

“Ey Allah'ım kavmimi bağışla! Çünkü onlar (ne yaptıklarını) bilmiyorlar.”¹⁶⁸

İşte Hız. Peygamber (s.a.v.) bu unutulmaz günde bile, kendilerine bu büyük acıları yaşatan Mekkelilere beddua ederek oç alma duygusuna kapılmamış, aksine hidayeti bulmaları için dua etmiştir.

Allah Rasulü'nün (s.a.v.) hayatında kendisinden istenmesine rağmen bedduayı değil de dua tercih etmiş olduğu bir diğer örnekte Taif kuşatmasında yaşanmıştır. Taif kuşatması günlerce devam etmiş ve bu esnada İslam ordusu birçok kayıp vermişti. Hız.

¹⁶³ Müslim, Cihâd 111.

¹⁶⁴ Buhârî, Meğazi 24.

¹⁶⁵ İbnu Hişâm, III, 131.

¹⁶⁶ Buhârî, Meğazi 25. Müslim, Cihâd 101, 105

¹⁶⁷ İbnu Hişâm, III, 180.

¹⁶⁸ Müslim, Cihâd 105.

Peygamber (s.a.v.) Taif kuşatmasını kaldırıp geri döndüğü zaman, sahabeden bir kısım insanlar kendisine müracaat ederek şöyle dediler: “Ey Allah Rasulü (s.a.v.) Sakiflilere beddua et.” Bunun üzerine Hz. Peygamber ise şöyle dedi:

“Ey Allahım! Şu Sakif’e hidayet et, onları doğru yola ilet.”¹⁶⁹

Sahabeden Tufeyl b. Amr ed-Devsî’nin, tebliğ için gittiği Devs kabilesi İslam’ı kabul etmek istemezler. Bununla da yetinmeyip sahabeye hakaretler yaparlar. Durumu Allah Rasulü’ne (s.a.v.) haber veren Tufeyl b. Amr ed-Devsî, “Devs kabilesi helak oldu. (Allah’a) asi oldu (ve İslam’a girmekten) imtina etti. Onlara bir bedduada bulunun!” dedi. Orada bulunanlar, Hz. Peygamber’in (s.a.v.) beddua yapacağını zannetti. Ama O: **“Allah’ım, Devs’e hidayet ver, onları imana getir!”** buyurdu.¹⁷⁰ Böylece kendisi ve ashabının hukukunu değil, onların hidayetini tercih etti.

Hz. Peygamber’in (s.a.v.), insanların hidayeti söz konusu olduğunda, maddi ve manevi bütün haklarından vazgeçtiği görülmektedir. Onun bu sünneti, aynı zamanda tebliğ vazifesi ile mükellef Müslümanlar için üzerinde düşünülmesi gereken bir husustur.

2.6. HİLMİ SERTLİĞE TERCİH ETMESİ

Allah Rasulü’nün (s.a.v.) sahip olmuş olduğu ahlaki faziletlerden birisi de onun hilm sahibi olmasıydı. O, bu vasfından dolayı şahsına hakaret edildiği zaman bile öç alma duygusuna kapılmadan, sert ve şiddet ihtiva eden bir mukabelede bulunmamış, güzel bir karşılık verme yolunu tercih etmiştir. Hz. Peygamber’in (s.a.v.) sert, kaba ve katı bir üslubu değil de yumuşak bir üslubu kullanması da bir îsâr hasletidir.

Allah Rasulü (s.a.v.) tercih etmiş olduğu bu yapıcı ve yumuşak üslup, muhataplarının üzerinde müspet neticeler meydana getirmiştir. Onun bu vasfının önemi Kur’ân-ı Kerim’de şöyle beyan edilmiştir:

“O vakit Allah’tan bir rahmet ile onlara yumuşak davrandın! Şayet sen kaba, katı yürekli olsaydın, hiç şüphesiz, etrafından dağılıp giderlerdi.”¹⁷¹

Hz. Peygamber (s.a.v.) bir hadisinde, **“Allah yumuşak huyluluğu sever, sert davranış karşılığında vermediğini, yumuşak davranış karşılığında verir. Allah bütün işlerde yumuşak davrananları sever,”**¹⁷² buyurmuştur. Aynı şekilde hadislerde yumuşak huyluluk, temkinli ve akılcı davranış, sevimli hasletler¹⁷³ olarak tavsiye edilirken; bunların zıddı olan öfke ve sertlikten de insanlar sakındırılmıştır.

¹⁶⁹ Tirmizî, Menakıb 74; İbnu Hişâm, IV, 180.

¹⁷⁰ Buhârî, Megazi 77, Cihâd 99, Da’avat 59; Müslim, Fezâilu’s-Sahâbe 197.

¹⁷¹ Al-i İmran, 3/159.

¹⁷² Buhârî, Da’vet 58; Müslim, Birr 77; Ebu Dâvud, Edeb 10.

¹⁷³ Müslim, İman 25; Tirmizî, Birr 66.

Yine bir hadiste, “öfke anında nefesine hâkim olabilen insan, gerçek pehlivan” olarak vasıflandırılmıştır.¹⁷⁴

İslam ordusu Huneyn gazvesinden döndükten sonra ganimetler taksim edilmeye başlanmıştı. Bu esnada Zu'l- Huveysira adlı şahıs Allah'ın Rasulü'nü (s.a.v.) hedef alarak şöyle dedi: “Ey Muhammed, adil ol!” Onun bu itham edici sözlerini Allah'ın Rasulü (s.a.v.) sükûnetle karşıladı. Hz. Ömer, onun cezalandırılması teklifinde bulundu. Fakat Allah'ın Rasulü (s.a.v.) yapılan bu teklifi geri çevirerek, bu şahsa şöyle karşılık verdi:

“Yazık sana! Ben de adil olmazsam, kim adil olabilir ki?”¹⁷⁵

Hz. Enes, Hz. Peygamber (s.a.v.) ile yaşamış oldukları bir hâdiseyi şöyle anlatır: “Rasulullah(s.a.v.) ile birlikte yürüyorduk. Üzerinde de kenarı sert necrani bir hırka vardı. Ona bir bedevi arkadan yetişti ve bu sert kumaşlı hırkasından tutup şiddetli bir şekilde çekti. Bu darbeden sonra boynunun derisine baktığımda şiddetle çekilen hırkanın, boynunun kenarını zedeleyip iz bıraktığını gördüm. Bedevi şöyle dedi: ‘Ey Muhammed! Yanındaki Allah'ın malından bana da verilmesini emret!’ Hz. Peygamber(s.a.v.) ona dönüp baktı ve güldü. Sonra da ona bir ihsanda bulunulmasını emretti.”¹⁷⁶

Benü Müstalık Gazvesinden sonra dönüş yolunda Rasulullah'ın (s.a.v.) eşi Hz. Âişe, iftiraya maruz kalmıştı. Bundan haberdar olan Allah Rasulü (s.a.v.) şöyle dedi:

“Ey İnsanlar! Benim ehlim hakkında bana eziyet veren adamların hâli nicedir. Ailem hakkında gerçek olmayan şeyi söylüyorlar. Vallahi, ailelerimden ancak iyilik gördüm. Ve tanıdığım birine iftira ediyorlar. Vallahi, ben ondan ancak hayır gördüm. Evime ancak o benimle birlikte olduğu hâlde girer.”

Allah Rasulü (s.a.v.) bu sözleri söyleyince, Üseyd b. Hudayr şöyle dedi: “Ey Allah Rasulü(s.a.v.), eğer Evsden iseler senin yerine biz onları haklarız. Eğer onlar bizim kardeşlerimizden Hazrecden ise, sen bize emret, vallahi onlar boyunlarının vurulması için elbette ehildirler.” Hz. Peygamber (s.a.v.) buna müsaade etmedi.¹⁷⁷

Mevzu ile ilgili Hz. Âişe'den gelen bir rivayet şöyledir: “Yahudilerden bir grup Rasulullah (s.a.v.) ile görüşmek için izin istediler. Allah Rasulü (s.a.v.) onlara izin verdi. Onun yanına geldikleri zaman selam vermek için Ona, ‘Esselamü Aleyküm’ yerine ‘Essamü Aleyküm. (Allah'ın kahrı, azabı üzerine olsun)’ dediler. Bunun üzerine ben de, ‘Bilakis lanet ve azab sizin üzerinize olsun.’ dedim. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.) bana dedi ki:

“Ey Âişe! Muhakkak ki Allah rıfk sahibidir ve bütün işlerde rıfk ile (yumuşaklıkla) davranılmasını ister.”¹⁷⁸

¹⁷⁴ Buhârî, Edeb 76; Müslim, Birr 106; Muvatta, Hüsnü'l –Hulk 12.

¹⁷⁵ Buhârî, Edeb 95; Müslim, Zekât 142.

¹⁷⁶ Buhârî, Libâs 18, Humus 19, Edeb 68.

¹⁷⁷ İbnu Hişâm, III, 408- 413.

¹⁷⁸ Buhârî, İstıtabe 3.

Hz. Peygamber (s.a.v.), insanlara halim davranmayı bir prensip edinmiş, onun bu vasfı kendisine ve yakınlarına haksızlık ve zulmedenlere karşı da değişmemiş ve onlara mukabelede bulunmayarak, bunu îsâra dönüştürmüştür.

3.İKİNCİ BÖLÜM: HZ. PEYGAMBER'İN HADİSLERİNDE İSÂR

Hız. Peygamber (s.a.v.), îsâr hasletini kendisi yaşamamın yanında beyanlarıyla mü'minlere de tavsiye ve telkin etmiştir. Onun îsârla ilgili hadislerini aşağıdaki başlıklar altında tahlil etmek mümkündür.

3.1. İSÂRA TEŞVİK EDEN HADİSLER

Hız. Peygamber'in (s.a.v.) îsârla ilgili hadislerini incelediğimizde, îsâr hasletinin iki şekliyle karşılaşırız. Bunlardan biri, Müslüman bir ferdin/fertlerin, elindeki mevcut mali ve maddi imkân ancak kendi ihtiyacını karşılayabilecekken, mü'min veya mü'min sıfatına namzet kişi/kişilerin ihtiyacını kendi ihtiyacına tercih ederek ona/onlara tahsis etmesi; diğeri ise, Müslüman bir ferdin/fertlerin, -hayat hakkı da dâhil olmak üzere- İslâm daveti ve insanların hidayeti için hukukunu feda etmesidir. Bunlardan birincisine “mal ile îsâr”, ikincisine ise, “can ile îsâr” demek mümkündür. Hız. Peygamber'in (s.a.v.) îsârla ilgili teşvikleri, bu iki hususa dairdir.

3.1.1. MAL İLE İSÂRA TEŞVİK EDEN HADİSLER

Allah Rasulü (s.a.v.) hadislerinde ashabına ihtiyaç sahibi insanlara infakta bulunmayı, sadaka vermeyi teşvik etmiştir. Hadislerdeki infak tavsiye ve telkini bazen insanın elindeki imkânlarının büyük bir kısmını,¹⁷⁹ bazen bu imkânların tamamını,¹⁸⁰ bazen de zaruret anında din kardeşini kendisine tercih etmeyi,¹⁸¹ ihtiva etmektedir.

Allah Rasulü'nün (s.a.v.), tespit edebildiğimiz, mü'minleri mal ile îsâra teşvik eden hadislerinden bazı örnekler şunlardır:

“Bir kişinin yiyeceği iki kişiye, iki kişinin yiyeceği dört kişiye dört kişinin yiyeceği sekiz kişiye yeter.”¹⁸²

Yukarıdaki hadiste, mü'minlerin mevcut gıda maddesini, sadece kendilerine yetecek kadar dahi olsa başka ihtiyaç sahipleriyle paylaşmayı, kendisinin mevcut ihtiyacını tamamen karşılamaktansa, kendi ihtiyacını kısmen karşılayarak kalan kısmıyla da başka muhtaçların ihtiyacını kısmen de olsa karşılamayı tavsiye etmektedir.

Ayrıca bu hadisten anladığımız diğeri bir mânâ ise, mü'minlerin Allah'ın nimetlerini aralarında paylaşmasının bir bereket vesilesi olduğu hususudur.

¹⁷⁹ Bkz. Buhârî, Zekât 10, 9, Menâkıb 25, Edeb 34, Rikâk 49; Müslim, Zekât 66-67.

¹⁸⁰ Bkz. Ebu Dâvud, Zekât 40.

¹⁸¹ Bkz. Ebu Dâvud, Vitir 12; Nesâî, Zekât 49.

¹⁸² Müslim, Eşribe 179, 180; Tirmizî, Et'ime 21.

Allah Rasulü (s.a.v.) ashabına şöyle dedi:

“Bir dirhem, yüz bin dirhemi geçmiştir.”

Ashabtan, **“Bu nasıl olur Ey Allah’ın Rasulü?”** sordular.

Rasulullah (s.a.v.) şu karşılığı verdi:

“Bir adamın iki dirhemi vardı. Bunlardan birisini tasadduk etti. Diğeri ise, çok olan malının yanına vardı ve malından yüz bin dirhem çıkararak onu tasadduk etti.”¹⁸³

Bu hadiste az maldan tasadduk ederken daha iyisini verme tavsiye ediliyor. Az maldan iyi olanı tasadduk ise, bir îsârdır. Bu Allah indinde öyle güzel bir davranıştır ki, sahibine, kendi miktarıyla kıyaslanamayacak kadar fazla tasadduk veya fedakârlıktan çok fazla manevi mükâfatı getirir.

Sahabeden Hz. Cabir’den gelen bir rivayet şöyledir:

“Allah Rasulü (s.a.v.) ile beraber bir gazveye çıkacaktık. Bu esnada şöyle buyurdu:

“Ey Muhacir ve Ensâr topluluğu! Kardeşlerinizden öyleleri var ki, ne malları var ne de aşiretleri. Her biriniz, iki veya üç kişiyi yanına alsın.”

Hz. Peygamber’in (s.a.v.) bu beyanı üzerine ben iki veya üç kişiyi yanına aldım. (Yol boyu) devemde, diğerlerinin sırası gibi benim de bir (binme) sıram vardı.”¹⁸⁴

Yukarıdaki hâdise, Rasulullah’ın (s.a.v.) telkini üzerine, ashabın, imkânı bulunmayan kardeşlerinin sefer meşakkatini paylaştığını göstermektedir. Bu hadisten şu mânâyı istihraç mümkündür: Mü’minin sıkıntısını paylaşmak da bir nevi îsârdır ve kardeşinin meşakkatini paylaşarak yükünü azaltmak, mü’minin mü’mine karşı vazifelerinden biridir.

Mü’minlerin İslâm davetine ve birbirine himmeti hususunda teşvikte bulunan bir diğer hadis ise şöyledir:

“Kim Allah yolunda bir askerın teçhizatını temin ederse, bizzat gaza yapmış olur. Kim, gazaya çıkan bir askerın geride kalan ailesine hayırlı himayede bulunursa, gaza yapmış olur.”¹⁸⁵

Allah Rasulü’ne (s.a.v.) hangi sadakanın daha üstün olduğu sorulduğunda şöyle cevap verdi:

“...Fakirliğin cömertliğidir.”¹⁸⁶

¹⁸³ Nesâî, Zekât 49.

¹⁸⁴ Ebu Dâvud, Cihâd 34.

¹⁸⁵ Buhârî, Cihâd 38; Müslim, İmâret 135,136; Nesâî, Cihâd 44.

¹⁸⁶ Ebu Dâvud, Zekât 40.

Hadisten, fakirin verdiği sadakanın en faziletli sadaka olduğu anlaşılmaktadır. Rasulullah'ın (s.a.v.) bu beyanında, mü'minin, fakir de olsa, sahip olduğu az imkândan Allah yolunda şevkle sarf etmesi tavsiyesi de mevcuttur.

Allah Rasulü'nün (s.a.v.) fakirin sadakasını tafdil ettiği bir diğer hadis ise şöyledir:

“Sadakanın en faziletlisi, insanın eli dar, karnı aç, kendisi muhtaç iken başkasına vermiş olduğu sadakadır.”¹⁸⁷

Geçen son iki hadiste faziletine dikkat çekilen fakirin ve muhtacın sadakası, îsâr hasleti çerçevesinde değerlendirilecek ameller olup Allah Rasulü (s.a.v.), bu amellere kendi zarif üslubuyla teşvik etmektedir.

3.1.2. CAN İLE ÎSÂRA TEŞVİK EDEN HADİSLER

Allah Rasulü'nün (s.a.v.), tespit edebildiğimiz, mü'minleri can ile îsâra teşvik eden hadislerinden bazı örnekler şunlardır:

“Kimin canı herhangi bir şeyi arzu etmiş olduğu hâlde, kendi arzu ve isteğine aldırmadan, bir başkasını kendi nefsine tercih ederek infak ederse, Allah Teâlâ onu bundan dolayı bağışlar.”¹⁸⁸

Yukarıdaki hadiste, insanın helâl arzularının ve zevklerinin, ihtiyaç sahiplerinin ihtiyaçlarının karşılanması hesabına terkedilmesi ve muhtaçların tercih edilmesinin manevi karşılığı üzerinde durularak, yeri geldiğinde, insanın bu ferağat ve fedakârlığı göstermesi teşvik edilmektedir.

Allah yolunda can ile îsârın nihai mertebesi, mü'minin hayatını ortaya koymasıdır. Hz. Peygamber (s.a.v.), gerektiğinde kendisinin İslâm daveti için hayatını ortaya koyduğu gibi, mü'minlerin de bu fedakârlığı göstermelerini teşvik etmektedir. Hadislerde bu hususla ilgili cihad ve şehadete dair bazı örnekler şunlardır:

“(Müslüman erkeklerden) kim, Allah yolunda, ilâyı kelimetullah için, devenin iki sağımı arasında geçen müddet kadar savaştıkça olsa cennet kendisine vacib olur.”¹⁸⁹

“Allah Teâlâ, Allah rızası için yola çıkan kimse hakkında: ‘Bu kulum, benim yolumda cihad etmek üzere bana inanarak peygamberlerimi tasdik ederek yola çıkmıştır, artık onu ya cennetime koymak yahut da ücret veya

¹⁸⁷ Ebu Dâvud, Vitr 12; Nesâî, Zekât 49.

¹⁸⁸ ‘Alauddîn Âlî b.Husâmuddîn el-Hindî el-Muttekî, *Kenzu'l-Ummâl fi Suneni'l-akvâl ve'l-ef'âl*, Müessesetü'r-Risâle, Beyrût, 1993, XV, 332.

¹⁸⁹ Tirmizî, Fedâilu'l-Cihâd 21; Ebu Dâvud, Cihâd 42; Nesâî, Cihâd 25; İbnu Mace, Cihâd 15.

ganimet elde etmiş olarak, çıkmış olduğu meskenine geri çevirmek hususunda garanti veriyorum” diyerek te'minat verir.”¹⁹⁰

“Muhammed'in nefsinin kudret elinde tutan Zat-ı Zülcelâl'e yemin olsun ki, Allah yolunda yaralanmış hiçbir yaralı yoktur ki, kıyamet günü, yaralandığı ilk günkü manzarasıyla gelmiş olmasın: Yarası taze kan renginde, kokusu da misk kokusunda olarak.”¹⁹¹

“Muhammed'in nefsinin kudret elinde tutan Zat-ı Zülcelâl'e yemin ediyorum ki, Müslümanlara meşakkat vermeyecek olsam, Allah yolunda gazveye çıkan hiçbir seriyyeden asla geri kalmazdım. Ancak onları hayvana bindirecek imkân bulamıyorum. Onlar da beni tâkibe imkân bulamıyorlar. Benden geri kalmak da onlara zor geliyor.”¹⁹²

“Muhammed'in nefsi kudret elinde olan Zat-ı Zülcelâl'e kase olsun, Allah yolunda gazaya çıkıp öldürülmeyi, sonra tekrar hayat bulup gazada tekrar öldürülmeyi, sonra tekrar gazaya çıkıp öldürülmeyi ne kadar isterim!”¹⁹³

3.2. İSÂR SAHİPLERİNİ ÖVEN HADİSLER

Hz. Peygamber (s.a.v.), hadislerinde isâr davranışı içerisinde olanları övmüştür. İsar sahiplerini öven hadislerden bazı örnekler şunlardır:

Rasulullah (s.a.v.), kendi aralarında paylaşma, yardımlaşma ve dayanışma hususunda güzel bir örnek ortaya koyan Eş'arî kabilesini şöyle methetmiştir:

“Eş'arî kabilesinden olanlar, gazada azıkları tükenmeye yüz tuttuğu veya Medine'de ailelerinin yiyeceği azaldığı zaman, yanlarında ne varsa getirip bir yaygıya dökerler. Sonra bunu bir kapla aralarında eşit olarak paylaşırlar. İşte bu sebeple Eş'arîler bendendir, ben de onlardanım.”¹⁹⁴

Savaş sırasında, cephede düşmana sınır mevkiye bulunan/ nöbette olan mücahid hakkında medihte bulunan hadislerden ikisi ise şöyledir:

“Her ölenin ameline son verilir, ancak Allah yolunda ölen murâbit müstesna. Çünkü onun ameli kıyamet gününe kadar artırılır. Ayrıca o, kabir azabına da uğratılmaz.”¹⁹⁵

“İki göz vardır, onlara ateş değemez: Allah için ağlayan göz ile Allah yolunda uyanık sabahlayan göz.”¹⁹⁶

¹⁹⁰ Buhârî, Cihâd 2, Hums 8.

¹⁹¹ Nesâî, Cihad 26.

¹⁹² Buhârî, Cihad 6.

¹⁹³ Buhârî, İman 25, Cihâd 2, Hums 8, Tevhid 28, 30; Müslim, İmâret 103-107; Muvatta, Cihâd 2, 40; Nesâî, Cihâd 14, İman 24.

¹⁹⁴ Buhârî, Şirket 1; Müslim, Fezâilü's-Sahabe 167.

¹⁹⁵ Tirmizî, Fedâilü'l-Cihad 2; Ebu Dâvud, Cihâd 16.

Allah yolunda cihada çıkan şehitlik veya gazilik sıfatını alanlar için Hz. Peygamber'in (s.a.v.) zikretmiş beyan buyurduğu hadislerden ikisi de şöyledir:

“İçinden samimi şekilde Allah yolunda cihâd yapmayı temenni eden bir kimse, bilâhare ölse de, öldürülse de şehid sevabı kazanır. Kim de Allah yolunda yara alsın veya Allah yolunda -düşmanın sebep olmadığı- bir musibetle bile yaralansa bu yara, kıyamet günü, en büyük hâli içinde rengi zaferân rengine, kokusu da misk kokusunda olarak gelir. Kimin vücudunda, Allah yolunda iken çıkan, iltihab gibi bir yara açılacak olsa bu da onun için şehidlik mührü olur.”¹⁹⁷

“Cennete giren hiç kimse dünyaya geri dönmek istemez, yeryüzünde olan her şey orada vardır. Ancak şehid böyle değil. O, mazhar olduğu ikramlar sebebiyle yeryüzüne dönüp on kere şehit olmayı temenni eder.”¹⁹⁸

3.3.HZ. PEYGAMBER'İN İSÂR SAHİPLERİNE YAKINLIĞINI İFADE EDEN HADİSLER

Kendisi îsâr hasletinde ekmel mertebede olan Hz. Peygamber (s.a.v.), îsâr hasletine sahip mü'minlerin kendisine yakın olduğunu ifade etmiştir. Bu hususla ilgili bazı örnekler şöyledir:

Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

“Ben ve yanakları kararmış kadın, kıyamet günü şu iki şey gibi yan yanayız. O kadın ki, mevkii, makamı bulunan kocasından dul kalmıştır, maddi imkânlarından başka nesep ve güzelliği de yerindeydi. Bütün bunlara rağmen o kadın evlenmez ve yetimler büyüünceye veya ölünceye kadar kendini onlara hasreder.”¹⁹⁹

Hadiste geçen “yanakları kararmış kadın” tabiriyle Hz. Peygamber (s.a.v.), yetimlerini büyütme gayesiyle süslenmeyi ve rahat yaşamayı terk eden, çektiği sıkıntılar sebebiyle cildi kararan dul kadını ifade etmiştir. Bu kadın, maddi imkânlarla sahiptir. Rahat ve zevk verecek bir hayatı değil de, yetimlerini daha iyi yetiştirecek meşakkatli bir hayatı tercih etmiştir. Çocuklarını menfaatini ve geleceğini, kendi menfaat ve rahatına tercih etmiştir.

Hz. Âişe'den gelen bir rivayet de şöyledir:

“Beraberinde iki kız çocuğu hâlde yanıma bir kadın geldi. Benden bir şeyler istedi. Bu esnada yanımda bir hurmadan başka hiç bir şey yoktu. Onu da çıkarıp o kadına verdim. Kadın da benden aldı ve onu ikiye bölerek kızlarına taksim etti. Kendine ise hiçbir pay ayırmadı. Daha sonra da beraber çıkıp gittiler. Arkadan

¹⁹⁶ Tirmizî, Fedâilu'l-Cihâd 7.

¹⁹⁷ Tirmizî, Fedâilu'l-Cihâd 21; Ebu Dâvud, Cihâd 42; Nesâî, Cihâd 25.

¹⁹⁸ Buhârî, Cihâd 5, 21; Müslim, İmâret 108, 109; Tirmizî, Fedâilu'l-Cihâd 13; Nesâî, Cihâd 30.

¹⁹⁹ Ebu Dâvud, Edeb 121.

Rasulullah (s.a.v.) yanıma geldi ve durumu ona anlattım. Bunun üzerine Allah Rasulü (s.a.v.) dedi ki:

“Kim bu şekilde kızlarla imtihan edilir o da onlara iyi davranırsa, kızlar, onun için, ateşe karşı perde olurlar.”²⁰⁰

Hz. Peygamber’in (s.a.v.) îsâr sahiplerine övgüsü ile ilgili bir başka örnek de şudur:

Hz. Osman, Tebük Seferine çıkacak İslâm ordusunun teçhizine yardımcı olmak için Allah Rasulü’ne (s.a.v.)1000 dinar²⁰¹ ve 300 deve bağışlamıştı.²⁰² Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.) ona şöyle dua etti:

“Ey Allah’ım! Osman’dan razı ol. Çünkü ben ondan razıyım.”²⁰³

Hz. Peygamber’in (s.a.v.) rızası, dolayısıyla Allah’ın rızasıdır. Bu hadisten, îsâr sahibi insanlardan Allah’ın razı olduğu hükmünü çıkarmak mümkündür.

²⁰⁰ Buhârî, Zekât 10; Müslim, Birr 147; Tirmizî, Birr 13.

²⁰¹ Tirmizî, Menâkıb 18.

²⁰² Tirmizî, Menâkıb 19.

²⁰³ Tirmizî, Menâkıb 19.

4.ÜÇÜNCÜ BÖLÜM:HZ. PEYGAMBER'İN ASHABINDA İSÂR HASLETİ

Sahabe, İslam dininin ilk müntesipleri olmalarından dolayı, vahyin inişine şahitlik etmiş ve Allah'ın Rasulü'nü (s.a.v.) görme şerefine nail olarak sohbetinde bulunma bahtiyarlığını yaşamış, Onunla ibadet etme mutluluğunu yakalamış, dualarında yer alma mertebesini elde etmiş ve dindeki mevkileri de bizzat Allah Rasulü (s.a.v.) tarafından beyan edilmiş bir nesildir. Şu hadis, sahabe neslinin faziletini dile getirmektedir: **“İnsanların en hayırlısı, benim asrında yaşayanlardır. Sonra onların peşinden gelenler, Sonra onların peşinden gelenler...”**²⁰⁴ Dolayısıyla sahabe neslinin ahlaki faziletleri, hayat tarzları, dünyaya ve hâdiselere bakışları, onlara Allah Rasulü (s.a.v.) tarafından kazandırılmıştır. Yani Sahabe Allah Rasulü'nün (s.a.v.) bizzat yetiştirmiş olduğu bir nesildir. Bundan dolayı İslam tarihinde onların hayatları çok dikkat çekmiş, söz ve faaliyetleri ve güçlü maneviyatları ile kendilerinden sonra gelen nesilleri etkilemişlerdir.

Sahabe, Allah Rasulü (s.a.v.) ile İslam dinini tanıma ve Onunla beraber İslâm'ı yaşama şansını yakalamış olmakla beraber, davetin en kasvetli zamanlarını da Onunla beraber yaşamışlardır. Bu sebeple Ashab, Müslümanların sayısının onlarla ifade edildiği günlerde, alaylara, hakaretlere, işkencelere, hapslere, açlığa, yokluğa, toplum dışına itilmelere ve ekonomik boykotlara uğramış bir nesildir. İnancı uğruna hayatını kazandığı şehri, dostlarını, akrabalarını, hemşerilerini, anne-babalarını, eş ve çocuklarını, sahip olmuş olduğu maddiyatı geride bırakmak suretiyle, daha önce bilmediği, uğramadığı ve tanımadığı diyarlara gitmiştir.

İnancını daha güzel yaşayabilmek adına hiçbir engeli tanımayan Sahabe, İslam dinini, şirke ve putperestliğe tercih ettikten sonra bütün benlikleriyle yeni tabii olmuş olduğu inancını anlamaya ve inancının onun için öngördüğü hayat tarzını bedeni ve ruhu ile yaşamaya gayret göstermiştir. İşte inancını daha güzel yaşamak adına hiçbir fedakârlıktan geri durmayan Sahabe, aynı inancı paylaştığı arkadaşlarıyla oluşturdukları İslam toplumunda, fertler arasında yardımlaşma, fedakârlık ve paylaşma üzerine kurulmuş bir iman kardeşliği tesis etmişlerdi.

4.1. ASHABIN HZ. PEYGAMBER'E KARŞI İSÂRI

Ashab, Müslüman olmadan önce Cahiliye devrinin fertleriydi. Cahiliye toplumuna, insani değerlerin büyük ölçüde yitilmesi neticesinde, keşmekeş ve kargaşa hâkim olmuştu. Toplum kabilecilik hâkimdi. İnsanlar gruplara bölünmüş, rekabet ve menfaat kavgaları toplumu sonu gelmeyen kavgalara ve savaşlara sürüklemişti. Bunun yanında ekonomik hayatta, haksız kazanç yolları olan faiz, karaborsa, vurgunculuk vb. yaygın bir hâle gelmiş, gelir dağılımında büyük adaletsizlikler neticesinde toplumun sınıfları arasında uçurumlar meydana gelmişti. İnsanın en temel hakkı olan yaşama hakkı dahi, hâkim güçlerin tehdidi altındaydı. Bazı ailelerin dünyaya gelen kız çocuklarının diri diri toprağa gömülmeden

²⁰⁴ Tirmizî, Menakıb 57.

yaşamalarının ailesinin iznine tabii olması ise, Cahiliye hayatına ait en dramatik tablolardan biriydi.²⁰⁵

İşte Cahiliye hayat tarzının âdeta tavan yapmış olduğu bir zaman diliminde, Allah Rasulü (s.a.v.) risalet göreviyle görevlendirilmiş ve İnsanları son ilahi dine davet etmeye başlamıştı.²⁰⁶ Bu ilahi dinde insanlar bir tarağın dişleri gibi eşitti.²⁰⁷ Kadınlık ya da erkeklik, yani cinsiyet üstünlük ya da aşağılanma sebebi de değil, aksine kul olma bakımından hukuk alanında eşitlerdi.²⁰⁸ Irk, dil, kabile, aşiret, millet gibi aidiyetler, övünme ya da büyülenme sebebi olmaktan çıkmış, sadece insanların birbirlerini daha iyi tanımalarına vesile olan vasıtalar hâline gelmişti.²⁰⁹ İnsanlara helal kazancın yolları açılmış ve onları haksız kazanca düşmelerine sebep olan hususlar ortadan kaldırılarak,²¹⁰ insana, kötülüğü emreden yönünün terbiye edilme yolu gösterilmişti.

Allah Rasulü (s.a.v.), tebliğini kabul eden ve Allah'a imanı atalarının dinine tercih eden Sahabe nesli, İslam'ın insani değerlerini tanıdı ve bunlardan müteşekkil İslâm ahlâkıyla donandı.

İnsanoğlu yaratılışı gereği nefisini seven, onu koruyup kollayan, savunan bir yapıdadır. Menfaat veya hissiyatta kendini değil de başkasını tercih edebilmesi, insan için bir fedakârlık ve fazilettir. İşte Sahabe nesli, kendini İslâm terbiyesine tabi tutarak ahlâki faziletlerde îsâr mertebesine kadar çıkmışlardır. Allah'ın Rasulü'nü (s.a.v.) büyük bir sevgiyle seven Ashab, Onu kendi nefislerine, ailelerine, akrabalarına, yani sahibi olduğu varlıkların hepsine tercih etmişler; bu îsârı birbirlerine karşı da sergilemişlerdir.

4.1.1. HZ. PEYGAMBERİ KENDİLERİNE TERCİH ETMELERİ

Sahabenin Allah'ın Rasulü'nü (s.a.v.) kendi nefislerine tercih etmeleri ile ilgili Hadis kaynaklarında geçen bazı örnekler şöyledir:

Uhud savaşından sonra Allah Rasulü'nün (s.a.v.) yanına Adel'den ve Kare'den bir topluluk gelerek şöyle dediler:

“Ey Allah'ın Rasulü (s.a.v.) biz Müslüman bir topluluğuz. Bizimle beraber ashabından bir takım kimseler gönder ki, bize dini bilgileri öğreterek, bize Kur'ân'ı okuyup okutsunlar, bize İslâm'ın ahkâmını öğretsinler.”

Bunun üzerine Allah Rasulü (s.a.v.) onlarla birlikte ashabından altı kişi gönderdi. Kafile, Hüzeyl kabilesine ait bir suya geldiğinde, onlara orada ihanet edildi. Altı kişiden oluşan bu kafilde üç kişi savaşarak şehit oldu, diğer üç kişi ise, kâfirlerin

²⁰⁵ Bkz. Nahl, 16/58-59; Tekvir, 81/ 8- 9; En'am, 6/151; Darimi, Mukaddime 1.

²⁰⁶ Bkz. Ahzâb, 33/40

²⁰⁷ Bkz. Nisa 4/1.

²⁰⁸ Tirmizî, Menakıb 75; Ebû Dâvûd, Edeb 27.

²⁰⁹ Bkz. Hucurat, 49/13; Nisa, 4/1.

²¹⁰ Ebu Dâvud, Büyü 5; Müslim, Zekât 147.

onları öldürmeyeceklerine dair verdikleri sözlere inanarak onlara teslim oldular. Bunlar Zeyd b. Desinne, Hubeyb b. Adiy ve Abdullah b. Târik, müşriklere teslim oldu. Müşrikler de onları alarak Mekke'ye satmak üzere götürdü. Hüzeyliler, onları Mekke'de olan iki esirlerine karşılık Kureyşe sattı. Cübeyr b. İhab et-Temimi, Hubeyb B. Adiy'i öldürülen babasının öcünü almak için satın aldı.²¹¹ Zeyd b. Desinne'yi ise, Safvân b. Ümeyye satın aldı ki, babası Ümeyye b. Hâlef mukabilinde onu öldürsün. Safvân b. Ümeyye onu öldürmek için Harem'den çıkarttı. Kureyşten bir grup toplanıp gelmişti. Toplanan bu grubun içinde Ebu Süfyan b. Harb de vardı. Ebu Süfyan, öldürülmek üzere getirilen Zeyd b. Desinne'ye, şöyle sordu:

“Ey Zeyd Allah senin iyiliğini versin Muhammed'in şimdi bizim yanımızda senin yerinde olup, onun boynunu vurmamız ve sen de ailenin yanında olmak istemez miydin?” Zeyd b. Desinne ise ona şu karşılığı verdi: “Vallahi Muhammed'e (s.a.v.) şimdi bulunduğum mekânda eziyet veren bir dikenin isabet etmesini istemem...” Bunun üzerine Ebu Süfyan şöyle dedi: “İnsanlarda, Muhammed'in ashabının Muhammed'i sevmesi gibisini görmedim.” Daha sonra müşrikler, Zeyd b. Desinne'yi şehit ettiler.²¹²

Uhud savaşında Musab b. Umeyr, Allah Rasulü'nün (s.a.v.) önünde savaştı ve nihayet şehid edildi. Musab b. Umeyr şehid olunca, Allah Rasulü (s.a.v.) sancağı Ali b. Ebi Talib'e verdi. Bundan sonra Ali b. Ebi Tâlib ve bir cemaat Rasulullah (s.a.v.)'in önünde savaştılar.²¹³

Uhud savaşında düşmanların saldırıları şiddetlenince, beş kişiden meydana gelen Müslüman grup Allah Rasulü'nün (s.a.v.) etrafında dönmek suretiyle onu koruma altına almışlardır.²¹⁴

Hz. Ebu Bekir, Mekke'den Medine'ye yapılan hicretle ilgili şunları anlatmaktadır: “O gece Hira mağarasından ertesi günü öğle vaktine kadar yürüdük. Yolumuz تنها idi, hiç kimseye rastlamadık. Önümüze uzun bir kaya çıktı. Kayanın henüz güneşin değmediği bir gölgesi vardı. Yanına konakladık. Ben kayanın yanına geldim. Rasulullah'nın (s.a.v.) , gölgesinde uyuması için elimle bir yeri düzledim. Sonra ortaya bir post yayıp: ‘Ey Allah'ın Rasulü (s.a.v.), Siz biraz istirahat buyurup şurada uyuyun, ben etrafımızı gözetlerim.’ dedim. Derken yatıp uyudu, ben de çıkıp etrafını gözetlemeye başladım. Kayaya doğru sürüsüyle gelmekte olan bir çobanla karşılaştım. O da bizim gibi gölgeye sığınmak istiyordu. ‘Sen kimlersin ey delikanlı?’ diye sordum. Medine veya Mekke'den bir adama aitti. Ben tekrar: ‘Koyununda süt var mı?’ dedim. ‘Evet!’ dedi. ‘Sağar mısın?’ dedim. ‘Tabii.’ dedi ve sağmak üzere bir koyun yakaladı. ‘Memede kıl, toz toprak, çer çöp olabilir, bunları bir çırp!’ dedim. Dediğimi yaptı, beraberindeki bir kaba bir miktar süt sağdı. Benim de yanımda Rasulullah (s.a.v.) için taşıdığım bir kap vardı. İçmede, abdestte onu kullanırdı. Sütü kendi kabıma aktararak Onun yanına geldim. Uyuyordu. Uyandırmak istemedim. Uyanıncaya kadar yanında durdum. Süte biraz su kattım, dibi serinledi.

‘Ey Allah'ın Rasulü (s.a.v.), buyurun, için!’ dedim. O içti ben de memnun oldum. Sonra: ‘Yola koyulma vakti gelmedi mi?’ dedi. ‘Evet!’ dedim. Güneşin zevalinden sonra hareket ettik.”²¹⁵

²¹¹ Buhârî, Meğazi 28.

²¹² Buhârî, Cihad 169; İbnu Hişâm, III, 244 - 245.

²¹³ İbnu Hişâm, III, 99.

²¹⁴ İbnu Hişâm III, 109; Buhârî, Cihâd 37.

Hz. Ebu Bekir, Rasulullah (s.a.v.) için canını ve sahip olduğu şeylerin hepsini feda edecek sadık bir arkadaştı. Onun bu uzun ve zorlu yolculukta, Rasulullah'a (s.a.v.) hizmet uğrunda malını, oğlunu, kızını, kölesini ve çobanını seferber etmişti.²¹⁶

Hz. Sefine, anlatıyor: “Ben Ümmü Seleme'nin kölesiydim. Bir gün bana şöyle dedi: ‘Seni azad ediyorum, ancak yaşadığın müddetçe Rasulullah'a (s.a.v.) hizmet etmeni şart koşuyorum.’ Bunun üzerine ben de ona şöyle dedim: ‘Sen bu şartı koşmasan da başka bir şey yapacak değilim!’”²¹⁷

Cabir b. Abdillah Uhud savaşında Ashabın Allah Rasulü'nü (s.a.v.) savunmaları hakkında şunları anlatmıştır:

“Uhud savaşında Müslümanlar bozguna uğradıklarını sanıp dağılıp kaçmaya başladıkları bir zamanda, Rasulullah (s.a.v.), Ensardan on iki kişiyle beraber bir köşede kalmıştı. Talha b. Ubeydullah da onlar arasındaydı. Müşrikler kendilerine yetişince, Rasulullah (s.a.v.) yanındakilere dönerek; ‘Müşriklere kim karşı koyacak?’ buyurdu. Talha hemen, ‘Ben...’ dedi. Rasulullah (s.a.v.), ‘Sen yerinde kal!’ buyurdu. Ensardan diğer birisi çıkarak, ‘Ey Allah'ın Rasulü! Ben...’ dedi. Rasulullah (s.a.v.), ‘Peki, sen çık!’ buyurdu. Adam, şehid oluncaya kadar müşriklerle savaştı. Rasulullah (s.a.v.) döndü, müşriklerin tekrar saldırıya geçtiklerini görünce yine, ‘Onlara kim karşı koyacak?’ buyurdu. Talha yine, ‘Ben...’ dedi. Rasulullah (s.a.v.): ‘Sen dur!’ buyurdu. Ensardan biri çıkarak, ‘Ben varım’ dedi. Peygamber (s.a.v.): ‘Peki sen çık!’ buyurdu. O adam da şehid oluncaya kadar savaştı. Peygamber'in (s.a.v.) böyle söylemesi ve Ensardan da bir kişinin çıkıp şehid olması devam edip gitti. Sonunda Rasulullah (s.a.v.) ve Talha kaldı. Rasulullah (s.a.v.), ‘Kim karşı koyacak?’ buyurunca, Talha: ‘Ben...’ dedi. Talha da kendisinden önceki on bir kişi gibi çarpıştı, elinden yara alıp parmakları kesildi...”²¹⁸

Uhud savaşı bittikten sonra, Allah'ın Rasulü (s.a.v.), Sa'd b. Rebi adlı sahabeyi sordu. Sahabe kendisini aradı ve nihayet onu ağır yaralı bir biçimde son anlarını yaşar bir hâlde yaralıların arasında buldu. Kendisine Allah'ın Rasulü (s.a.v.) seni soruyor dedikleri zaman o, şunları söylemişti: “Rasulullah'a (s.a.v.) benden selâm söyleyin, ‘Allah bizden yana seni ümmetinden bir peygamber olarak en hayırlı mükâfatla mükâfatlandırın.’ Kavmine de benden selâm ilet ve onlara de ki: ‘Bir an peygamberinize (s.a.v.) düşmanlar tarafından yol bulunursa Allah katından sizin için bir özür bulunmaz.’ dedi.”²¹⁹

Yukarıda sıralanan örnekler, ashabın Allah'ın Rasulü'ne (s.a.v.) gösterdikleri îsârı, canlarını feda etme dâhil olmak üzere, Onun için her türlü ferağat ve fedakârlığı sergilediklerini göstermektedir.

²¹⁵ Buhârî, Menakıbu'l-Ensar 45, Lukata 11, Menakıb 25, Eşribe 12; Müslim, Zühd 75.

²¹⁶ İbnu Hişâm, II, 152 – 156. Buhârî, Menakıbu'l-Ensar 45, 46. M. Said Ramazan el-Bûtî, *Fıkhu's-Sire*, (Terc.: Atik Aydın), Bilge Adam Yayınları, Kasım 2006, s. 171.

²¹⁷ Ebu Dâvud, İtk 3; İbnu Mâce, İtk 6.

²¹⁸ Nesâî, Cihâd 28.

²¹⁹ İbnu Hişâm, III, 127.

4.1.2. HZ. PEYGAMBER'İ AİLELERİNE TERCİH ETMELERİ

Ashab, Hz. Peygamber'i (s.a.v.), yeri geldiğinde kendi ailelerine de tercih etmiştir. Bu tespitin bazı örnekleri aşağıda sıralanmıştır:

Allah Rasulü (s.a.v.) Benî Mustalık kabilesinin kendisi ile savaşmak üzere toplandığı ve büyük bir kuvvet topladığı haberini aldı. Bunun üzerine Ashabı toplayarak, ordusuyla bu kabilenin üzerine yürüdü. Allah bu savaşta da Müslümanlara galibiyeti müyesser kıldı. Zaferden sonra Allah Rasulü (s.a.v.) ve ordusu bir suyun yanında dinleniyorlardı. Derken, Ensar ile Muhacirler arasında tartışma çıktı. Bu esnada orada olan Abdullah b. Übeyy b. Selül Muhacirlere çok ağır sözler söyleyip hakaret ederek Medine'ye döndükleri zaman kendilerini Medine'den çıkaracaklarını söyledi. O esnada orada bulunan Zeyd b. Erkam duyduklarını gelerek Rasulullah'a (s.a.v.) anlattı. Bu hâdiseden çok müteessir olan Allah Rasulü'nün (s.a.v.) yanında bulunan Hz. Ömer hemen, "Ey Allah'ın Rasulü (s.a.v.), emret, hemen onun boynunu vuralım!" dedi. Fakat Allah Rasulü (s.a.v.), "Halk, Muhammed (s.a.v.) kendi arkadaşlarını öldürüyor demezler mi?" diyerek bu isteği geri çevirdi.²²⁰ Abdullah b. Übeyy'in oğlu olan Abdullah b. Abdullah b. Übeyy, Allah'ın Rasulü'ne (s.a.v.) gelerek şöyle dedi: "Ey Allah'ın Rasulü (s.a.v.), bana gelen habere göre sen, babamı ondan duyduğun bir şeylerden dolayı öldürtecekmisin? Ey Allah'ın Rasulü (s.a.v.), şayet bunu muhakkak yapacaksan, o zaman bana emret ve bu görevi ben yerine getireyim."²²¹ Rasulullah (s.a.v.) şayet böyle bir hükme varsaydı, Onun hükmünü, babasının hayatına tercih edecekti.

Ashabın Allah Rasulü'nü, (s.a.v.) duygu ve düşünce âleminde bile en yakın akrabalarına tercih ettikleri gerçeğini idam sehпасındaki Zeyd b. Desinne'nin son sözlerinden anlamak mümkündür. Recı günü ihanete uğrayıp Mekkelı müşriklere satılan Zeyd b. Desinne, idam edilmek üzere idam sehпасın çıkarıldığı bir sırada, Ebu Süfyan kendisine şu soruyu sorar:

"Ey Zeyd Allah senin iyiliğini versin Muhammed'in şimdi bizim yanımızda senin yerinde olup, onun boynunu vurmamız ve sende ailenin yanında olmak istemez miydin? Zeyd b. Desinne ise ona şu karşılığı verdi: "Vallahı, Muhammed'in (s.a.v.) şimdi bulunduğum mekânda eziyet veren bir dikenin isabet etmesini, benim ise ailemin içinde oturur bulunmamı ne isterim ne de buna sevinirim." Bunu müteakiben Zeyd b. Desinne şehit edildi.²²² Bu şekilde, Rasulullah'a (s.a.v.) karşı fedakârlık hissiyatını hayatına tercih etti.

Sahabeden Cabir, şunu rivayet etmiştir: "Hendek'in kazılması sırasındaydı. Allah'ın Rasulü'nü (s.a.v.) çok acıkmış bir hâlde gördüm. Hanımına gelerek, 'Yanında yiyecek bir şey var mı, Rasulullah'ı (s.a.v.) çok acıkmış gördüm.' dedim. İçerisinde bir sa' kadar arpa bulunan bir dağarcık çıkardı. Bizim evcilleşmiş bir koyunumuz vardı. Zevcem koyunu kesti, arpayı da öğüttü. Daha sonra Allah'ın Rasulü'nü (s.a.v.) yemeğe davet ettim."²²³

²²⁰Tirmizî, Tefsir 64.

²²¹İbnu Hişâm, III, 401-403.

²²²Buhârî, Cihad 169; İbnu Hişâm, III, 244 - 245.

²²³Müslim, Eşrîbe 141.

Yukarıda zikredilen örnekler, Ashabın, ailesi veya aile hissiyatı ile Rasulullah (s.a.v.) arasında bir tercih söz konusu olduğunda, tereddütsüz Rasulullah'ı (s.a.v.) tercih ettiklerini göstermektedir.

4.1.3. HZ. PEYGAMBER'İ AKRABALARINA VE DOSTLARINA TERCİH ETMELERİ

Allah Rasulü'nün (s.a.v.) İslâm'ı tebliğ ettiği toplumda kabilecilik hâkimdi. Ashab, İslâm'ı tanıdıktan sonra, kabile asabiyetinden / hissiyatından vazgeçerek Allah'ı, Rasulünü, İslâm'ı kendi kabilesine ve akraba fertlere tercih etmiştir.

Ashabın Hz. Peygamber'i (s.a.v.) akrabalarına tercih etmesine dair bazı örnekler şöyledir:

Allah Rasulü'nün (s.a.v.) zevcelerinden olan Ebû Süfyan'ın kızı olan Ümmü Habibe, henüz iman etmeyen babası, Mekke'nin fethinden önce Medine'ye gizlice gelir. Kimseye fark ettirmeden Allah Rasulü'nün (s.a.v.) hanesine gelir ve kızı olan Ümmü Habibe'nin hüccesine girer. O zaman yerde sadece Allah Rasulü'nün (s.a.v.) üzerinde yattığı sergiden başka bir şey de bulunmamaktadır. Ebu Süfyan, hemen o sergiye yönelerek üzerine oturmak ister. Durumu fark eden Ümmü Habibe, babasından önce davranarak onun, Allah Rasulü'nün (s.a.v.) üzerinde yatmış olduğu serginin üzerine oturmasına mani olur. Durumu fark eden Ebu Süfyan serzenişte bulunarak söyle der: “Ey kızım bilmiyorum ki beni mi o yatağa çok gördün, yoksa onu mu bana çok gördün”? Ümmü Habibe şu cevabı verir: “Hayır, bilakis, o Allah Rasulü'nün (s.a.v.) yatağıdır, sen ise, necis olan müşrik bir adamsın. Allah Rasulü'nün (s.a.v.) yatağının üzerine oturmanı istemedim.” Bu durum karşısında şaşırان Ebu Süfyan ise şu karşılığı verir: “Vallahi kızım sen benden sonra kötüleşmişsin.”²²⁴

Mekke fethedildikten sonra iman etmeye gelen insanların içerisinde henüz iman etmeyen Hz. Ebu Bekir'in yaşlı olan babası Ebu Kuhafe de bulunmaktaydı. O zaman son derece yaşlı olan Ebu Kuhafe aynı zaman da gözleri görmeyen âmâ bir insandı. İman etmek istediği zaman ise, oğlu Hz. Ebu Bekir babasını yönlendirip Mescide kadar getirerek Allah'a ve Rasulü'ne (s.a.v.) iman etmesine yardımcı olmak istemişti. Bu durumun farkına varan Allah Rasulü (s.a.v.) bu vaziyete itiraz etti ve “Yaşlı ve aynı zamanda âmâ olan babanı evinde istirahat eder bir hâlde bıraksaydın, ben ona giderdim.” dedi. Hz. Ebu Bekir ise şöyle cevap verdi: “Hayır, Ey Allah'ın Rasulü! (s.a.v.) Senin onun yanına yürümenden ise, onun senin yanına yürümesi daha layıktır.”²²⁵

Ashabın akrabalarla Hz. Peygamber (s.a.v.) arasında bir tercih söz konusu olduğunda da, Allah'ın Rasulü'nü (s.a.v.) tercih ettikleri zikredilen örneklerde görülmektedir.

²²⁴İbnu Hişâm, IV, 51.

²²⁵İbnu Hişâm, IV, 65.

Hadis kaynaklarında, Ashabın, Hz. Peygamber'i (s.a.v.) aralarında samimiyet ve hissi bağılılık bulunan dostlarına tercih ettiğine dair rivayetler de bulunmaktadır. Bu hususa dair rivayetlerden biri şöyledir:

Yahudi kabilelerinden olan Benu Kaynukanın daha öne Allah Rasulü (s.a.v.) ile yapmış oldukları misakı bozup İslam toplumu için tehlike oluşturdukları ortaya çıkınca İslam toplumu ile aralarında çatışma çıkmıştı. Kendileri ile İslam toplumu arasında hüküm verilmek üzere daha önce iç içe yaşayıp derin dostluklar kurmuş oldukları Medineli Müslümanlardan hem yardım talep ediyorlar hem de kendileri ile İslam toplumu arasında hüküm verecek ve hükmüne razı olacakları bir kadı arıyorlardı. Ashabtan Ubade b. Samit de daha önce yaşamış olduğu şehir vasıtasıyla Yahudilerle arasında özel bir dostluk meydana gelenlerden birisiydi. Yahudi kabilesinin kendileri için daha önce aralarında dostluk bulunan isimleri aradığı haberini alınca, hemen Allah Rasulü'ne (s.a.v.) gelerek şunları söyledi: "Ey Allah'ın Rasulü! (s.a.v.) Allah'ı, Onun Rasulünü ve mü'minleri dost ediniyorum. İşte sana iman etmeyen bu kâfirlerin müttefiki olmaktan ve onları dost edinmekten uzaklaşıyorum."²²⁶

4.1.4. HZ. PEYGAMBER'İN SEVDİĞİNİ KENDİ SEVDİKLERİNE TERCİH ETMELERİ

Sahabenin Allah'ın Rasulü'ne (s.a.v.) karşı îsârı, Onun sevmiş olduğu insanları, kendi sevmiş oldukları insanlara tercih etme şeklinde de tezahür ediyordu.

Ashab, en yakını dahi olsa, Rasulullah'ın (s.a.v.) sevgisini kazanmış birisini ona tercih etmekte tereddüt göstermemiştir. Ashabın, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) sevgisine mazhar olmuş kimseleri enyakınlarına tercih etmesi ile ilgili rivayetlerden birisi şöyledir:

Bir gün Hz. Ömer, hilafeti zamanında fey'den oğlu Abdullah'a 3000, Üsame b. Zeyd'e ise 3500 dirhem vermişti. Abdullah b. Ömer babasına, "Niye Üsame'yi benden üstün tuttun? Vallahi onun katıldığı her savaşa ben de katıldım." dedi. Bunun üzerine Hz. Ömer şu cevabı verdi: "Ey oğlum! Zeyd, Rasulullah'ın yanında babandan daha sevgiliydi. Üsame de Rasulullah'a (s.a.v.) senden daha sevgilidir. Ben Rasulullah'ın sevgisini kendi sevgime tercih ettim."²²⁷

Hz. Ömer, sahabeden Zeyd b. Harise'nin Hz. Peygamber (s.a.v.) tarafından kendisinden daha çok sevildiği kanaatindedir. Bundan en küçük bir teessür hissetmediği gibi, bu kanaatini Zeyd'in oğlu ve kendi oğlu arasındaki tercih ve takdim hususuna da teşmil etmiş, Üsame'yi, oğlu Ömer'e tercih etmiştir.

²²⁶ İbnu Hişâm, III, 68.

²²⁷Tirmizî, Menakıb 39, 40.

4.1.5. HZ. PEYGAMBER'İN AKRABALARINI KENDİLERİNE TERCİH ETMELERİ

Ashabın Allah Rasulü'ne (s.a.v.) olan sevgileri ve bağlılıklarının sınırı o kadar genişti ki, bu sevgi Allah Rasulü'nün (s.a.v.) şahsının dışında, onun aile efradını, akrabalarını da içine alıyordu. Hz. Peygamber (s.a.v.) adına Onun yakınlarını sevme, beşeri ilişkilerde îsâr mertebesine ulaşıyordu. Ashabın, Rasulullah'ın (s.a.v.) akrabalarını kendilerine tercih etmeleri ile ilgili bazı örnekler şöyledir:

Bedir savaşından sonra Mekke halkı İslam ordusu tarafından esir edilen aile fertleri için fidye-i necat olması için mal gönderdiler. O zaman İslam ordusu tarafından esir olarak ele geçirilen Allah Rasulü'nün (s.a.v.) damadı Ebu'l-As için, Rasulullah'ın (s.a.v.) kızı Hz. Zeynep de fidye-i necat gönderenlerin arasındaydı. Gönderilen bu malların içinde kendi gerdanlığı da bulunmaktaydı. Hz. Hatice, o gerdanlığı kızı Zeyneb'e evlendikleri zaman takmıştı. Allah Rasulü (s.a.v.) o gerdanlığı gördüğü zaman çok üzüldü ve şöyle dedi: "Zeyneb'in esirini serbest bıraksanız ve onun malını da ona geri verseniz olmaz mı? Sahabe, "Evet, olur Ey Allah'ın Rasulü(s.a.v.)." dediler. Bundan sonra, Rasulullah'ın(s.a.v.) damadını serbest bırakıp, fidye-i necat olarak gelen malları da Hz. Zeyneb'e geri gönderdiler.²²⁸

Esir olarak ele geçirilen savaşçılar aynı zamanda bir servet hükmündeydi. Zira bunlar için fidye istenecek ve gelen bu fidyeler de Sahabe arsında bölüştürülmek suretiyle onların ihtiyaçları giderilecek ya da ellerine fazladan mal geçecekti. Ashab bu iade teklifini severek kabul etmiş, kendi hakları olan, payına düşen bir malı alıp kullanmak yerine bunu Allah Rasulü'nün (s.a.v.) kızına iade etmek suretiyle, onu kendi nefislerine tercih etmiştir.

Bedir savaşında esir düşüp daha sonra serbest bırakılan Ebu'l-As, Mekke'nin fethinden önce Şam'a ticaret için gitmişti. Dönüş yolunda İslam ordusu onu rastladı o kaçıp kurtuldu, fakat mallarının bir kısmı ele geçirilip Medine'ye getirildi. O ise gece gizlice Medine'ye geldi ve Allah Rasulü'nün(s.a.v.) kızı Hz. Zeyneb'in yanına vardı. O da Ebu'l-As'ı himayesine aldığını duyurdu. Sabah namazında Rasulullah (s.a.v.) durumu Ashaba haber verdi. Onu ele geçiren seriyye çağırıldı ve Rasulullah (s.a.v.) onlara şöyle dedi: "Sizin mallarımı ele geçirdiğiniz bu adam bizdendir. Onun malını ele geçirmişsiniz, şayet isterseniz bu mallar elbette Allah'ın size bir ikramıdır. Şayet bu mallardan imtina ederseniz o başka." Bunun üzerine seriyye de bulunanlar şöyle dediler: "Ey Allah'ın Rasulü(s.a.v.) mallarını ona geri veririz." Ele geçirilen mallarından hiçbir şey geride kalmaksızın bir kova, küçük bir su kabı, çuvalın ağzına geçirilen bir ağaç parçasına varıncaya kadar hepsi toplanarak Ebu'l-As'a iade edildi. Oda bu malları alarak Mekke'ye döndü, kendisine borcu olanların mallarının tamamını ödedi. Sonra iman ederek Medine'ye tekrar geri geldi.²²⁹

Benu Mustalık Gazvesinden sonra, esir olarak ele geçenlerden birisi de Cüveyriye Bintu'l-Haris'dir. Savaşın sonunda Allah Rasulü (s.a.v.) onunla evlilik akdi yaparak nikâhına aldı. Rasulullah'ın(s.a.v.) Cüveyriye bintu'l-Haris ile evlendiği haberi sahabe arasında duyulunca, ellerindeki esirleri serbest bırakarak azad ettiler ve

²²⁸Ebu Dâvud, Cihâd 121; İbnu Hişâm, II, 394-395.

²²⁹İbnu Hişâm, II, 400-401.

“Bunlar Rasulullah’ın(s.a.v.) artık akrabalarıdır, esir olarak tutulamazlar!” dediler. Hâdiseyi haber veren Hz. Âişe şöyle dedi: “Kavmine Cüveyriye bintü’l-Haris’den daha hayırlı bir kadın görmedik; onun sebebiyle Beni Mustalıktan yüz aile halkı azad olundu.”²³⁰

Bu hâdisede, Allah Rasulü’nün (s.a.v.) yapmış olduğu evlilik sebebiyle akrabaları durumuna gelen insanların tamamı Ashab tarafından herhangi bir mal alınmaksızın hürriyetlerine kavuşturulmuş, onlar vasıtasıyla elde edecekleri maddi menfaatlerden vazgeçerek onları kendi nefislerine tercih etmişlerdir.

4.1.6. HZ. PEYGAMBER’İN AKRABALARINI KENDİ AKRABALARINA TERCİH ETMELERİ

Ashabın, Hz. Peygamber’e (s.a.v.) karşı îsârı, Onun akrabalarını da ihata etmişti. Kaynaklarda, bu hususla ilgili rivayetler de yer almaktadır.

Benu Mustalık Gazvesinden sonra dönüş yolunda Hz. Âişe’ye iftira atıldı. Allah Rasulü (s.a.v.) döndüğü zaman bu hususla ilgili hutbe okudu. Çok üzölmüşü. Bunun üzerine Üseyd b. Hudayr şöyle dedi: “Ey Allah’ın Rasulü (s.a.v.), eğer bu iftirayı atanlar bizim Evs kabilesinin mensupları iseler, biz onların hakkında geliriz. Yok, şayet onlar bizim kardeşlerimizden olan Hazrec kabilesine mensup kimseler ise, Sen emret, vallahi onlar da bu insanların haklarından gelirler.”²³¹

Hız. Ömer’in hâlifeliğı zamanında kendisine Beytölmaldan olan bir devenin kör olduğunu söylerler. Bunun üzerine Hz. Ömer, devenin kesilerek Müslömanlara dağıtılması emrini verir. Deve hemen kesilir ve etine dağıtmak üzere Hz. Ömer oraya gelir. O devamlı yanında Allah Rasulü’nün (s.a.v.) hanımlarına ikramda bulunmak üzere, dokuz tane tabak bulundurur, eline ne geçerse bunlara doldurarak onlara gönderirdi. Bu ikramları yaparken her zaman en son Rasulullah’ın (s.a.v.) hanımı olan kızı Hafsa’ya gönderirdi. Şayet ikram edecek olanlar yetersiz kalırsa bu sefer, kendi payından kızınının tabağına koyarak gönderirdi.²³²

Yukarıdaki rivayetler, Ashabın Hz. Peygamber’in (s.a.v.) akrabalarını kendi akrabalarına tercih hususuna da birer örnek teşkil etmektedir.

4.1.7. SAHABENİN HZ. PEYGAMBER’İ FEDAKÂRCA KORUMALARI

Sahabenin Allah Rasulü’ne (s.a.v.) olan sevgileri, Ona gelen ya da gelebilecek olan herhangi bir tehlikeden koruyabilecek kadar büyüktü. Bilhassa tehlikelerin çok açık bir biçimde sezildiğı yer ve zamanlarda, Allah Rasulü’nü (s.a.v.) müdafaa gayreti daha açık bir şekilde görölmektedir.

²³⁰ Ebu Dâvud, Itk 2.

²³¹ İbnu Hişâm, III, 408- 413.

²³² Muvatta, Zekât 44.

Dârün-Nedve’de toplanan Mekkeli müşrikler Allah Rasulü’nü(s.a.v.) öldürme kararı aldılar. O gece her bir kabileden birkaç genç Hz. Peygamber’in(s.a.v.) kapısının önünde duracak ve onu gece öldüreceklerdi. Cebrail(a.s.), Rasulullah’ı(s.a.v.) bu durumdan haberdar ederek o gece yatağında yatmamasını bildirmişti. Gecenin üçte biri geçtiği zaman, Mekkeli müşrikler onun kapısının önünde toplanmaya başladılar. Allah Rasulü (s.a.v.) onların yerlerini aldıklarını görünce, Ali b. Ebi Talib’e dedi ki: “Bu gece benim yatağında yat, şu yeşil Hadrami cübbemle örtün ve onun içinde uyu. Sana hoşlanmadığım hiçbir şey isabet etmez.”²³³ Allah’ın Rasulü’nü (s.a.v.) ölümden kurtarmak için Hz. Ali onun yatağına yatmıştı.²³⁴

Allah Rasulü’nün (s.a.v.) katılmış olduğu onlarca gazvede orduyu bir arada tutan, onlara şevk veren, zafere giden yolu gösteren, savaş taktiklerini öğreten, orduyu bir arada tutup zafere götüren yegâne güç ve kuvvetti. İşte Ashab, bu manevi gücün farkında ve onu koruyabilmek adına büyük fedakârlıklara katlanıyordu. Zira sahabenin savaştığı düşmanların ilk ve en önemli hedefleri Allah Rasulü (s.a.v.) idi. İşte sahabe de Allah’ın Rasulü’nü (s.a.v.) savaş meydanlarında düşmanlarda gelen kılıç, ok, saldırı gibi tehlikelerden koruyabilmek adına hayatlarını hiçe sayarak onun etrafına adeta sur olmuşlardır.

Hız. Âişe, Allah Rasulü’nün (s.a.v.) Sahabe tarafından korunması hakkında şunu rivayet etmektedir: “Rasulullah (s.a.v.) geceleyin beklenecek korunuyordu. Ancak, ‘**Allah seni insanlardan korur.**’²³⁵ âyeti inince, Allah Rasulü (s.a.v.) başını çadırdan çıkarıp, ‘Ey insanlar dağılın, artık beni Allah koruyor.’ diye seslendi.²³⁶

Rasulullah (s.a.v.) nikâhlandığı Hz. Safiyye ile Hayber’de veya Hayber’in dönüş yolunda zifafa girdi. Ashaptan Ebu Eyyub Hâlid b. Zeyd, kılıcını kuşandı ve Allah Rasulü’nün (s.a.v.) hanımı ile gecelediği çadırın etrafında dolaşarak, sabaha kadar muhafızlık yaptı. Nihayet Allah Rasulü (s.a.v.) sabahladığı zaman onu çadırın etrafında gördü ve şöyle dedi: “Ey Ebu Eyyub, sana ne oldu?” O da dedi ki: “Ey Allah’ın Rasulü (s.a.v.), senin için bu kadından korktum. Çünkü sen onun babasını, kocasını ve kavmini öldürmüştün ve kendisi de henüz iman etmemiş. İşte ben bundan dolayı ondan korktum.”²³⁷

Bir gün Hz. Ali, “Ey insanlar! İnsanların en kahramanı kimdir, biliyor musunuz?” dedi. Arkadaşları, “Ey Müminlerin emiri! Sensin” diye cevap verince, Hz. Ali, “Ben kiminle savaş meydanlarında karşı karşıya gelmişsem, tam bir şekilde hakkımı ondan almışımdır. Fakat siz bana insanların en kahramanını haber veriniz?” dedi. Onlar, “O hâlde insanların en kahramanı kimdir? Biz bilmiyoruz, sen bize haber ver!” dediler. Hz. Ali, “Ebu Bekir’dir. Çünkü Bedir gününde, biz peygambere bir gölgelik inşa ettik. Peygamberle beraber kim kalacak ki, peygambere müşriklerden birisi hücum etmesin?” dedik. Andolsun, Ebu Bekir müstesna, bizden hiç bir kimse bu ağır göreve, cesaret edip, yanaşmadı. O, kılıcını kınından çekerek peygamberin yanı

²³³ İbnu Hişâm, II, 147.

²³⁴ İbnu Hişâm, II, 151.

²³⁵ Maide, 5/67.

²³⁶ Tirmizî, Tefsir 6.

²³⁷ İbnu Hişâm, III, 468.

başında durdu. Peygambere gelen birisi olursa mutlaka onu karşılar ve defederdi. İşte bu, insanların en korkusuzu, en kahramanıdır.”²³⁸

Bedir savaşından hemen önce Sa’d b. Muaz Hz. Peygamber’e (s.a.v.) şöyle dedi: “Ey Allah’ın Rasulü (s.a.v.), Senin için içinde duracağın bir ariş (gölgelik) yapalım ve senin yanında bineklerimizi hazırlayarak düşmanlarımızla savaşmak üzere savaş meydanına inelim. Eğer Allah bizi güçlü kılar da düşmanlarımıza galip gelirsek, istediğimiz şey olmuş olur. Yok, eğer onlar bizi yenerler ise, o zaman Sen bineğine biner ve bizim kavmimizden olan kimselere giderek kavuşursun. Senden birçok kavimler geride kalmıştır. Ey Allah’ın Rasulü (s.a.v.) onlar bizden daha fazla Seni seviyorlar. Şayet senin bir savaşla karşılaşacağımı zannetselerdi, Senden geri kalmazlardı. Allah Seni onlarla korur, Seninle müşaverede bulunurlar ve Seninle beraber mücadele ederler. Bunun üzerine Allah’ın Rasulü(s.a.v.) Sa’d b. Muaz’a sena ve hayır ile dua etti. Daha sonra Allah’ın Rasulü (s.a.v.) için bir gölgelik yaptırıldı.”²³⁹

Bedir savaşında Allah Müslümanlara zafer nasip etti İslam ordusu müşriklere ağır yenilgi yaşatmışlardı. Onların ileri gelenleri de dâhil olmak üzere birçok kişi öldürüldü bir kısmı ise esir edildi, geri kalanlar da savaş meydanını terk ederek geri gitmişlerdi. Savaş meydanının da bütün bunlar yaşanırken Allah Rasulü (s.a.v.), çadırında gölge altında oturuyordu. Ensardan Sa’d b. Muaz ise, silahlarını tam kuşanmış bir vaziyette, Onun çadırının önünde nöbet tutuyordu.²⁴⁰

H. Âişe’den gelen bir rivayet şöyledir: “Allah Rasulü (s.a.v.), bir savaştan sonra Medine’ye gelmişti ve savaş boyunca uykusuz kalmış yorgun düşmüştü, şöyle dedi: ‘Salih olan bir kimse bu gece benim kapımın önünde nöbet tutup beni bekleyeydi.’ Biz bu durumdayken birden bir ses duyduk. Hz. Peygamber (s.a.v.): ‘Kim o?’ dedi. O kimse de, Sa’d b. Ebî Vakkâs olduğunu söyledi, Hz. Peygamber (s.a.v.) ona, niçin geldiğini sordu. O da, ‘Peygamber’e (s.a.v.) karşı içime bir korku düştü ve kendisini beklemeye geldim.’ dedi. Bunun üzerine Rasulullah (s.a.v.), ona duâ etti ve uyudu. O ise Allah’ın Rasulü’nü (s.a.v.) bekleyerek nöbet tuttu.”²⁴¹

Ümmü Ümare Uhud Savaşında başından geçenleri şöyle anlatır: “Gündüzün evvelinde insanların ne yapacaklarına bakmak için çıktım. Savaş ilk başladığı zaman zafer İslam ordusunundu, ama daha sonra Müslümanlar yenildiler. Bunun üzerine Allah Rasulü’nün (s.a.v.) yanına gittim ve ben de savaşa bizzat katıldım. Rasulullah’ı(s.a.v.) korumak için, kılıçla düşmanı def etmeye ve yaydan ok atmaya başladım, ta ki bana derin bir yara isabet edinceye kadar...”²⁴²

Uhud savaşında Musab b. Umeyr Hz. Peygamber’in (s.a.v.) önünde şehit oluncaya kadar savaşmaya devam etti. O şehit düşünce Allah Rasulü (s.a.v.) sancağı Ali b. Ebi Talib’e verdi. Aynı şekilde Ali b. Ebi Tâlib ve bir topluluk Rasulullah’ın (s.a.v.) önünde savaştilar.²⁴³

²³⁸ Nuru’d-Din Ali b. Ebi Bekrîl-Heysemî, *Mecma’u’z-Zevâid ve Menbe’u’l-Fevâid*, Dâru’l-Fikr, Beyrût 1994, IX, 29-30.

²³⁹ İbnu Hişâm, II, 356.

²⁴⁰ İbnu Hişâm, II, 364.

²⁴¹ Tirmizî, Menakıb 27; Buhârî, Cihad 69.

²⁴² İbnu Hişâm, III, 110.

²⁴³ İbnu Hişâm, III, 99.

Uhud Savaşında, müşriklerin şiddetli bir şekilde saldırdıkları bir anda Müslümanlar dağılıp kaçmaya başladı. Allah Rasulü (s.a.v.), Ensardan on iki kişi ile beraber savaşın tam ortasında kalmışlardı. Bunlar Allah Rasulü'nün (s.a.v.) etrafında dönmek suretiyle Onu düşmanların saldırılarından koruyorlardı. Bu on iki kişiden Talha b. Übeydullah ağır bir biçimde yaralandı, diğer on bir kişi ise Allah Rasulü'nü (s.a.v.) savunurlarken müşrikler tarafından şehid edildiler.²⁴⁴

Uhud Savaşında Ebu Düccane kendisini Rasulullah'ın (s.a.v.) önüne kalkan yapıyor ve gelen oklar onun sırtına düşüyordu. O da öylece Hz. Peygamber'in (s.a.v.) üzerine eğiliyordu. Öyle ki, oklar onun üzerinde birikmişti. Sa'd b. Ebi Vakkas ise, Rasulullah'ın (s.a.v.) önünde ok atıyordu.²⁴⁵

Katâde b. Nu'man Allah'ın Rasulü'nü (s.a.v.) tehlikelerden korumasını şöyle anlatıyor: "Hz. Peygamber'e (s.a.v.) bir yay hediye edilmişti. O da Uhud günü bu yayı bana verdi. Ben Rasulullah'ın (s.a.v.) yanında işe yaramaz hâle gelinceye kadar onunla ok attım. Sonra da gün boyunca kendimi Rasulullah'a (s.a.v.) gelecek olan oklara karşı siper yaptım. Ona atılan ok daha yerini bulmadan karşısında beni buluyordu. Ok atacak bir yay da bulamamıştım. Nihayet bir ok gelerek gözlerimden birini çıkardı. Ben onu da alarak Rasulullah'ın (s.a.v.) yanına koştum ve ona gösterdim. Benim bu hâlimi gören Hz. Peygamber (s.a.v.) yaşlı gözlerle bana şöyle dua etti: 'Ey Rabbim! Katâde bu gözünü senin peygamberini korumak uğrunda kaybetti. Sen onun bu gözünü iyileştir; eskisinden daha güzel ve sağlam yap!' Sonra gözümü tekrar yerine oturttu. O günden sonra onunla diğerinden daha iyi görebiliyordum."²⁴⁶

Yukarıda sıralanan örnekler, Ashabın Hz. Peygamberi (s.a.v.) koruma hususunda, canlarını ortaya koyarak, ona karşı îsârın zirve noktasına ulaştıklarını göstermektedir.

4.2. ASHABIN KENDİ ARASINDA İSÂR

Hz. Peygamber'in (s.a.v.) ashabı, İslâm ahlâkının gereği olarak kendi aralarında da îsâr hasletini yaşamışlardır. Ashabın kendi arasındaki îsâr örneklerini aşağıdaki başlıklar hâlinde tasnif etmek mümkündür.

4.2.1. ASHABIN MÜ'MİNLERİ KENDİLERİNE TERCİH ETMELERİ

Sahabe neslinin arasında, Allah'a imanı tercih etmeleriyle beraber aralarında müstesna bir ilgi ve sevgi meydana geldi. Mekke'de müşriklerin alayları, hakaretleri, iman edenleri adeta toplum dışı ilan etmeleri, ekonomik boykotla tüm insani ilişkileri askıya almaları ve işkenceler, Müslümanları birbirine daha da yaklaştırmış, gerçek

²⁴⁴ Nesâî, Cihâd 28.

²⁴⁵ İbnu Hişâm, III, 110-111; Bkz. Buhârî, Meğazi 18.

²⁴⁶ İbnu Kesîr, *el-Bidâye*, V, 407.

akrabalar gibi hatta daha öte bir bağlılık meydana getirmişti. Bu vesileyle birbirlerine yardımcı olmuşlar, zengin olan Müslümanlar fakir olan Müslümanlara maddi olanaklar açısından destek olmuşlar ve köle konumunda bulunan Müslümanların fidyeleri ödenmek şekliyle hürriyetlerine kavuşturulmuşlardı. Mesela Hz. Ebu Bekir, Bilâl-i Habeşi'nin fidyesini de ödeyerek ona azad ettiği zaman bu, onun azad ettiği Yedinci köleydi.²⁴⁷

Mekke'deki sahabe nesli, Mekke'den hicret ederek gelmiş oldukları yabancı şehir olan Medine'de ise birbirlerine daha da yaklaşmışlardı. Allah Rasulü'nün (s.a.v.) insanlık tarihinde bir benzerini daha da görmenin imkânsız olduğu muahat vesilesiyle Mekkeli Müslümanlar arasında var olan sevgi, bağlılık, ilgi, dostluk ve iman kardeşliğinin sınırları genişlemiş ve bu kardeşlik Mekkeli Müslümanları aşmak suretiyle Medine'li inananları da içine almış, daha da genişlemişti. Bu kardeşlik projesine göre; onların arasında bir süre miras da geçerli idi ve onlar birbirlerine mirasçı oluyorlardı.²⁴⁸ Ancak daha sonraları"... **Akrabalık yönünden yakınlıkları olanlar, Allah'ın hükmüne göre mirasta birbirine daha yakındır...**"²⁴⁹ ayetiyle bu miras hükmü neshedildi. Bundan sonra, miras hükmünün sadece yakınlarına inhisar ettirilmiştir. Ancak miras dışındaki din kardeşliği, yardımlaşma, birbirine destek olma, öğüt verme, öğüt alma tarzında her zaman yürürlükte kalmış ve bu anlamdaki kardeşlik daha sonra, "**Müminler ancak kardeşler...**"²⁵⁰ ayetinin hükmünce bütün mü'minleri içine alacak şekilde umumi bir hâl almıştır.

Abdullah b. Amr es-Sa'di'den gelen bir rivayet şöyledir: "Hilafeti sırasında Hz. Ömer'in yanına geldim. Hz. Ömer, 'Bana haber verildiğine göre, sen Müslümanların işlerinden bir kısmını üzerine almışsın ve sana maaş verilince almaktan kaçınıyormuşsun bu doğru mu?' diye sordu. Ben de, 'Sahibi olduklarım bana yettiği için...' dedim. Bunun üzerine Hz. Ömer: 'Hayır, böyle yapma! Çünkü bir ara ben de senin gibi düşünmüştüm. Rasulullah (s.a.v.) bana ihsanda bulunuyordu. Ben de: 'Bu parayı ona benden daha çok muhtaç olan birine ver!' diyordum. Hatta bir seferinde Allah Rasulü (s.a.v.) yine bana mal vermişti. Ben yine: 'Bunu, benden daha çok muhtaç olan kimseye ver!' demiştim. Allah Rasulü (s.a.v.): 'Onu al, kendi malın yap, sonra tasadduk et! Bu maldan, sen talep etmeden, bekler vaziyeti almadan, gelen olursa al. Böyle olmayana gönlünü bağlama!' buyurdular."²⁵¹

Hz. Ömer, hançerlendiği zaman son isteklerinden birisi de, Allah Rasulü (s.a.v.) ile Hz. Ebu Bekir'in medfun olduğu Hz. Âişe'nin odasına defnedilmektir. Bu isteğini oğlu Abdullah ile Hz. Âişe'ye ilettiler. Kendisine bu istek iletilen Hz. Âişe şunları söyledi: "**Ben oradaki tek mezarlık yeri kendim için ayırmıştım. Fakat bu gün Ömer'i kendime tercih ediyorum.**" diyerek bu izni verdi.²⁵²

Ashabtan Huzeyfetu'l-Adevî'den şöyle bir rivayet gelmiştir: "Yermük harbinde amcamın oğlunu bulmak için yaralılar arasında dolaşıyordum. Yanımda da bir miktar su vardı. Eğer ona rastlarsam su verir, yüzünü silerim, diye düşünüyordum." Derken onu ağır yaralı olarak buldum, kendisine: Sana su vereyim

²⁴⁷ İbnu Hişâm, I, 430.

²⁴⁸ Enfâl, 8/72; Yazır, a.g. e., IV, 257.

²⁴⁹ Enfâl, 8/75; Mevdûdî, a. g. e. II, 189; Yazır, a.g. e., IV, 259.

²⁵⁰ Hucurat, 49/10.

²⁵¹ Buhârî, Ahkâm 17; Müslim, Zekât 111; Nesâî, Zekât 94.

²⁵² Buhârî, Cenâiz 96.

mi?’ dedim. Evet, diye işaret etti. Tam kendisine su verecekken, öbür yandan birisi: ‘Ah, su!’ diye inledi. Sesi duyan amcamın oğlu: ‘Suyu ona götür.’ dedi. Hemen ona koştum. Bir de baktım ki Hişam b. el-As. Kendisine, ‘Sana su vereyim mi?’ diye sordum. Bu arada Hişam, öbür taraftan birinin ‘Ah!’ dediğini duydu. Kendisi hiç içmeden, ‘Suyu ona götür.’ dedi. Hemen onun yanına koştum. Yanına vardığımda adam ruhunu teslim etmişti. Sonra, Hişam’a yetişeyim, diye koştum, geldiğimde onun da ruhunu teslim ettiğini gördüm. Bari amcamın oğluna yetişeyim, dedim. Yanına geldim ki, o da ruhunu teslim etmişti.²⁵³

Zikredilen birkaç örnek, Ashabın fertlerinin menfaat veya mal paylaşımından, kardeşinin hayatını kendi hayatına tercih etmeye kadar ruhlarında îsâr hasletini yaşadıklarını göstermektedir.

4.2.2. ASHABIN MÜ’MİNLERİ AİLELERİNE TERCİH ETMELERİ

Ashabın beşeri münasebetlerinde rastlanan, inancı uğruna, aynı inancı paylaştığı arkadaşlarını, aile fertlerine tercih etmesi fedakârlığın îsâr boyutuyla ilgili daha ileri mertebelerden birdir. Hadis kaynaklarında bunun örneklerine de rastlanmaktadır.

Muhacir sahabe Mekke’den Medine’ye geldikleri vakit ellerinde hiçbir şey yoktu. Ensar ise, arazi ve akar sahibi kimselerdi. Her yıl mallarını, ürünlerinin yarısını onlara vermek, bunlar da çalışma ve bakım işlerini üzerlerine almak şartıyla anlaşılardı.²⁵⁴

Ensâr, hurmalarını devşirdiklerinde bunları ikiye ayırır, bir tarafa çok, diğer tarafa da az hurma koyarlardı. Daha sonra, az olan tarafa hurma dallarını koyarak o tarafı çok gösterir, Muhacirler e, “Hangisini tercih ederseniz alın.” derlerdi. Onlar da, çok görünen yığın Ensâr kardeşlerimizin olsun, diye az görünen yığını alırlar ve böylece hurmanın çoğu Muhacirlere gelirdi. Ensâr bu yolla, az olan kısmın kendilerine kalmasını sağlamış olurdu.²⁵⁵

Medineli Müslümanlar olan Ensâr topluluğu,²⁵⁶ başta vatanları ve toprakları olmak üzere maddi imkânlarının tamamını Mekke’den gelen kardeşleriyle paylaşmışlardı. Bununla da yetinmeyen Ensâr, Mekkeli Müslümanları kendilerine ve maişetini teminle mükellef oldukları ailelerine tercih etmişlerdi.

Ebu Aziz Bedir savaşında Nadr b. Haris’den sonra müşriklerin sancaktarı idi. Onun kardeşi Mus’ab da, kendisini esir eden Umeyr ile kardeş olmuştu. Birgün aralarında bir şey söyleyip konuştukları zaman, Ebu Aziz ona dedi ki: “Senin ev

²⁵³ Hâkim, a. g. e. III, 270; Gazzâlî, a. g. e. III, 586.

²⁵⁴ Müslim, Cihâd 70.

²⁵⁵ Heysemî, a. g. e. X, 40.

²⁵⁶ Algül Hüseyin, *Ensâr*, DİA, İstanbul 2000, XI, 250-252; Karagöz İsmail, *Ensâr*, Dini Kavramlar Sözlüğü, 3. Baskı, DİB. Yayınları, Ankara, Eylül 2007, s. 149.

sahibin bu mudur?" Mus'ab kardeşi olan Ebu Aziz'e şöyle dedi: " Benim kardeşim odur, sen değilsin."²⁵⁷

Bu örnekte ise, Muhacir konumunda bulunan sahabenin, aralarında din kardeşliği bulunan arkadaşını aralarında irsiyet olan kardeşine tercih ettiği görülmektedir. İnsan tabiatı gereği öz kardeşine çok meyillidir ve şartlar ne olursa olsun, öz kardeşini savunmak, destek olmak hissiyatı taşır. Ancak sahabe, inancı uğruna bu duyguların tamamına set çekmek suretiyle aralarında muahat bulunan din kardeşini öz kardeşine tercih etmektedir.

Hz. Ömer, bir kısım bürgüyü Medineli kadınlar arasında taksim etmişti, geriye ise sadece güzel bir bürgü kaldı. Yanındakilerden bazıları ona, "Ey Müminlerin emîri, bu bürgüyü senin yanında bulunan Allah Rasulü'nün (s.a.v.) kızına ver" dediler. Onlar bu söz ile Hz. Ömer ile evli olan Hz. Ali'nin kızı Ümmü Gülsüm'ü kastediyorlardı. Hz. Ömer onlara: "Ümmü Selît, buna daha çok hak sahibidir. Zira O, Allah Rasulü'ne (s.a.v.) biat etmiş ve Uhud Savaşı'nda bize kırbalarla su taşıyordu." dedi²⁵⁸ ve başka bir sahabe hanımı kendi hanımına tercih etti.

4.3. HİCRET VE İSÂR

Hicret, îsâr hasleti açısından tahlil edilmesi gereken bir hâdisedir. İslâm tebliğinin Mekke'den Habeşistan'a ve Medine'ye gerçekleşen hicretler, kendi içinde bir îsârı barındırmaktadır. Mekke'de müşrikler tarafından türlü sıkıntılara, çilelere, hatta suikastlara maruz kalan mü'minler, hicretlerle yurtlarını terk etmek, yeni zorluklara talip olmak durumunda kalmışlardır.

Mekke'den son ve büyük Hicret ise, ashabın Allah'ın dinini yaşamak ve yaymak için evini, işini, kazancını, yurdunu, akrabasını, kimileri ailesini terketmesi sözkonusu olduğu için, îsârın çeşitli şekillerini içinde barındırmaktadır. Hicretin îsâr veçhesini aşağıdaki başlıklar altında değerlendirmek mümkündür.

4.3.1. MUHACİRLERİN MALLARINI GERİDE BIRAKARAK YAPMIŞ OLDUKLARI İSÂR

Allah Rasulü'nün (s.a.v.) son ilahi din olan İslâmı tebliğ ettiği şehir olan Mekke'de İslâm'ı tercih eden Müslümanlar, bu şehirde büyük bir tepki ile karşılaştılar. Mekke halkı tarafından gelen bu tepki, Müslümanların canlarına

²⁵⁷ İbnu Hişâm, II, 385.

²⁵⁸ Buhârî, Megâzî 22, Cihad 62.

kastedecek kadar büyük olunca, çare şehrin terk edilmesi olarak görülmüştür. Mekke şehrinde şartlar, Hz Peygamber (s.a.v.) başta olmak üzere iman edenlerin hayatlarını devam ettirmelerini iyice zorlaştırdığı için bütün inananlar bu şehri terk ederek hicret yurdu olarak kararlaştırılan Medine'ye gelerek burayı yeni yaşama alanı olarak tercih ettiler.

Sahabe, Mekke'den hicret ettiği zaman sahibi olmuş olduğu maddi olanaklarının tamamını bu şehirde bırakarak, başta Allah Rasulü (s.a.v.) olmak üzere sahabenin büyük çoğunluğu gizlice terk etmişlerdi. Sahip oldukları maddiyatın tamamını geride bırakarak hicret ettikleri için Medine'de Muhacirler geçim sıkıntısı yaşamaya başladı.

Medine'ye hicret eden sahabeden birisi de Süheyb b. Sinan er-Rumi'dir. Hicret yolculuğuna başlayan Süheyb-i Rumi'yi müşrikler yakaladı. Şehri terk etmesine mani oldukları gibi ona dinden dönmesi için de işkenceler yapmaya başladılar. Yaşlı bir sahabe olan Süheyb-i Rumi kendisini yakalayan Mekkeli müşriklere şu teklifi yaptı: "Ben ihtiyar bir adamım, malım ve servetim de var. Benim sizden veya düşmanlarınızdan olmamın size hiç zararı olmaz. Zira ben bugünden sonra kılıç kalkan kuşanarak size karşı savaşıyor da değilim. Ben bir söz söyledim, ondan caymayı iyi görmem. Malımı ve servetimin tamamını size vererek ondan vazgeçeceğim. Sizde bana izin verin dinimi sizden satın alarak bu şehri terk edeyim." Süheyb b. Sinan er-Rumi'nin yapmış olduğu bu teklifi kabul eden Mekkeli müşrikler, Onun malının bütününe alarak izin verdiler. Bunun üzerine Süheyb, Mekke'yi terk ederek Medine'ye hicret etti. Medine'ye gelen Süheyb er-Rumi'nin hakkında bu ayet-i kerime nazil oldu: "**İnsanlardan öyle kimse de vardır ki, Allah'ın rızasını isteyerek nefsinin satın alır...**"²⁵⁹

Bu örnekte görüldüğü gibi, Müslümanların şehri terk etmeleri ile yetinmeyen müşrikler, onların sahip olduğu maddi imkânlarını beraberlerinde götürmeye izin vermemişlerdir. İnançları uğruna hicret etmek de dâhil olmak üzere her bir fedakârlığı göze alan Sahabe, hayatları boyunca kazandıkları ya da kendilerine akrabalarından veraset yoluyla geçen mallarının tamamını müşriklere teslim ederek Mekke'yi terk etmişlerdir.

4.3.2. MUHACİRLERİN SEVDİKLERİNİ GERİDE BIRAKARAK YAPTIKLARI İSÂR

İslam dini için fedakârlığın hiçbir şeklinden geri durmayan Ashabın yapmış olduğu fedakârlıklardan birisi de, akrabalarını, aile fertlerini ve dostlarını geride bırakarak bir başka diyara hicret etmeleridir. Ashabın dinleri uğruna vatanlarını terk

²⁵⁹ Yazır, a. g. e. II, 65-66.

ederek gitmiş oldukları diyarlar başta Habeşistan, Medine, Yemen olmak üzere dünyanın birçok ülkesi olmuştur.

Mekke’de hayat şartları Müslümanların inançlarını hür olarak yaşamalarına imkân tanımadığı gibi, müşriklerden gelen eziyetler dayanılamayacak duruma geldiği zaman, Allah Rasulü (s.a.v.) bazı Müslümanların hicret etmelerini istedi. Onlardan, Necaşi’nin ülkesi Habeşistan’a hicret etmelerini istedi. Bunun üzerine Mekke’de iman eden ve sayıları yaklaşık olarak seksen olan Müslüman Mekke’yi terk ederek Habeşistan’a göç etmek zorunda kaldı. Bunların içinde kadınlar, çocuklar da vardı.²⁶⁰ Habeş ülkesine göç etmek durumunda kalan bu Müslümanların tamamı ailelerini, akrabalarını, dostlarını ve arkadaşlarını geride bırakarak daha önce bilmedikleri ve kendilerini neyin beklediğini de bilmeyerek adeta bir meçhule doğru yol adılar.

Habeş ülkesine hicret eden kafilenin birisinde Osman b. Affan ile hanımı olan Hz. Peygamber’in (s.a.v.) kızı Rukiyye de vardı.²⁶¹

Ömer b. el-Hattâb ve Ayyaş b. Ebu Rebia el-Mahzûmi birlikte hicret ederek Medine’ye geldiler. Onların hemen arkasından Ebu Cehl b. Hişam ve Hâris b. Hişam ise, Ayyaş b. Ebu Rebia için çıkıp Medine’ye kadar geldiler ve ona şöyle söylediler: “Annen seni görmek için başına tarak vurmamayı, güneşin hararetinden gölgeye gitmemeyi adamıştır. Artık ona acı ve geri dön dediler.” Hz. Ömer’in, “Onlar seni aldatıyorlar, seni götürmek için bunları söylüyorlar.” demesine rağmen, Ayyaş b. Ebu Rebia Cehl b. Hişam ve Hâris b. Hişam ile beraber Mekke’ye döndü. Mekke’de ise, onu tutup hapsedtiler.²⁶²

Yakınlarını Mekke’de bırakıp hicret edenlerden birisi de, Hz. Ebu Bekir’dir. Hicreti büyük bir iştiaqla bekleyen Hz. Ebu Bekir’e beklemiş olduğu haberi Allah Rasulü (s.a.v.) verdi. Üstelik hicret edecek olan Allah’ın Rasulü’ne (s.a.v.) yol arkadaşlığı yapacak olan da Hz. Ebu Bekir’dir. Bu habere oldukça sevinen Hz. Ebu Bekir, hicret yolculuğuna başladığı zaman başta yaşlı ve ama olan babası Ebu Kuhafe, oğlu Abdullah, kızları Âişe ve Esmâ olmak üzere en yakın akrabalarını Mekke’de bırakmak zorunda kalmıştı.²⁶³

4.3.3. MUHACİRLERİN VATANLARINI TERK EDEREK YAPMIŞ OLDUKLARI İSÂR

Ashab, hicret ettiğinde herşeyden önce sevdiklerini ve hatıralarını barındıran vatanını terk ediyordu. Hicret, onlar için aynı zamanda bir gurbeti ve hasreti beraberinde getiriyordu. Dolayısıyla hicret, maddi meşakkatlerin yanı sıra kalbî ve

²⁶⁰ İbnu Hişâm, I, 442.

²⁶¹ İbnu Hişâm, I, 435.

²⁶² İbnu Hişâm, II, 137.

²⁶³ İbnu Hişâm, II, 152.

hissî ıstırapları da yaşattığından, Ashabın vatani yerine hicreti tercih etmesi Allah yolunda bir îsârdır. Hadis ve Sünnet kaynaklarında bununla ilgili bazı örnekler şunlardır:

Birinci Akabe Biatında Allah'ın Rasulü'ne (s.a.v.) biat eden Medineli Müslümanlara Mus'ab b. Umeyr tebliğci olarak gönderilmişti.²⁶⁴ Bu maksat için Mus'ab b. Umeyr canından çok sevdiği ve Uhud'da uğruna canını vereceği Allah'ın Rasulü (s.a.v.)²⁶⁵ başta olmak üzere doğup büyüdüğü toprakları ve bu topraklarda yaşayan akrabalarını, dostlarını, sevdiği insanları bırakarak Medine'ye gitti. Burada büyük bir fedakârlıkla Allah'ın Rasulü'nün (s.a.v.) kendisine verdiği vazifeyi ifa etmeye başladı. Bu uğurda birçok eziyete hatta hakarete uğradı, ama o hiçbir yılmık göstermeden İslam dinini tebliğ etmeye devam etti. Bu davet öyle yoğun şekilde devam etti ki, bir yılın sonunda İslam Dini'nin Medine'de ulaşmadığı ev kalmadı.²⁶⁶ Mus'ab b. Umeyr'in Medine şehrinde yürütmüş olduğu bu tebliğ ve irşad görevi kısa bir zaman diliminde netice verdi. Medine'nin hicret yurdu olarak tayin edilmesinde Mus'ab b. Umeyr'in bu çabaları hayati bir öneme sahipti.

Hicret ederek uzak diyarlara giden sahabeden biriside Muaz b. Cebel'dir. Allah'ın Rasulü (s.a.v.) onu Yemen'e gönderdi. Yaşı çok genç olduğu için kendisine yapılan bu teklifi kabulde tereddüt gösterdiğinin farkına varan Hz. Peygamber(s.a.v.), kendisine nasihatlerde bulundu. Yapılan bu nasihatlerle sükûnete eren Muaz b. Cebel, Yemen'e doğru yola çıktı.²⁶⁷

Yine yaşı küçük olmasına rağmen Hz. Ali de İslâm'ı tebliğ etmek için Yemen'e gitmiştir.²⁶⁸

Medine şehri hicret yurdu olarak tayin edildikten sonra Allah'a iman eden Müslümanların tamamı Mekke'yi terk ederek buraya hicret ettiler.²⁶⁹

4.3.4. ENSÂR 'IN MUHACİRLERE KARŞI İSÂRI

Ensârın îsâr hasletini Mekke'den hicret ederek Medine'ye gelen Allah Rasulü'nün (s.a.v.) daha şehre girdiği ilk anda görmek mümkündür. Zahmet dolu ve günlerce devam eden bir yolculuğun ardından Allah Rasulü (s.a.v.) nihayet kendilerini günlerdir Medine'de sabırsızlıkla bekleyen Müslümanlara kavuştu. Büyük

²⁶⁴ İbnu Hişâm, II, 94.

²⁶⁵ İbnu Hişâm, III, 99.

²⁶⁶ İbnu Hişâm, II, 97-98.

²⁶⁷ Müslim, İman 29.

²⁶⁸ İbnu Mâce, Ahkâm 1.

²⁶⁹ İbnu Hişâm, II, 144.

bir sevinç içerisinde şehre giren Allah Rasulü (s.a.v.) kendilerine yapılan davetleri, “Devemi bırakın o gideceği yeri biliyor.” diyerek nezaketle geri çevirdi. Nihayet Onun devesi Kasva'nın adımları düz bir arazide sona erdi. Hz. Peygamber (s.a.v.) bu araziye yakın Ebu Eyyüb el-Ensari'nin evinde konaklamaya karar verdi. Allah Rasulü (s.a.v.), devesi Kasva'nın yolculuğunu sona erdirdiği bu arazide Mescid inşa etmeye karar verdi. Bu arazi Medineliler iki kardeşe aitti. Bu kardeşler hem yetim hem de çocuk denilecek yaşta olan Sehl ve Süheyl kardeşlerdi. Allah Rasulü'nün (s.a.v.) bu düşüncesi kendilerine iletiildiği zaman bu kardeşler, kendilerine ait olan bu arsaya bedelsiz bir şekilde Mescid'in inşa edilmesi için hibe etmek istedi. Fakat Hz. Peygamber (s.a.v.) bu teklifi kabul etmeyerek arsanın bedelini ödedikten sonra bu arsaya Mescidi inşa ettirdi.²⁷⁰

Muhacirler Medine'ye geldikleri zaman ellerinde hiçbir şey yoktu. Ensar ise arazi ve akar sahibi kimselerdi. Ensar Hz. Peygamber'e (s.a.v.) gelerek, “Ey Allah'ın elçisi sahip olduğumuz arazileri Mekke'den gelen kardeşlerimizle aramızda eşit bir şekilde paylaşır.” dediler. Hz. Peygamber (s.a.v.), Ensarın bu teklifini kabul etmeyerek şöyle dedi: “Hayır böyle yapmayın, kardeşlerinizin acil olan ihtiyaçlarını karşılayın, arazilerinizin gelirlerini aranızda paylaşın; ama arazilerin mülkiyet hakkı sizde kalmaya devam etsin.” Ensar, bu teklifi kabul edip, “Tamam.” dediler.²⁷¹

Hz. Peygamber (s.a.v.), Muhacirler Medine'ye geldikleri zaman Ensar ile Muhacirler arasında kardeşleştirme (muahat) yapmıştı. Ensar, bütün imkânlarını Muhacir kardeşleriyle paylaştı. Hatta bundan dolayı, Muhacirler Ensar'a akrabasından önce mirasçı kılınırdı.²⁷² Bu tatbikat, “... **Ey müminler, bununla beraber bundan böyle zevil-erham denilen akrabalar, Allah'ın kitabında mirasta birbirlerine daha evladılar, yabancılardan daha yakındırlar.**”²⁷³ âyetiHicretin ilk yıllarında uygulanan "Muhacir-Ensar kardeşlemesine" dayalı miras hakkını kaldırdı.²⁷⁴

Abdurrahman b. Avf, Mekke'den hicret ederek Medine'ye geldiği zaman Hz. Rasulullah (s.a.v.), onunla Sa'd b. Rabî'yi kardeş yapmıştı. Bunun üzerine Sa'd kardeşine şöyle dedi: “Ey kardeşim gel malımı ikiye bölüp seninle paylaşalım. Benim iki tane de hanımım var; birini boşayayım iddeti bitince de onunla evlenirsin.” Bu teklif üzerine Abdurrahman b. Avf şu cevabı verdi: “Allah malını ve aileni sana bağışlasın ve onları sana bereketli kılsın siz bana çarşının yolunu gösterin.”²⁷⁵

Muhacirler hicret ederek Medine'ye gelip de Ensarın kendilerine yapmış oldukları yardımları görünce Hz. Peygamber'e (s.a.v.) gelerek şöyle dediler: “Ey Allah'ın Rasulü! (s.a.v.) Biz, çok maldan böylesine cömertçe veren, az maldan da yardımı böylesine güzel yapan aralarına gelmiş olduğumuz şu Medinelilerden başka bir kavmi hiç görmedik! Bizim yerimize işlerimizi yaptılar, hayatımızı düzene koymamızda bize yardımcı oldular. Biz, hicret ve ibadetlerimizle kazandığımız sevapların hepsini onlar alacak diye korkuyoruz.” Allah Rasulü (s.a.v.) onlara şu

²⁷⁰Buhârî, Menakıbü'l-Ensar 45.

²⁷¹Suyûtî, *Lübâbun-Nukûl*, XI, 160.

²⁷²Ebu Dâvud, Miras 16.

²⁷³Enfal, 8/75.

²⁷⁴Heyet, *Kur'an YoluTürkçe Meal ve Tefsir*, (Hayrettin Karaman, Mustafa Çağrıçı, İbrahim Kâfi Dönmez, Sadrettin Gümüş), Diyanet İşleri Başkanlığı, DİB Yayınları; Ankara 2007, II, 714- 715;

Bkz, Yazır; a.g. e.,IV, 259.

²⁷⁵Tirmizî, Birr 22.

cevabı verdi: “Hayır! Onlar sizin dua ve teşekkürlerinizden hâsıl olan sevabı alacaklar. Sizin sevaplarınız ise sizin olmaya devam edecektir,” dedi.²⁷⁶

Hız. Peygamber (s.a.v.), Bahreyn arazisini ashabına taksim etmek üzere, önce Ensâr’ı davet etmişti. Ensâr fedakârlık ve feragat göstererek, “Ey Allah’ın Rasulü! Muhacir kardeşlerimize bunun bir mislini fazlasıyla taksim buyurmadıkça bize bir şey vermeyiniz!” demişlerdi. Bunun üzerine Rasulullah (s.a.v.): “Ey Ensâr! Mademki mü’min kardeşlerinizi nefsinize tercih ederekalmak istemiyorsunuz; şu hâlde Kevser Havuzunda bana kavuşuncaya kadar sabrediniz! Çünkü benden sonra, yakında size başkalarının tercih edileceği bir zaman gelecektir.”²⁷⁷ buyurdu.

Ensarın Muhacirlere karşı olan îsâr hasletleri Kur’ân-ı Kerim’de şöyle övülür:

“Daha önce Medine’yi yurt edinmiş ve gönüllerine imanı yerleştirmiş olan kimseler, kendilerine göç edip gelenleri severler ve onlara verilenler karşısında içlerinde bir kaygı duymazlar. Kendilerinin ihtiyaçları olsa dahi, göç eden yoksul kardeşlerini öz canlarına tercih ederler. Kim nefsinin cimriliğinden korunursa, işte onlar başarıya erenlerdir.”²⁷⁸

4.4. CİHAD VE İSÂR

Cihad, Ashabın Allah için canını ortaya koyduğu, yaşama hakkından feragat ettiği bir hâdise olduğundan dolayı îsâr açısından önemli bir tahlil sahasıdır.

Ashab, Allah yolunda cihad sözkonusu olduğunda, dünya huzuru ve saadetini ve dünyaya ait bütün varlığını, ailesini geride bırakır, akıbeti şehadet olabilecek bir yola iştiyakla koyulurdu. Ashabın dünya rahatı ve menfaati yerine cihadı tercihiyle ilgili bazı örnekler şunlardır:

Allah’ın Rasulü (s.a.v.) İslam ordusu ile beraber Tebük seferine katılmamıştı. Ordu sefere çıktığı zaman Hız. Ali’ye orduya katılmak için izin vermemişti. Ordu sefere çıktığı zaman Hız. Ali Allah’ın Rasulü’ne (s.a.v.) müracaat ederek kendisine izin verilmesini talep etmişti. Hız. Ali’nin sefere katılma iznini isterken söylemiş olduğu sözler dikkat çekicidir: “Ey Allah’ın Rasulü (s.a.v.), Siz beni çocukların ve kadınların arasında mı bırakıyorsunuz?”²⁷⁹

Hız. Cabir’den gelen bir rivayet şöyledir: “Bir ara ben üzgün bir hâlde iken Rasulullah(s.a.v.) ile karşılaşmıştık. Bana, ‘Seni niye böyle üzgün görüyorum.’ buyurdu. ‘Babam Uhud’da şehid oldu. Geriye ise bakıma muhtaç çoluk çocuk ile ödenmeyen borçlarını bıraktı.’ dedim.”²⁸⁰

²⁷⁶Tirmizî, Kıyamet 44; Ebu Dâvud, Edeb 11.

²⁷⁷Buhârî, Menâkıbu'l-Ensâr 7.

²⁷⁸Haşır, 59/9.

²⁷⁹Müslim, Fezâilu'l-Ashab 31; Tirmizî, Menakıb 21.

²⁸⁰Tirmizî, Tefsir, Al-i İmran 4.

Mekkeli müşrikler Medine'ye saldırı plânladıkları Zatü'r-Rika gazvesi öncesi, Allah Rasülü'nün (s.a.v.) İslam Dinini ve İslam toplumunu müdafaa etmek adına yaptığı çağrıya olumlu cevap verenlerden birisi de Cabir'in babası Abdullah'tır. Fakat Uhud savaşına katılan bu sahabenin maddi durumu ve ailesinin içerisinde bulunduğu hâl, oğlu Cabir'in haber verdiğine göre son derece fakiranedir. Zira şehid düşen Abdullah'ın ailesi, çoluk çocuğu bakıma muhtaç olduğu, ailesinin geçimini temin etmek adına ayrıca borçlu bir durumdadır. Ancak o buna rağmen, Allah Rasülü'nün (s.a.v.) yapmış olduğu savaş çağrısına olumlu cevap vermişti. Ailesini bakıma muhtaç bir hâlde ve üzerinde bulunan borca rağmen o savaşı tercih etmişti.²⁸¹

Ümmü Ziyad, Hayber Gazvesine katılan altı kadından biridir. Ümmü Ziyad gazveye nasıl katıldıklarını şöyle anlatmıştır: "Bizim de savaşa katıldığımız Rasulullah'a (s.a.v.) ulaşınca, bizi yanına çağırttı, gittik. Yüzünden öfkeli olduğu belliydi, çünkü bizim savaşa katılmamızdan hoşnut değildi. Bize: 'Kiminle geldiniz, kimin izniyle çıktınız?' dedi. Biz de O'na; 'Yün eğirip onunla Allah yolunda yardımcı oluruz. Okları toplar gazilere veririz. Ayrıca yanımızda yaralıları tedavi etmek için ilaç var, yemek de yaparız.'" dedik. Bunun üzerine: 'Öyleyse kalın!' buyurdu.²⁸²

Ümmü Atiyye'den şu rivayet gelmiştir: "Ben Rasulullah (s.a.v.) ile birlikte yedi ayrı gazveye çıktım. Ordugâhlarda geride kalır, askerlere yemek yapar, yaralıları tedavi eder, hastalara bakardık."²⁸³

Yukarıda tasnif olunan başlıklar ve sıralanan ve tahlil edilen örnekler, Ashabın Rasulullah'ı (s.a.v.) her sahada olduğu gibi îsâr hasletinde de model aldığını, hem Allah Rasülü'ne (s.a.v.) karşı hem de kendi aralarında bunun zirve örneklerini sergilediğini göstermektedir.

²⁸¹ Buhârî, meğazi 18; İbnu Hişâm, III - 290-291.

²⁸² Ebu Dâvud, Cihâd 152.

²⁸³ Müslim, Cihâd 142.

SONUÇ

“Îsâr” hasleti, İslâm ahlâkında önemli bir yere sahiptir. Bu haslet, diğerkâmlık ve fedakârlığın zirvesidir. Bu haslete sahip olanlar Kur’ân-ı Kerim’de övülmüştür.

Hız. Peygamber (s.a.v.), bu hasleti kendi hayatında yaşamış ve bu hasletle ilgili çeşitli örnekler ve uygulamalar ortaya koymuştur. O, zaruri ihtiyaç maddelerinden kendisine gelen hediyelere kadar ihtiyaç sahibi insanlara dağıtmıştır. Onun bu hasleti, sadece ihtiyaç sahiplerine değil, kendisinden talepte bulunanları da ihata etmiştir.

Allah Rasulü (s.a.v.) insanların ihtiyaçlarını karşılarken, sadece mevcut imkânları kullanmamış, şartları zorlamış, borçlanma veya vadetme yoluyla ihtiyaçlara ve taleplere cevap vermiştir. Onun îsârı, misafire ikram ve ihsan gibi beşeri ilişkilerdeki nezaket ve zarafet teferruatını da ihtiva etmektedir.

Rasulullah (s.a.v.), îsârı sadece kendi şahsında yaşamamış, kendisine yakın şahıs ve kesimlerin ihtiyaçları ile başkalarının ihtiyaçları çakıştığında, başkalarını yakınlarına tercih etmiştir. O, bir ihtiyaç veya menfaat sözkonusu olduğunda, ashabını ailesine, hidayet namzetlerini ashabına tercih etmiştir.

Hız. Peygamber’in îsârı, Allah yolunda meşakkati rahata, fakirliği zenginliğe, affetmeyi intikama tercih gibi hissi ve hukuki meseleleri de içine almaktaydı.

Allah Rasulü (s.a.v.), îsâr hasletini yoksulluk ve zaruret içinde yaşama pahasına hayatında uygulamış, bundan bir taviz vermemiştir.

Îsâr hasletini hadislerinde ashabına ve istikbaldeki ümmetine de tavsiye ve telkin eden Hız. Peygamber (s.a.v.) bunu hayatında fiilî örnekleriyle de göstermiştir.

Allah Rasulü’nün (s.a.v.) ashabının hayatında da îsârın zengin örneklerine rastlanmaktadır. Onlar, Hız. Peygamber’in (s.a.v.) îsâr konusundaki teşvikine uymada hassasiyet göstermiş ve bunu hayata geçirmişlerdir.

Îsâr, günümüzde üzerinde önemle durulması gereken bir sünnet ve haslettir.

BİBLİYOGRAFYA

Afdalu'r-Rahmân, *Siret Ansiklopedisi*, (Terc.: Yusuf Balcı, Hakan Bayrak, Bülent Biberici, Kenan Dönmez, Talha Özkök, Sami Şener, Emine Taşer, Selim Top), İnkılap Yayınları trsz., (Yeni Şafak)

Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, Çağrı Yayınları, İstanbul 1992.

'Alauddîn 'Alî b.Husâmuddîn el-Hindî el-Muttekî, *Kenzu'l-Ummâl fî Suneni'l-akvâl ve'l-ef'âl*, Müessesetü'r-Risâle, Beyrût, 1993.

Ateş, Süleyman, *Kur'ân Ansiklopedisi*, Kuba Yayınları.

Algül, Hüseyin, "*Ensâr*", DİA, İstanbul 2000.

Aydınlı, Abdullah, *Hadis Istılahları Sözlüğü*, 4. Baskı, MÜİF Vakfi yay., İstanbul, 2011.

Bediüzzaman Said Nursi, *Lem'alar*, Envâr Neşriyat, İstanbul 1996.

el-Buhârî, Ebû 'Abdillâh Muhammed b. İsmâ'îl, *el-Câmi'u's-Sahîh*, Çağrı Yayınları, İstanbul 1992.

_____ *el-Edebu'l-Mufred*, Mektebetü'l-Me'ârif, Riyâd 1998.

Çağrııcı, Mustafa, *İsâr*, DİA, İstanbul, 2000.

_____ "*Cömertlik*", DİA, İstanbul 2000.

_____ "*Cimrilik*", DİA, İstanbul 2000.

Çakan, İsmail Lütfi, *Hadis Usûlü*, 23. Baskı MÜİF Vakfi yay., İstanbul, 2010.

Canbulat, Mehmet, *İsâr*, Dini Kavramlar Sözlüğü, 3. Baskı, DİB Yay., Ankara, 2007.

_____ "*Cömertlik*", Dini Kavramlar Sözlüğü, 3. Baskı, DİB Yay., Ankara 2007.

_____ "*Cimrilik*", Dini Kavramlar Sözlüğü, 3. Baskı, DİB Yay., Ankara Eylül 2007.

Çetiner, Bedreddin, *Fatiha'dan Nas'a Esbab-ı Nüzul*, Çağrı Yayınları, İstanbul 2006.

Cevherî, Ebû Nasr 'İsmail b. Hammâd, *es-Sihâh Tacu'l-Luğa ve Sihâhi'l-'Arabiyye*, Dâru'l-Fikr,Thk. Şihâbüddin Ebû 'Amr, Beyrût 1998.

Curcânî, Seyyid Şerîf ‘Ali b. Muhammed, *Kitâbu’t-Ta’rîfât*, Beyrût 1997.

Dârimî, Ebû Muhammed, ‘Abdullah b. ‘Abdi’r-Rahmân, *es-Sunen*, Çağrı Yayınları, İstanbul 1992.

Durmuş, Zülfikar, “*Sosyal Dayanışmanın Sağlanmasında Kur’ân’ın Öngördüğü İdeal Model İlsâr*”, Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi, 2003, Sayı I.

Ebû ‘Abdillah, Hâkim en-Nîsâburî; *el-Müstedrek ‘ala’s-Sahihyn*, 1.Baskı, Dâru’l-Harameyn, Kâhire 1997.

Ebû Dâvud, Suleymân b. el-Eş‘as es-Sicistanî, *es-Sunen*, Mektebet’ul-Me‘ârif, Riyâd 1988.

Ebu’l-‘Alâ el-Mevdûdî, *Tefhîmu’l Kur’ân, Kur’ân’ın Anlamı Ve Tefsiri*, (Terc.: Muhammed Han Kayanî, Yusuf Karaca, Nazife Şişman, İsmail Bosnalı, Ali Ünal, Hamdi Aktaş), İnsan Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 1996.

Ebu’l-Kâsım, el-Huseyn İbn Muhammed er-Râgıb el-İsfehânî, *el-Mufredât fî Garîbi’l- Kur’ân*, Dâru’l-Ma‘rife, Beyrût, trsz.

Ebû‘Omer, Yûsuf b. ‘Abdillâh b. ‘Abdi’l-Berr Kurtûbî en-Nemrî, *el-İstî‘âb fî Ma‘rifeti’l-Ashâb*, Dâru’l-A‘lâm, Ürdün 2002.

Gazzâlî, Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed, *İhyâ ‘Ulûmi’d-Dîn*, (Terc.: Sıtkı Güle), Huzur Yayın-Dağıtım, İstanbul, 1998.

Gülen, M. Fethullah, *Sonsuz Nur 1*, Nil Yayınları, İstanbul 2007.

Gülen, M. Fethullah, *Sonsuz Nur 2*, Nil Yayınları, İstanbul 2007.

Hamidullah, Muhammed, *İslam Peygamberi*, (Terc.: Prof. Dr. Salih Tuğ), Yeni Şafak, Ankara 2003.

Heyet, *Dini Kavramlar Sözlüğü*, (Fikret Karaman, İsmail Karagöz, İbrahim Paçacı, Mehmet Canbulut, Ahmet Gelişgen ve İbrahim Ural), 3.Baskı, DİB yayınları, Ankara Eylül 2007.

Heyet, *Kur’ân Yolu, Türkçe Meal ve Tefsir*, (Hayrettin Karaman, Mustafa Çağrı, İbrahim Kâfi Dönmez, Sadrettin Gümüş), Diyanet İşleri Başkanlığı, DİB Yayınları, Ankara 2007.

İbnu Hişâm, *İslam Tarihi, Sîret-i İbn-i Hişam Tercemesi*, (Terc.: Hasan Ege), Kahraman Yayınları, İstanbul 2006.

İbnu Mâce, Ebû ‘Abdillâh Muhammed b. Yezîd el-Kazvînî, *es-Sunen*, Mektebetu’l-Me‘ârîf, Riyad 1417 h.

İbnu Sa‘d, Ebû ‘Abdillah Muhammed, *et-Tabakâtu’l-Kubrâ*, Mektebet’ul-Hâneçî, Kâhire 2001.

İbnu Kesîr, ‘Îmâduddîn Ebu’l-Fidâ’İsmâ‘îl b. ‘Omer el-Kureşîyyi’d-Dimeşkî, *el-Bidâye ve’n-Nihâye*, Dâru Hicr, 1997

İbnu Manzûr, Ebu’l-Fadl Cemaluddîn Muhammed b. Manzûr el-Mısrî, *Lisânu’l-‘Arab*, Beyrût, trsz.,

Karagöz, İsmail, “*Ensâr*”, Dini Kavramlar sözlüğü, 3. Baskı, DİB. Yayınları, Ankara, Eylül 2007.

Kasapoğlu, Abdurrahman, *Kur’ân’da İki Zıt Karakter Şuhh Ve İsâr, Kur’ân Psikoloji Atlası 2*, EKM Ofset Matbaacılık, 2010.

Koçyiğit, Talat, *Hadis Usulü*, TDV Yayınları, Ankara 2008.

Köksal, Mustafa Asım, *İslam Tarihi Peygamberler Peygamberi Hz. Muhammed Ve İslamiyet*, İz Yayıncılık, İstanbul 1999.

Kuşeyrî, ‘Abdulkerîm, *er-Risâletu’l-Kuşeyriyye*, Beyrût, 1990.

Kur’ân-ı Kerim Meali, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları/527, Ankara 2006.

Kurtûbî, Ebû‘Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekr, *el-Câmi’u li-Ahkâmi’l-Kur’ân*, Müessesetu’r-Risâle, Beyrût 2006.

Mâlik b. Enes, Ebû ‘Abdillâh, *el-Muvatta’*, Çağrı Yayınları, İstanbul 1992.

Muhammed Ali es-Sabuni, *Safvetu’t-Tefâsîr*, İz Yayıncılık, İstanbul, 2003.

Muhammed Yusuf Kandehlevi, *Hayatü’s-Sahabe*, (Terc.: Ali Arslan), Merve Yayınları, İstanbul 1992.

M. Said Ramazan el-Bûtî, *Fıkhu’s-Sire*, (Terc.: Atik Aydın), Bilge Adam Yayınları, Kasım 2006.

Müslim, b. Haccâc Ebu’l-Huseyn el-Kuşeyrî en-Nîsâbûrî, *el-Câmiu’s-Sahîh*, Beytu’l-Efkâru’d-Devliyye, Riyâd 1997.

Münzirî, Ebû Muhammed Zekiyuddîn ‘Abdul‘azîm b. Abdulkavî, *et-Tergîb ve’t-*

Terhîb, Hadislerle İslam, (Terc.: Ahmet Muhtar Büyükçınar, Ahmet Arpa, Durak Pusmaz, Abdullah Yücel), Huzur Yayın, trsz.

Nesâî, Ebû Abdi'r-Rahmân 'Ahmed b. Şu'ayb, **es-Sunen**, Mektebet'ul-Me'ârif, Riyâd 1988.

Nuru'd-Dîn, 'Ali b. Ebî Bekrîl-Heysemî, **Mecma'u'z-Zevâid ve Menbe'u'l-Fevâid**, Dâru'l-Fikr, Beyrût 1994.

Râzî, Fahrüddîn, **Mefâtîhu'l-Ğayb**, Dârû'l-Fiker, Beyrût, 1997.

Sâlih b. 'Abdillâh b. Humeyd ve 'Abdu'r-Rahmân b. 'Abdi'r-Rahmân b. Mellûh, **Mevsu'atu Nâdirâtu'n-Nâ'ime fî Mekârimi Ehlaki'r-Rasûli'l-Kerîm**, Dâru'l-Vesîle, Cidde 1998.

Sarıçam, İbrahim, **Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı**, DİB Yayınları, Ankara 2003.

Sancaklı, Saffet, "**Hz. Peygamber'in Erdemli İnsan Yetiştirme Bağlamında İsbâr Kavramına Verdiği Önem**", Tasavvuf: İlmi Ve Akademik Araştırma Dergisi, 2006, Sayı 17.

es-Semhûdî, Nûru'd-Dîn 'Ali b. Ahmed el-Mısrî, **Vefâu'l-Vefâ bi-Ahbâri'l-Mustafâ**, Mısır, 1326.

Seyyid Kutub, İbrahim Huseyn eş-Şâribî, **fî Zilâl'il-Kur'ân**, 17. Basım, Daru's-Şuruk, Beyrût, 1412.

Suyûtî, Celâlu'd-Dîn 'Abdurrahmân b. Ebî Bekr, **el-Cami'u's-Sağîr fî Ehâdîsi'l-Beşîri'n-Nezîr**, Dâru'l-Kutubu'l-İlmiyye, Beyrût trsz.

_____ **Lübâbun-Nukûl**, Beyrût trsz.,

Tirmizî, Ebû 'İsâ Muhammed b. 'İsâ, **es-Sunen**, Mektebetu'l-Me'ârif, Riyâd trsz.

_____ **eş-Şemâi'lu'l-Muhammediyye**, Dâru'l Kütübü'l-İlmiyye, Beyrût, 1996

Uludağ, Süleyman, **Tasavvuf Terimleri Sözlüğü**, İstanbul, 1991.

el-Ya'kûbî, Ahmed b. Ebî Ya'kûb, **Târih**, Beyrût 1960.

Vâhidî, Ebu'l-Hasen 'Ali b. Ahmed b. Muhammed Nisâbûrî, **Esbâbu Nuzûli'l-Kur'ân**, Dâru'l-Meyman, Riyâd 2005.

Yaşaroğlu, M. Kamil, “*Sosyal Dengenin Sağlanması Ve Varlıklı-Yoksul Dayanışmasında İki Önemli Kavram: İnfak Ve İsâr*”, Yoksulluk Sempozyumu, Deniz Feneri Yayınları, İstanbul 2003.

Yazır, Elmalılı Muhammed Hamdi, *Hak Dini Kur’ân Dili*, Feza Gazetecilik, Azim Dağıtım İstanbul trsz.

ÖZET**HADÎSLERDE İSÂR HASLETİ****İbrahim KAYA****Yüksek Lisans Tezi, Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı****Danışman: Yrd. Doç. Dr. Fahri HOŞAB****Temmuz - 2012, X+71sayfa**

Hz. Peygamber (s.a.v), îsâr hasletini kendi hayatında yaşamış ve bunun çeşitli örneklerini ve uygulamalarını ortaya koymuştur. O, zaruri ihtiyaç maddelerinden kendisine gelen hediyelere kadar ihtiyaç sahibi insanlara dağıtmıştır. Onun bu hasleti, sadece ihtiyaç sahiplerine değil, kendisinden talepte bulunanları da ihata etmiştir.

Allah Rasulü (s.a.v) insanların ihtiyaçlarını karşılarken, sadece mevcut imkânları kullanmamış, şartları zorlamış, borçlanma veya vadetme yoluyla ihtiyaçlara ve taleplere cevap vermiştir. Onun îsârı, misafire ikram ve ihsan gibi beşeri ilişkilerdeki nezaket ve zarafet teferruatını da ihtiva etmektedir. Rasulullah (s.a.v), îsârı sadece kendi şahsında yaşamamış, kendisine yakın şahıs ve kesimlerin ihtiyaçları ile başkalarının ihtiyaçları çakıştığıında, başkalarını yakınlarına tercih etmiştir. O, bir ihtiyaç veya menfaat sözkonusu olduğunda, ashabını ailesine, hidayet namzetlerini ashabına tercih etmiştir.

Hz. Peygamber'in îsârı, Allah yolunda meşakkati rahata, fakirliği zenginliğe, affetmeyi intikama tercih gibi hissi ve hukuki meseleleri de içine almaktaydı. Allah Rasulü (s.a.v), îsâr hasletini yoksulluk ve zaruret içinde yaşama pahasına hayatında uygulamış, bundan bir taviz vermemiştir. Hz. Peygamber (s.a.v) îsâr hasletine hadislerinde ashabını ve istikbaldeki ümmetini de teşvik etmiştir.

Anahtar Kelimeler: İsâr, İnfak, Fedakârlık, Tercih, Örnek, Sünnet.

ABSTRACT**THE TRAIT OF ÎSÂR IN HADITH****Ibrahim KAYA****Postgraduate Thesis, Department of Basic Islamic Sciences****Thesis Advisor: Asst. Prof. Dr. Fahri HOSAB****July-2012, X+71 pages**

The Prophet Muhammad practiced the îsâr (altruism) in his life and revealed several examples and applications of this. He distributed essential goods needed as much as the gifts given to him to people in need. This attribute of him embraced not only those in need but also those who had requested him.

As fulfilling the needs of people, The Prophet Muhammad did not use merely the existing conveniences but pushed the limits, responded to the demands and needs through borrowing and promising. His attribute also includes the speciality of kindness and grace in human relations such as honoring and benevolence upon guests. The Prophet, did not implement the îsâr only on his own personality; he preferred others to his close ones when the needs of individuals and groups close to him coincided with the needs of others. In the case of a need or interest, he preferred his companions to his family, guidance seekers to his companions.

The îsâr of The Prophet Muhammad also contained emotional and legal issues such as the preference of hardship in the way of Allah to comfort, poverty to wealth, forgiving to revenge. The Prophet applied of îsâr to his life at the cost of living in poverty and need, did not make concession for this. The Prophet encouraged his companions and future ummah on the îsâr in his hadith as well.

Keywords: Altruism, Donation, Sacrifice, Preference, Model, Sunnah

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : İbrahim KAYA
Doğum Yeri : Taşlıçay-Ağrı
Doğum Tarihi : 09/ 01/ 1979
Medeni Durumu : Evli
Cep : 0 530 696 70 96; 0 534 674 08 51
Adres : Aşağı Toklu Köyü Taşlıçay-Ağrı
E-Mail : ibrahimkaya_1979@hotmail.com

EĞİTİM DURUMU

2010-Halen: Yüksek Lisans, Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı, Hadis Bilim Dalı, Iğdır.
2008: Ankara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Ankara.
1999: Ağrı İmam Hatip Lisesi, Ağrı-Merkez.
1993: İki yamaç Köyü İlkokulu Taşlıçay- Ağrı.

YABANCI DİL

Arapça, İngilizce.

İŞ DURUMU

2001-2003: Tavla Köyü Camii İmam Hatibi Diyadin-Ağrı.
2003- Halen: Aşağı Toklu Köyü Camii İmam Hatibi Taşlıçay- Ağrı.

BİLGİSAYAR

Windows Office Programları.